

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de
Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving in
Brugge

Stadsgezicht

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk
met omgeving in Brugge, stadsgezicht

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/31005/135.1

Stefanie Gilté

Koen Himpe

6/09/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	5
1.2.1.	De Reie	5
1.2.2.	De Bakkersrei	6
1.2.3.	De Dijver	6
1.2.4.	Verder verloop van de Reie	7
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	7
1.3.1.	Dijver	7
1.3.2.	Gruuthusestraat	23
1.3.3.	Guido Gezelleplein	24
1.3.4.	Wollestraat	25
1.3.5.	Kartuizerinnenstraat	28
1.3.6.	Oude Burg	33
1.3.7.	Nieuwstraat	36
1.3.8.	Groeninge	38
1.3.9.	Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid	43
1.3.10.	Mariastraat	46
1.3.11.	Katelijnestraat	54
1.3.12.	Kastanjeboomstraat	54
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	57
2.	Evaluerend gedeelte	57
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	57
2.1.1.	Historische waarde	57
2.1.2.	Architecturale waarde	59
2.1.3.	Archeologische waarde	70
2.2.	Motivering van het type bescherming	71
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	72
2.3.1.	Algemeen	72
2.3.2.	Verantwoording van de afbakening	72
2.4.	Juridische toestand	73
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	73
3.	Beheersvisie	74
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	74
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed	75
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	76
4.	Bronnen	76
4.1.	Onuitgegeven bronnen	76
4.2.	Website	77
4.3.	Uitgegeven bronnen	77
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	78
5.1.	Omgevingsplan	78
5.2.	Fotobijlage	78
5.3.	Documentatie	78

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

Dit dossier betreft de bescherming als stadsgezicht van "De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving in Brugge". Conform de beleidsbrief van Vlaams Minister-president Geert Bourgeois werd dit dossier op de beschermingskalender van 2018 geplaatst. Dit dossier maakt deel uit van een reeks beschermingen van "kenmerkende stedelijke structuren in de binnenstad".

De geografische inventarisatie van het bouwkundig erfgoed voor de Brugse binnenstad werd afgerond in 2002. Daarbij aansluitend werden in 2004 in de binnenstad 200 monumenten bijkomend beschermd. De evaluatie van mogelijke stadsgezichten werd in 2002 niet gemaakt. In totaal telt Brugge circa 550 monumenten en 10 beschermde stadsgezichten.

In de loop van 2011 werd een UNESCO-rapport opgesteld. Hierin werd de volgende aanbeveling gegeven: "het World Heritage Patrimonium opnemen als "stadslandschap" binnen de vigerende Vlaamse wetgeving grondig en gedetailleerd onderzoeken en in overweging nemen". Deze aanbeveling werd onderzocht. Sinds de rapportering aan UNESCO, begin 2012, werkt de Vlaamse Overheid samen met het stadsbestuur van Brugge aan de aanbevelingen die door het Werelderfgoedcomité gemaakt werden.

Door de belangrijke stedelijke structuren te beschermen komen we ook tegemoet aan een belangrijke bekommernis van UNESCO en ICOMOS, namelijk dat de Uitzonderlijke Universele Waarde van de historische binnenstad van Brugge ook bepaald wordt door de typische stedenbouwkundige structuur van de stad (patroon van straten en kanalen, bebouwing tot op de rooilijn, afwisseling van kleine percelen en grote percelen verbonden aan de aanwezigheid van kloosters en dergelijke complexen).

De stad heeft haar stedenbouwkundige verordening aangescherpt, en visuele impactstudies bij bepaalde projecten nu verplicht gesteld. Er is een nieuw managementplan opgemaakt in opdracht van de stad, dat eigenlijk vooral een actualisatie was van het Structuurplan Brugge uit 1972. Er is een erfgoedwaarderingsskaart opgemaakt, waarbij voor elk pand in de binnenstad een score is toegekend die ingaat op de wenselijkheid tot behoud. Die erfgoedwaarderingsskaart is verankerd in het thematisch RUP binnenstad (zie <https://www.brugge.be/thematisch-rup-stadslandschap>). Belangrijk aan dat RUP is ook dat de nieuwe harmonieregel is aangenomen, om ervoor te zorgen dat wijzigingen in het straatbeeld en de inbreng van nieuwe volumes in harmonie zijn met de kenmerken van het Brugse stadslandschap. Bij de opmaak van dit beschermingsdossier werd rekening gehouden met de reeds uitgewerkte stedelijke instrumenten (thematisch RUP binnenstad en het managementplan).

Naar aanleiding van die aanbevelingen in het UNESCO-rapport werd voorliggend dossier opgemaakt. Doorheen de stad zijn er verschillende stadsstructuren te onderscheiden. Het agentschap Onroerend Erfgoed gaat uit van een historisch-structureel-stedenbouwkundige interpretatie van de term "stadslandschap". "De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving" kan worden beschouwd als een evident "stadsgezicht" in de brede betekenis van het woord. Ze vormt een kenmerkende en typerende structuur in de stad.

Bij de opmaak van het dossier werd aandacht besteed aan de verschillende aspecten van het erfgoed binnen het voorgestelde stadsgezicht. Zowel het bouwkundig als het houtig erfgoed wordt behandeld in dit dossier.

De inventarisgegevens zoals opgenomen in de inventaris van het onroerend erfgoed, werden verder aangevuld met de gegevens van de Dienst Monumentenzorg en Erfgoedzaken van de stad Brugge. Sinds de oprichting van deze dienst in 1971 werd tal van basisdocumentatie verzameld onder meer naar aanleiding van stedenbouwkundige

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

aanvragen, aanvragen voor "Kunstige Herstellingen", het organiseren van Open Monumentendagen en tentoonstellingen. Bij het opmaken van het beschermingsdossier werd dankbaar gebruik gemaakt van deze uitgebreide documentatie. De inventarisgegevens werden aangevuld met archief- en literatuuronderzoek. Om de geschiedenis van de panden te achterhalen hebben we gebruik kunnen maken van de website "www.kaartenhuisbrugge.be".

Tijdens een overlegmoment op 8 mei 2018 met de dienst Monumentenzorg en Erfgoedzaken van de stad Brugge, werd dit beschermingsdossier toegelicht met het oog op het afstemmen van de afbakening, de waardebeoordeling, de beheersdoelstellingen en de toelatingsplichtige handelingen.

Onder deze invalshoek werden reeds de "Lange Rei en omgeving" definitief beschermd als stadsgezicht (MB 16 februari 2015), "de stadsvesten" definitief beschermd als stadsgezicht (MB 20 januari 2016), de "Markt en Burg met omgeving" definitief beschermd als stadsgezicht (MB 15 maart 2017), de "Groene Rei en omgeving" definitief beschermd (MB van 15 december 2017), de "Vismarkt, het Huidenvettersplein en de Rozenhoedkaai met omgeving" voorlopig beschermd (MB van 6 februari 2018).

1.2. Historisch overzicht

Binnen het voorgestelde stadsgezicht "De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving in Brugge" liggen belangrijke historische structuren zoals de Reie en de aanpalende straten Dijver, Gruuthusestraat, Guido Gezelleplein, Wollestraat, Kartuizerinnenstraat, Oude Burg, Nieuwstraat, Groeninge, Onze-Lieve-Vrouw-Kerkhof-Zuid, Kastanjeboomstraat en Katelijnestraat. De historiek van de straten wordt telkens behandeld bij de desbetreffende straten.

1.2.1. De Reie

Centraal doorheen het stadsgezicht loopt de Reie. Deze waterloop vormt de rode draad binnen dit stadsgezicht. Als uitgangspunt voor het historisch overzicht van de stad Brugge en de rol van de Reie hebben we volgende publicaties geraadpleegd: M. Ryckaert (2005) en B. Hillewaert, Y. Hollevoet en M. Ryckaert (2011). Hierin vinden we de laatste hypothesen terug over de topografische ontwikkeling van het middeleeuwse Brugge van de 9de tot het begin van de 12de eeuw. Voor het historisch overzicht hebben we hypothesen overgenomen uit de bovenstaande publicaties.

In de ontwikkeling van de stad Brugge heeft het water een belangrijke rol gespeeld. Ook vandaag vormen de reien een belangrijk structurerend element in het stedelijk landschap. Het huidige verloop van de Reie is het resultaat van eeuwen menselijke ingrepen in een natuurlijk gegeven. De bestaande natuurlijke beken en riviertjes werden omgelegd, versmald, recht getrokken of gedempt. Daarnaast werden nieuwe waterlopen gegraven. Het is heel moeilijk om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het Brugse Reienstelsel door de vele aanpassingen gedurende de afgelopen tweeduizend jaar.

De basis van het Brugse reienstelsel is een riviertje dat de Reie heet. De Reie ontsprong in het hart van het Houtland tussen Waardamme en Torhout. Ze stroomde noordwaarts en doorkruiste ook het gebied waarop later de stad Brugge zich zou ontwikkelen. Voorbij het latere Brugge stroomde het water in de getijdengeul die rechtstreeks naar de zee leidde en ergens tussen Blankenberge en Zeebrugge in de zee uitmondde. Toen men vanaf de 11de eeuw de kustvlakte ten noorden van Brugge definitief inpolderde, werd het Reiewater via een gekanaliseerde bedding naar het meer oostelijk gelegen *Sincfal*, het latere Zwin, afgeleid.

De bovenloop van de Reie mag gelijkgesteld worden met de huidige Waardammebeek - Rivierbeek, die nu nog steeds door de landerijen van Waardamme en Oostkamp kronkelt en ter hoogte van Moerbrugge op de Gentse Vaart aansluit. De Reie werd niet alleen door

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

haar eigen bron, maar ook door een aantal zijriviertjes of beken gevoed, zoals de Hertsbergebeek en de Kerkebeek. De Kerkebeek vloeide in de Reie net ten zuiden van de Brugse binnenstad, meer bepaald ter hoogte van het Minnewater. Op de meeste oude stadsplannen, van Marcus Gerards (1562), Jacob van Deventer (1560) en anderen (zie bijlage), zijn die beide samenkomende waterlopen zeer goed herkenbaar. Het hydrografische bekken van de Reie en haar zijriviertjes strekte zich uit tot Aartrijke, Torhout, Wingene, Beernem en Oedelem, in totaal zo'n tweehonderd vierkante kilometer.

Ondanks de talrijke latere menselijke ingrepen is de natuurlijke loop nog steeds in grote lijnen herkenbaar in het huidige stadsplan. Al dat water kwam in Brugge via het Minnewater. Het Minnewater zelf is geen natuurlijk gegeven. Het ontstond wellicht in de 13de eeuw als een soort stuwmeertje en een bufferbekken, op het ogenblik dat ter hoogte van het huidige Sashuis sluizen gebouwd werden. Die sluizen waren nodig om de watertoevoer enigszins onder controle te houden. Het debiet van de Reie was wisselend. Bij plotse dooi of langdurige regenval groeide dat debiet in die mate aan dat de laagstgelegen delen van de stad onder water liepen.

Van het Minnewater stroomde de Reie in noordoostelijke richting langs een kronkelende loop die in gekanaliseerde vorm bewaard is in het tracé Begijnhof, Sint-Janshospitaal, Onze-Lieve-Vrouwekerk en Dijver. Het tracé tussen het Begijnhof en het Arentshuis wordt aangeduid met de naam Bakkersrei, die dan overgaat in de Dijver. De Bakkersrei is een waterloop in het centrum van Brugge. De Bakkersrei loopt van de omgeving van het Minnewaterpark en het Begijnhof tot aan de Gruuthusebrug, vanaf waar ze verder loopt als de Dijver.

1.2.2. De Bakkersrei

De Bakkersrei loopt doorheen het stadsgezicht tussen de Mariabrug en het Arentshuis aan de Dijver. De Bakkersrei begint als twee afzonderlijke grachtjes: de westelijke vertakking loopt voort uit de Kapucijnenrei, gaat langs het begijnhof, waar ze overwelfd is, en loopt vervolgens vanaf het Sashuis aan het Minnewater in noordelijke richting verder, om ter hoogte van het Wijngaardplein samen te stromen met de oostelijke vertakking van de Bakkersrei, die begint aan de Katelijnevest. De Bakkersrei behoort grotendeels tot de oorspronkelijke rivier de Reie.

De officiële naam *Bakkersrei* voor deze volledige, hierboven beschreven waterloop is echter nog maar relatief recent in gebruik. Historisch gezien is deze benaming voor het grootste stuk van deze rei nergens op gesteund. In tegenstelling tot bij de meeste andere reien loopt bij de Bakkersrei nergens een (gelijknamige) straat op de oever. De westelijke vertakking van de Bakkersrei wordt overspannen door de Westmeersbrug, de oostelijke door de Colettijnebrug, de Fonteinbrug en de Wijngaardpleinbrug. De rest van de Bakkersrei wordt overspannen door de Begijnhofbrug (Wijngaardbrug), de Walbrug, de Mariabrug en de Bonifatiusbrug.

De Bakkersrei loopt langs verschillende bezienswaardigheden en monumenten. Ze loopt langs het Begijnhof Ten Wijngaerde, maar ook het Oud Sint-Janshospitaal, de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het Gruuthuse.

1.2.3. De Dijver

De Dijver is een bijzonder geval, omdat het hier een segment van de Reie betreft dat een eigen naam heeft. De naam Dijver is een zeer oude benaming die terug gaat tot de Kelten en "Heilig water" betekent. Dit zou wijzen op het bestaan van een pre-Germaanse cultusplaats. Volgens de studie van historicus Noël Geirnaert is het sacrale karakter van deze plek, en meer bepaald van het aangrenzende Eekhoutbos, tot in de 11de eeuw blijven doorleven. De naam Dijver is één van de oudste Brugse toponiemen. Vooraanstaande naamkundigen als F. Debrabandere, J. de Vries en M. Gysseling wijzen erop dat de waternaam Dijver verband houdt met het Keltische "divana", wat "god, goddelijk" en betekent dus "heilig water". Op basis van dit gegeven bestempelde Gysseling Brugge als een pre-Germaanse en heidense cultusplaats. De Dijver vormde de noordgrens van een

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

eiland dat nog in de 12de eeuw was begroeid met eikenhout. Ook in het eikenbos werden bovenaardse krachten vermoed. Deze locatie oefende tot ver in de 11de eeuw op de mensen uit de omgeving een magische aantrekkingskracht uit. In het midden van de 11de eeuw kwam zich hier de kluizenaar Everelmus vestigen. De komst van deze kluizenaar op deze plaats in 1048 maakte een einde aan deze heidense praktijken.

1.2.4. Verder verloop van de Reie

Net voorbij de Rozenhoedkaai splitst de Reie zich vanaf de late middeleeuwen op in twee armen, die allebei duidelijk gekanaliseerd zijn. De ene bestaat uit de nu deels overwelfde Kraanrei en de Spiegelrei, de andere wordt gevormd door de Groene Rei en de Sint-Annarei. Beide armen omsluiten een min of meer vierkant eiland, ook gekend onder de naam "Groot Vierkant". Het is moeilijk om hier de natuurlijke loop te reconstrueren. Aangezien het zeer onwaarschijnlijk is dat een beek zich op natuurlijke wijze opsplijt, moet één van beide armen geheel door mensenhanden gegraven zijn. De natuurlijke bedding moet wellicht gesitueerd worden op het tracé Groene Rei en Sint-Annarei. De Eekhoutrei, een waterloopje dat in de buurt van Groeninge aftakte van de Reie en tot voorbij de Garenmarkt liep. Daar sloot het met een rechte hoek aan op het Pandreitje, dat op zijn beurt aan de Rozenhoedkaai in de Reie uitmondde. Het Pandreitje werd in 1768 gedempt. De straatnaam verwijst nog steeds naar de aanwezigheid van "het reitje".

De Kraanrei sloot aan op de Rozenhoedkaai, die dan verder doorloopt naar de Markt. De panden Wollestraat nummer 21 tot en met nummer 53 aan de oostzijde van de Wollestraat palen aan de Kraanrei. Circa 1793 verdween de verbinding tussen de Reie en de Kraanrei na infrastructuurwerken waarbij ook de middeleeuwse waterhal ter hoogte van de oostelijke Markthoek werd gesloopt.

Tussen het Minnewater in het zuiden en de Dampoort in het noorden doorkruiste de Reie het volledige gebied van wat nu de oude binnenstad is. Het kronkelende tracé dat ze hierbij volgde, vormde de hoofdstroom van het water in de stad. Zelfs al is dat tracé op vele plaatsen aangepast – rechtgetrokken, verplaatst, versmald, overwelfd – toch zijn grote delen nog steeds herkenbaar en vormen zij nog altijd de ruggengraat van het Reiestelsel.

Eeuwenlang hebben de reien voornamelijk gediend voor het transport van goederen. Brugge dankt haar historische bloei en haar positie als haven in de middeleeuwen aan de Reie. De rechtstreekse scheepvaart tussen de zee en Brugge is mogelijk geweest tot in de 11de eeuw. Daarna verhinderden de inpolderingen en de kanalisatie van de waterwegen ten noorden van de stad dat zeeschepen nog langer Brugge konden bereiken. Na de vorming van het Zwin (1134) en de bouw van sluizen in Damme diende alle koopwaar die voor Brugge bestemd was, in Damme of een andere Zwinhaven op binnenschepen overgeladen te worden en zo naar Brugge gebracht te worden. Het heeft Brugge niet verhinderd om alsnog uit te groeien tot een wereldhandelsstad.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Dijver

1.3.1.1. Algemeen

De Dijver loopt van de Eekhoutstraat naar de Gruuthusestraat. De naam Dijver wordt zowel gebruikt voor de straat als voor de waterloop. De waterloop ligt waarschijnlijk in de oorspronkelijke bedding van de Reie en maakt deel uit van de eerste stadsomwalling van 1127-1128. De Dijver is de straat met de oudste naam van Brugge, de vroegste Nederlandstalige vermelding dateert van 1302.

De naam Dijver gaat terug tot de Keltische tijd en betekent "heilig water". De Dijver vormde toen de noordgrens van een eiland begroeid met eikenbomen, voor de Kelten waren dit heilige bomen. Het was van oudsher een plaats van samenkomst en cultusplaats.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

De cultusplaats werd gekerstend door de kluizenaar Everelmus († 1060) en lag aan de basis van de latere Eekhoutabdij.

De Dijver vormde de zuidgrens van een omweld gebied met de Oude Burg als centrum. De stelling dat er zich in 11de eeuw daar een belangrijke nederzetting bevond, van waaruit de stad zich verder ontwikkelde, wordt hoe langer hoe meer aanvaard. In de loop van de 18de eeuw, vestiging van de Onze-Lieve-Vrouweproosdij (nummer 12), gebouwd tussen 1725-1742 onder proost Jan Bernard de Villegas.

De zuidzijde van de Dijver wordt ingenomen door enerzijds een heterogene bebouwing bestaande uit de panden Eekhoutstraat nummer 2, Dijver nummer 2, Dijver nummer 3, Dijver nummer 4 en Dijver nummer 5.

Vanaf Dijver nummer 4-5 verspringt de gevelrij ten opzichte van de rooilijn. Vanaf hier zien we een vrij homogene gevelrij bestaande uit vrij imposante bepleisterde lijstgevels.

De westzijde van de straat is heterogeen opgebouwd en wordt ingenomen door de zijgevels van de panden Wollestraat nummers 32-34 en de achtergevels van de panden Kartuizerinnenstraat nummers 4-8. De achtergevels van deze panden kenmerken zich enerzijds door het neoclassicisme en anderzijds door de typische neo-Brugse stijl. Hierop aansluitend bevinden zich de gebouwen van het voormalige Kartuizerinnenklooster. Tussen het Kartuizerinnenklooster en de tuinmuur horend bij het pand Oude Burg nummer 19 is een brandstraatje te situeren.

Vervolgens vindt men de tuinpaviljoenen, horend bij het pand Oude Burg nummer 21 en het pand Nieuwstraat nummer 5. Hierop sluiten de zijgevels van de panden Nieuwstraat nummer 9 aan.

Heden vrij gevarieerde functie onder meer commerciële en educatieve (nummers 10-11) activiteiten, horeca en in mindere mate huisvesting. het is vaak ook de locatie van rommelmarkten op de wandelweg. Belangrijke museale functie door concentratie van Groeningemuseum (nummer 12), Arentshuis (nummer 16) en Gruuthusemuseum (nummer 17).

Vrij brede, rechte en gekasseide straat, aan de noordzijde afgeboord door een brede wandelweg, die evenwijdig loopt met en aan de oever van de Reie met zicht op de gevels van achterhuizen van het Kartuizerinnenklooster, Nieuwstraat en Oude Burg o.m. het classicistisch tuinpaviljoen van Oude Burg nummer 21. De oeverversterking aan de zuidzijde is opgebouwd uit stukken blauwe hardsteen en stukken Doornikse steen. Aan de kant van de Oude Burg bevinden zich aanlegsteigers in functie van toeristische rondvaarten. Ter hoogte van de Gruuthusebrug ligt eveneens een aanlegsteiger. Ter hoogte van de Nepomucenusbrug is sinds 1910 een ticketverkoop aanwezig. De zuidzijde van de straat is voorzien van een breed verhoogd voetpad. De oorspronkelijke perceelstructuur is af te leiden van de nog aanwezige brandstraatjes die uitgeven aan de Dijver en lopen van aan de Oude Burg.

Herdenkingsmonumentje met opschrift "AAN FRANK VAN ACKER / STEFAAN EN LIVIA" naar ontwerp van Stefaan Depuydt en Livia Canestraro.

De straat eindigt bij de vrij hoge Gruuthusebrug van 1760, aan de westzijde bebouwd door het 18de-eeuwse Arentshuis Het betreft een bakstenen brug van één brede boog, gecombineerd met natuursteen voor de boog en blauwe hardsteen voor de dekstenen.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 286/1935, nr. 666/1963.

ADRIANSENS W. (ed.)1987: *Groen Brugge*, 81.

DEBRABANDERE F.1987: *De Brugse waternaam Dijver*, in *Brugs Ommeland*, 2, 122-126.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56.

GEVAERT H. 2001: *Brugse bruggen*, Brugge, 24.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 296.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

RYCKAERT M. 1991: *Historische Stedenatlas van België*, Brussel, 49.

1.3.1.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

Nepomucenusbrug, Dijver zonder nummer.

Beschermd als monument bij MB van 28 maart 2002.

De Nepomucenusbrug verbindt de Wollestraat met de Eekhoutstraat en ligt over de Reie. De brug, sinds 1282 zogenaamd Grote Eekhoutbrug, is gebouwd in 1357 door de Brugse meester-metselaar Jan Slabbaerd. De brug werd echter al in 1642 vernieuwd. De "pijnders" of lastdragers kregen in 1421 de toestemming om er een kapel op te bouwen die in 1767 werd vervangen door het huidige heiligenbeeld.

Pas in 1767 gebeurde de naamsverandering toen het beeld van Johannes Nepomucenus, brugheilige bij uitstek en patroon van onder meer de drenkelingen, gemaakt door de Brugse beeldhouwer Pieter Pepers senior (1730-1785), hier werd geplaatst. In de nacht van 6 en 7 oktober 1795 kantelden onbekenden het beeld in het water en het werd op 1 mei 1811 herplaatst. Op het voetstuk werd toen een tekst aangebracht. De brug is in 1859 verlaagd en verbreed en in 1950 werd een metalen leuning van 1859 vervangen door een stenen borstwering. Het beeld werd in 1980 nog gerestaureerd door de firma A. Goetinck in samenwerking met beeldhouwer Pierre Goetinck.

De nagenoeg vlakke Nepomucenusbrug is een boogbrug met gekasseid wegdek. Het parement van de brug bestaat uit baksteen in combinatie met blauwe hardsteen voor de boog en dekplaten. Op de westelijke borstwering is een beeld geplaatst van de heilige Johannes Nepomucenus. Het beeld van zandsteen stelt de heilige voor als kanunnik. Beide handen houden een kruisbeeld omklemd op de borst en het achterhoofd is versierd met een vijfsterren aureool. Het geheel is omgeven door twee lantaarns van 1930. Op de sokkel van blauwe hardsteen is in 1811 een Latijnse tekst aangebracht van de hand van kapelaan Jan-Baptist Dienberghe: "Sanctus Ioannes Nepomucenus / En pie mutus In os / non accusans / Reposit 1° Maij MDCCCXI".

BEERNAERT B. 1998: *Slabbaerd Jan* (Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars, 1, p. 113).

GEVAERT H. 1998: *Bruggen in de Brugse binnenstad*, Brugge, 20-21.

PENNINCK A., BONNEURE F. 1998: *Pepers Pieter sr.* (Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars, 5, p. 100).

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 465.

Dijver nummer 1.

Diephuis van drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een afgewolfd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand heeft een bepleisterde en beschilderde lijstgevel uit de 19de eeuw. Achter de gevel gaat een oude kern schuil uit de 17de eeuw. Op de begane grond is een later toegevoegde winkelpui. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensters op lekdrempels van blauwe hardsteen. De gevel wordt aan de bovenzijde horizontaal belijnd door waterlijsten en een houten kroonlijst op klossen.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 298.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Eekhoutstraat nummer 2.

Beschermd als monument bij MB van 9 juni 2004.

Hoekpand bij de Dijver. "DIT IS IN / GROENINGHE". Beeldbepalend, neobarok breedhuis van vier + drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een leien zadeldak. Het pand werd gebouwd op de nieuwe rooilijn. Hoekpand van drie + één travee waarvan de onderbouw is opgevat als een open voetgangersgalerij en de bovenverdieping gemarkeerd wordt door een uitgewerkte erker. In 1902, aankoop door de Stad van een hoekpand aan de Dijver en drie woningen in de Eekhoutstraat om een straatverbreding mogelijk te maken. In 1904-1905, bouwen van het huidige pand als "Kunstige Herstelling" naar ontwerp van architect C. De Wulf (Brugge), als toepassing van de principes van C. Sitte waarbij het perspectief vanuit de erker naar het Belfort belangrijk is. Na de dood van de architect in 1904 neemt architect J. Viérin (Brugge) het werk over en gebruikt hij het afgewerkte pand als eigen woning.

De gevels in rijk uitgewerkte neo-barokke stijl worden enerzijds getypeerd door contrasterend materiaalgebruik. Dit is een combinatie van baksteen van Zandvoorde, blauwe hardsteen "petit granit" en Euvillesteen. Anderzijds kenmerkend voorkomen van in- en uitgezwakte gevelbekroningen aan de erker, kruiskozijnen, cartouches met onder meer afbeelding van ton zie huisnaam van de in 1902 afgebroken woning en in de zijtrapgevel met centrale Mariafiguur tussen de opschriften "O. L. VROUW / VAN GROENINGHE"; voorts ook geblokte ontlastingsbogen met mascarons, oculi in omlijstingen met druiplijst, uitkragende rondboogfriezen en vensterbalustrades.

Rondbooggalerij op zuilen van blauwe hardsteen en pilasters, aan de Eekhoutstraat op de bovenverdieping extra geaccentueerd door de op korfbogen uitkragende erker waarvan de beglaasde voorzijde met kleine roedeverdeling afwijkt van het "historische" patroon. Links van de woning bevindt zich een muur met rondboogpoort naar het koertje met neobarok puntgeveltje geritmeerd door Brugse traveeën, type I en een tudorboogpoort.

Stadsarchief Brugge, *Bouwvergunningen*, nummer 255/1904.

CONSTANDT L. (ed.) 1987: *Stenen herleven, 111 jaar "Kunstige Herstellingen" in Brugge 1877-1988*, 123-124.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 67.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 28.

Dijver nummer 2.

Samenstel bestaande uit twee trapgevels met verbouwde begane grond. Nieuwbouw van 1963 naar ontwerp van architect J. Petre (Brugge) met behoud van de geprofileerde deuromlijsting van blauwe hardsteen uit de 18de eeuw.

Stadsarchief Brugge, *Bouwvergunningen*, nummer 666/1963.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 298.

Dijver nummer 3.

Breedhuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. Pand met oudere kern, tijdens "Kunstige Herstelling" van 1935 naar ontwerp van architect Maurice Vermeersch (Brugge) voorzien van onder meer een trapgevel in barok getinte, historiserende stijl.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Oranjerode verankerde baksteenbouw, waarvan de twee linker traveeën verlengd worden in een trapgevel, de uiterste rechtertravee is voorzien van een lijstgevel met erkeruitbouw. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen gevat in een rondboognis met afgeschuinde dagkanten en cartouche in de boogvelden. Op de begane grond is het bovenlicht voorzien van een bolkozijn. De bovenvensters zijn voorzien van een natuurstenen kruiskozijn. In de rechtertravee bevindt zich een rondboogpoort in een natuurstenen omlijsting met afgeschuinde dagkanten en uitgewerkte sluitsteen. Erboven bevindt zich een massieve erkeruitbouw op zware natuurstenen consoles. Vernieuwd schrijnwerk.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 286/1935.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 298.

Dijver nummer 4.

Diephuis van vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Dit pand dateert uit de 17de eeuw. Het huidig uitzicht is het resultaat van een verfraaiende "Kunstige Herstelling" van 1925-1926 naar ontwerp van architect U. D'Helft (Brugge). Toen werden onder meer ontlastingsbogen op de begane grond toegevoegd. Tevens herstellen van de getrapte gevel zie bouwnaden en vernieuwen van de negblokken en veranderen van de rechthoekige zolderopening naar een rondboogvormige in geblokte omlijsting. In 1988-1989 volgde een restauratie naar ontwerp van architect S. Van Melkebeke (Haaltert-Kerksken). Na een jarenlange leegstand werd de begane grond voorzien van een nieuwe winkelpui en werd de bovenverdieping ingericht als appartementen.

Barok getinte trapgevel van verankerde baksteen met recentere driedelige winkelpui onder houten latei. De verdieping is voorzien van rechthoekige bovenvensters met afgeschuinde dagkanten, natuurstenen negblokken en geblokte ontlastingsbogen centraal voorzien van een mascaroon. Het topvenster is rondbogig uitgewerkt en is gevat in een vlakke bakstenen omlijsting.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 741/1925.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56.

ESTHER J. 1994: *Arthur Vandendorpe, restaureren, renoveren*, Brugge, 93.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 298.

Dijver nummers 5 en 6.

Samenstel van twee panden met oudere kern, op L-vormige plattegrond. Enerzijds een diep dubbelhuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit de 17de eeuw met latere aanpassingen uit de 18de en de 19de eeuw. Restauratie in 1988-1989 naar ontwerp van architect S. Van Melkebeke (Haaltert-Kerksken). Na jarenlange leegstand, sanering en inrichting van de begane grond als winkelpui en de verdieping als appartementen.

Verankerde, bepleisterde en beschilderde trapgevel opengewerkt met rechthoekige openingen op lekdrempels. De ingang is toegankelijk via vier trapjes. Deels bewaard schrijnwerk uit de 19de eeuw. De zijgevel is een verankerde, bepleisterde en beschilderde klokgevel met driehoekige frontonbekroning, onvolledige datering door middel van de cijfers ".65." die allicht wijzen op een kern uit het derde kwart van de 18de eeuw doch gewijzigd in de loop van de 19de eeuw. De deur is toegankelijk via vier trapjes geplaatst

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

onder klein ondiep balkon op consoles en met smeedijzeren hek. Deels behouden schrijnwerk.

Anderzijds Dijver nummer 6, deels achter nummer 5 gebouwd breedhuis op verspringende rooilijn, van vier traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een schilddak. Verankerde, bepleisterde en beschilderde lijstgevel uit de 19de eeuw, afgeboord door fijne waterlijsten en houten kroonlijst op klossen, links ondersteund door versneden consoles. Links een deur met bordestrap. Behouden schrijnwerk bestaande uit T-ramen.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56.

ESTHER J. 1994: *Arthur Vandendorpe, restaureren, renoveren*, Brugge, 93-94.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 298.

Dijver nummer 7.

Beschermd als monument bij MB van 16 december 1991.

Monumentaal dubbelhuis van negen traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Achter de gevel gaat een oude kern schuil, van 1578-1581. Hier werd het relikwie van het Heilig Bloed verborgen door Juan Perez de Malvenda. Circa 1775, verving het huidige herenhuis met classicistische, beschilderde en bakstenen lijstgevel enkele kleinere panden. In 1987-1988 werd het gebouw verbouwd tot hotel.

Licht verhoogde begane grond met plint van blauwe hardsteen voorzien van steenhoudersmerken, te identificeren met o.m. J. Boule (?-1560?), vermoedelijk hergebruikt materiaal. Links gedeeltelijk doorgetrokken als hoekblokken. Sobere, vlakke ordonnantie alleen gemarkeerd door het bepleisterde entablement met fijne waterlijsten onder de omlopende kroonlijst op klossen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensters op smalle onderdorpel van blauwe hardsteen. De rechthoekige deur is toegankelijk via een brede, geprofileerde bordestrap van drie trappen van blauwe hardsteen. De deur is gevat in een geriemde deuromlijsting van blauwe hardsteen onder een gekorniste kroonlijst. Behouden deurschrijnwerk met opvallende houten tussendorpel voorzien van een guirlande en een strikmotief. Het bovenlicht wordt geaccentueerd door een smeedijzeren waaier verrijkt met een siervaas en Lodewijk XVI-slingers. Verzorgd behouden vensterschrijnwerk met typerende kleine roedeverdeling.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56.

VAN DE ABEELE A. 1988: *De relikwie van het H. Bloed in de "Beloken Tijd". Een geheime bergplaats aan de Dyver? 1578-1581*, in *Biekorf*, 88, 2, 218-225.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 299.

Dijver nummer 8.

Breedhuis van vier traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand klimt in kern op tot de 14de eeuw. Dit is onder meer af te lezen van de bewaarde rechterzijmuur van het interieur. Verbouwd circa 1400 zie lavabonis met rondstaafomlijsting op de tweede bouwlaag en centraal geplaatst venster met segmentboog en afgeschuinde zijkanten op de derde bouwlaag. Het achterhuis is later verdwenen. Later toegevoegde dakkapel.

De huidige bepleisterde en beschilderde lijstgevel, gebouwd circa 1841, wordt afgelijnd door een houten kroonlijst op klossen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

openingen. Op de bovenverdieping en bij de deur zijn die geplaatst in geprofileerde omlijstingen, op de eerste verdieping met afzonderlijke lekdrempel, op de tweede verdieping met doorlopende lekdrempels en op de derde verdieping afzonderlijke lekdrempels op kleine consoles. Verzorgde houten deur met gietijzeren deurrooster en voetenschraaper rechts ervan.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 9/1841.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 299-300.

Dijver nummer 9.

Laat-classicistische, bepleisterde en beschilderde lijstgevel met empire-inslag uit het eerste of tweede kwart van de 19de eeuw, oorspronkelijk als voorgevel van een breedhuis met oudere kern. In 1971 werd het huis volledig gesloopt met uitzondering van de voorgevel. De drie linker traveeën zijn opgevat als een imposante inkompartij waarvan de begane grond wordt geleed door Franse voegen en een rechthoekige poort tussen Toscaanse zuilen aanzettend op een basement van blauwe hardsteen. De rondboogvensters van de zijtraveeën zijn voorzien van een geprofileerde archivolt aanzettend op doorgetrokken imposten. Op de bovenverdieping werd een balkon geplaatst in 1914 naar ontwerp van architect R. Cauwe. Het is een balkon van drie traveeën breed aanzettend op geprofileerde consoles. Centraal een palladiaans venster gevat in een rechthoekige nis. Rechts zijn de vier traveeën, sober geritmeerd door rechthoekige vensters op lekdrempels van blauwe hardsteen. Twee fijne gevelbrede waterlijsten en aflijnende, houten kroonlijst op klossen. Behouden kenmerkend schrijnwerk.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 70/1914.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 300.

Dijver nummer 10-11.

Imposante, laat-classicistische lijstgevel van veertien traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een pannen schilddak. Dit pand werd vermoedelijk in de loop van het eerste kwart van de 19de eeuw ontworpen door de Brugse architect J.F. Van Gierdegom (Brugge). In 1973-1974 bleef enkel de voorgevel behouden.

Beplesiterde en beschilderde lijstgevel met kenmerkende horizontale gevelgeleding door middel van een natuurstenen puilijst, gelede waterlijsten ter hoogte van het entablement en omlopende kroonlijst op brede klossen. De uiterste linker- en rechterpoorttravee is opgevat als een zijrisaliet afgelijnd door geblokte pilasters op de benedenverdieping en door kolossale pilasters op de bovenverdieping. Op de begane grond in de uiterste traveeën telkens een rechthoekige vleugelpoort met gedeeld bovenlicht in vlakke omlijsting met neuten, oren en versierde sluitsteen. Op de bovenverdieping bevindt zich een rechthoekige houten erker onder een opvallende kroonlijst op klossen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensters en haast vierkante mezzanino vensters met lekdrempels van blauwe hardsteen in een vlakke omlijstingen met oren en sluitsteen. Voorts blinde of betraliede kelderopeningen. Behouden typerend schrijnwerk.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 300-301.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Dijver nummer 12.

Beschermd monument bij MB van 9 juli 1974.

Voormalig poortgebouw van de proosdij van O.-L.-Vrouw, heden ingang van het Groeningemuseum zie smeedijzeren uithangbord met opschrift "GROENINGE / MUSEUM". Poortgebouw van 1749 met parement van blauwe hardsteen. Drie traveeën breed en één bouwlaag hoog onder een leien zadeldak. De travee-indeling wordt gemarkeerd door lisenen voorzien van Franse voegen onder een gekornist entablement en kroonlijst. De kroonlijst is omlopend boven het centrale gebogen fronton met een cartouche in het boogveld, vroeger voorzien van een wapen en een spreuk van Johannes van der Stricht, proost van het Onze-Lieve-Vrouwekapittel van 1742 tot 1775. De poortomlijsting is voorzien van 18de-eeuwse-steenhouwermerken, te identificeren met J. Lisse, N.-J. Marcq, P.-C. Trigalet (Arquennes). Centrale rondboogpoort in kwartholle geblokte omlijsting met rocaillesluitsteen, rondboogvensters in geriemde omlijsting met sluitsteen in de zijtraveeën. Originele, houten vleugelpoort met houten tussendorpel gemarkeerd door schelpmotief. De raamindeling met kleine roeden gaat terug op toestand van vóór 1853.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 58/1853, nr. 692/1980.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 56, 58.

DE VOS D. 1983: *Groeningemuseum Brugge. De volledige verzameling*, Brugge, 9-11.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 301-302.

VAN BELLE J.L. 1994: *Signes Lapidaires. Nouveau dictionnaire. Belgique et Nord de la France*, Louvain-la-Neuve, nr. 433, p. 22, 58, 157, 686; nr. 1130, p. 23, 58, 156, 692.

Dijver nummer 13.

Diephuis gebouwd circa 1840 met een enkelhuisopstand van drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een schilddak bedekt met Vlaamse pannen.

Neoclassicistische bepleisterde en beschilderde lijstgevel op een plint van blauwe hardsteen. Typerende horizontale belijning door middel van geprofileerde kordonlijsten, als gelede banden doorgetrokken lekdrempels, waterlijsten en omlopende houten kroonlijst op klossen. De begane grond is afgeboord door geblokte pilasters. De bovenverdieping wordt geritmeerd door pilasters met spiegels. De gevel is opengewerkt met rechthoekige openingen in geriemde omlijstingen. De bovenvensters zijn opgevat als deurvensters met geometrische, ijzeren borstwering. Er bevindt zich een balkon op consoles met gelijksoortig hek voor de middentravee. Verzorgd schrijnwerk onder meer getypeerd door de grote roedeverdelingen, rolluikkasten op de begane grond en deur toegankelijk via drie trapjes.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 73/1840.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 58.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 304-305.

Dijver nummer 14.

Breedhuis met dubbelhuisopstand van vijf traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Mogelijk daterend uit de 18de-19de eeuw. Verankerde, bepleisterde en beschilderde lijstgevel opengewerkt met rechthoekige vensters in vlakke omlijstingen boven lekdrempels van blauwe hardsteen. Op de begane grond zijn de twee linkertraveeën sinds 1931 doorbroken door een garagepoort. De gevel

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

wordt horizontaal afgelijnd door een houten kroonlijst. Behouden deur- en vensterschrijnwerk.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 903/1931.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 305.

Dijver nummer 15.

Beschermd monument bij MB van 14 september 2009.

Hoekpand bij het Groeninge. Dubbelhuis, op L-vormige plattegrond, van vijf traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een afgewolfd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand is fasegewijs tot stand gekomen. De eerste twee bouwlagen dateren uit het tweede kwart van de 18de eeuw. In de loop van de 19de eeuw werd het pand verhoogd met een derde bouwlaag.

Verankerde en beschilderde, bakstenen lijstgevel opengewerkt met licht getoogde openingen. Op de eerste en de tweede bouwlaag voorzien van een vlakke 18de-eeuwse omlijsting. Centrale inkom te situeren onder een balkon met ijzeren leuning op sierlijke, natuurstenen acanthusconsoles. Op de lagere derde bouwlaag bijna vierkante vensters, alternerend blind en met bewaarde schuiframen uit de 19de eeuw. Laat-barokke natuurstenen hoeknis met beeld van Maria met Kind van blauwe hardsteen. Rechts van de deur voetenschrapper. De zijgevel is een volledig blinde verankerde bakstenen lijstgevel waarop een tuinmuur aansluit. Achteraan het perceel bevindt zich een achterhuis van één bouwlaag onder een mansardedak bedekt met Vlaamse pannen. Deuropening in de tuinmuur.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 58.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 305.

Dijver nummer 16.

Beschermd monument bij MB van 5 december 1962.

Zogenaamd Arentshuis, voormalige herenhuis met tuin, vanaf 1910 ingericht als museum. Oorspronkelijk deel uitmakend van het Gruuthusedomein tot het in 1662 definitief een afzonderlijk perceel werd. Het huidig geheel op onregelmatige plattegrond: ten noorden begrensd door de Dijver, ten westen door de Reie, aan zuid- en oostkant door Groeninge. Het complex bestaat uit een huis aan de Dijver, gedeeltelijk over de Reie gebouwd, een voormalig koetshuis en een tuin met prieeltje. Vóór 1663 was de geschiedenis van het pand nauw verbonden met het domein van Gruuthuse. Het huidige uitzicht is fasegewijs tot stand gekomen.

Historiek:

1562: Marcus Gerards tekent een ommuurde lusttuin, brug over de Reie met een houten galerij aansluitend bij het Gruuthuse en afgescheiden van de Dijver door een lage muur met pijlertjes, daarachter diephuis met tuitgevel, in de noordoostelijke hoek, aan de Dijver, twee diephuizen met puntgevels ter hoogte van het huidige koetshuis, daarachter een klein huisje palend aan Groeninge, in de zuidoostelijke hoek een rond torentje, in de zuidelijke muur geeft een poortje toegang tot Groeninge.

vóór 1580: splitsen van het Gruuthusedomein in twee delen, ten oosten en ten westen van de Reie.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1637: samenvoeging van beide delen; sedert 1628 was het Gruuthusedomein ingericht als Berg van Barmhartigheid.

1641: Sanderus tekent op de brug een gebouw van één bouwlaag met vijf getraliede vensters in rondboognissen, ter hoogte van de vierde travee is er een scheidingsmuur met de toenmalige Berg van Barmhartigheid, uit de ommuurde tuin, nu ingericht als moestuin, zijn naar verluidt behalve de twee diephuizen aan de Dijver de gebouwen verdwenen, in de zuidoostelijke hoek is het torentje vervangen door een tuinhuisje met trapgevel en op palen, in de zuidelijke muur een poortje met toegang tot Groeninge.

1662: definitieve splitsing van beide percelen, het linkerdeel wordt verkocht aan A. Vander Zijpe. Een stenen brug vervangt de houten galerij over de Reie, daarop komt een nieuw huis met integratie van de oudere constructie met vijf traveeën.

1693: behoud van de verbinding, via ingang in de westelijke zijgevel, met de toenmalige Berg van Barmhartigheid maar ze mag evenwel niet worden gebruikt.

1745: Custis tekent een breedhuis van acht traveeën breed en twee bouwlagen hoog met een barokgevel getypeerd door gebruik van negblokken, speklagen, vensters op de begane grond in rondboognissen, oculi op de bovenverdieping, drie dakvensters met flankerende voluten. Links van het huis een barokpoort geflankeerd door enerzijds, een aanbouw, aanleunend tegen het huis, van twee traveeën en één bouwlaag met halve volutegevel, anderzijds een vleugel met blinde volutegevel.

In de loop van de tweede helft van de 18de eeuw: verbouwing van het huis, zie huidige toestand maar zonder twee huidige linker traveeën. Oprichting op de hoek met Groeninge van stallingen en dienstruimten. In de tuin aanplanten van fruitbomen, er is sprake van een basin en gloriëtte.

1785: toevoeging van een oculus in de westgevel, wellicht ten behoeve van het herschikken van de bovenverdieping.

Vierde kwart van de 18de eeuw - eerste kwart van de 19de eeuw: toevoeging van twee linker traveeën met ingangsportiek en interieuraanpassingen in Egyptiserende stijl naar ontwerp van meester metselaar E. Goddyn (Brugge).

19de eeuw: beschrijving van de tuin als "Engelse tuin" met serres voor meloenen en ananassen. Er staan 32 bomen en 235 struiken.

Vierde kwart van de 19de eeuw: A. Arents wordt eigenaar, het classicistisch interieur wordt grondig gewijzigd in een romantisch-klassieke stijl.

1906-1908: ontteigening door de stad ten behoeve van het in te richten Gruuthusemuseum, dit kadert in de uitbreiding van het museumparcours tussen Gruuthuse en het nieuw te bouwen Groeningemuseum (zie Dijver nummer 12).

1910: inrichting als museum en tentoonstellingsruimte onder meer met prenten en tekeningen in 1864 door J. Steinmetz (1795-1883) aan de Stad geschonken.

1911-1912: de tuin wordt openbaar domein en fungeert als verbinding tussen het Gruuthuse- en het nieuw te bouwen Groeningemuseum. Ontwerp van stadsingenieur C. Salmon en architect J. Viérin (Brugge) bevat: een wandelas naar het nieuw te bouwen Bonifaciusbrugje (in plaats van sluisje) met overdekte doorgang; een nieuwe toegangspoort in de zuidelijke muur, verlagen van de muur aan de waterkant, heraanleggen van de tuinen, ook op het voormalige kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en bouwen van de pastorie (Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 2), plaatsen van twee zuilen van Doornikse steen afkomstig van de in 1787-1791 afgebroken waterhal.

1929: aanbrengen aan Groeningezijde, tegenover het Groeningemuseum, van het poortje met 18de-eeuwse omlijsting.

1954-1968: vestiging van administratie van de latere Dienst van de Stedelijke Musea.

1973: hermaken van oorspronkelijke gang en deur aansluitend bij het terras.

1983: heraanleg van het park, onder meer met bestrating, haagjes.

1987: plaatsen in het park van de vier ruiters van de Apocalyps, bronzen beelden naar ontwerp van beeldhouwer R. Poot (°1924).

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Beschrijving:

Arentshuis

Imposant laat-classicistisch herenhuis, verankerde, bepleisterde en beschilderde baksteenbouw van twee bouwlagen hoog bestaande uit twee parallelle vleugels onder samengestelde zadeldaken bedekt met leien en Vlaamse pannen. dakvlakken aan de oosten en de zuidzijde doorbroken door dakkapellen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen. Alle ramen hebben kleine roedeverdelingen;

De geknikte voorgevel is een lijstgevel van tien traveeën breed. Er zijn sporen van de oudste bouwfase namelijk natuurstenen muurfragmenten in de vijf rechter traveeën, op de bovenverdieping twee vensters met afgeschuinde dagkanten, sporen van negblokken en doorlopende banden. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen. De acht rechtertraveeën zijn voorzien van luiken. Op de bovenverdieping twee typische, ondiepe erkers in Lodewijk XVI-stijl, waarschijnlijk daterend uit het eerste kwart van de 20ste eeuw. Omlopend entablement met blanco fries, geprofileerde waterlijst en kroonlijst op klossen. De oostgevel is een lijstgevel met monumentaal portiek uit het vierde kwart van de 18de eeuw tot eerste kwart van de 19de eeuw. Deze gevel telt acht traveeën, waarvan drie blinde linker traveeën en dito uiterst rechtse travee op de verhoogde begane grond. De kelderverdieping is opengewerkt met rechthoekige houten luiken in het souterrain. Portiek van drie traveeën breed en brede buitentrap van blauwe hardsteen: colonnade van vier slanke zuilen op postamenten en met Egyptiserende palmbbladkapitelen bekroond door een omlopend hoofdgestel met kroonlijst op klossen, aan de gevelzijde zijn het gelijksoortige pilasters die de drie traveeën met rondboogdeuren ritmeren. Voorts rondboogopeningen op de begane grond, rechthoekig op de bovenverdieping. Behouden deur- en vensterschrijnwerk.

De zuidgevel is een lijstgevel van negen traveeën breed: links dieperliggend deel van vier traveeën met lagere nok overbruggt de Reie met zijn gedrukt tongewelf afgeboord door boogrug van Doornikse steen; waarboven enkele natuurstenen consoles. Getoogde vensters, op de begane grond met inspringende dagkanten, geblokte ontlastingsbogen en beluikt of met duimen, op de bovenverdieping afgeschuinde dagkanten. Ter hoogte van drie rechtse traveeën: royaal terras met sierlijke smeedijzeren hek en trap van blauwe hardsteen leidend naar de tuin.

De westgevel heeft twee per baksteenlaag getrapte topgevels uitlopend op een schoorsteenschacht. De linkergevel heeft een dichtgemetselde ingang uit het derde kwart van de 15de eeuw oorspronkelijk deel uitmakend van Gruuthusedomein: rechthoekige deuropening in rondboognis met geprofileerde rechtstanden op zandstenen sokkels, zandstenen latei met gebeiteld Gruuthuse- devies "PLUS EST EN VOUS", rondboognis met bakstenen maaswerk. Daarboven gedichte oculus en in de top twee rondboogvensters. Rechtergevel: rondboogpoortje met geblokte bakstenen omlijsting en arduinen buitentrapje.

Het Arentshuis is toegankelijk via een barokke korfboogpoort met hoofdgestel geblokte omlijsting van blauwe hardsteen voorzien van 17de-eeuwse steenhouwersmerken te identificeren met F. Lisse (Arquennes, Feluy), ijzeren hek. Aan de tuinzijde een klein afdak boven laat-classicistisch getinte halfzuilen op hoge sokkels.

Koetshuis.

Teruggaand tot de 18de eeuw, mogelijk met oudere kern zie voorgevel met bouwnaden en hoekstenen die verwijzen naar een constructie van één bouwlaag met topgevel aan de straatzijde. In 2002 ingericht als museumshop, aan de straatkant een elektriciteitscabine. Volume van twee bouwlagen hoog onder een schilddak bedekt met Vlaamse pannen. Verankerde bakstenen lijstgevels. De straatgevel telt één travee, op de begane grond een rondboogdeur in geblokte zandstenen omlijsting met sluitsteen uit de eerste helft van de 18de eeuw, misschien afkomstig van de vroegere Corps-de-Garde (1714) aan de Vrijdagmarkt, deur met waaiervormig bovenlicht. Op de bovenverdieping rechthoekig luik.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Brede afgeschuinde hoek met zandstenen hoekblokken. Tuingevel: van zeven traveeën breed, op de begane grond geritmeerd door verankerde en heden aangepaste rondbooggalerij. In de vijf rechter traveeën heden beglaasd onder een houten kalf met oculi in de duidelijk later opgevulde boogvelden; volledig gedichte rondboogopeningen in de twee rechter traveeën. Haast vierkante bovenvensters met kleine roedeverdeling; aanbouw van één bouwlaag en twee traveeën. Straatgevel kant Groeninge: ongelijke travee-indeling met segmentboogvensters, sporen van oudere openingen.

Publieke tuin, ommuurd aan oost- en zuidzijde en gestut door middel van versneden steunberen, kaaimuur aan het water; brede kasseibestrating leidt naar toegangen aan noord-, oost- en zuidkant. De tuin is verder ingericht met opgaande bomen en plantsoenen afgeboord door taxushagen.

In de tuin aanwezigheid van zuilen van de Waterhal, oorspronkelijk op de Markt gelegen. Deze zuilen zijn gemaakt van Doornikse steen.

In de zuidoostelijke hoek bevindt zich een laat-classicistisch rond paviljoen op trapjes. Ionische zuilen met kapitelen dragen het hoofdgestel en koepelvormige bedaking; kunststenen beeld (circa 1972) van vechtende putti: kopie door beeldhouwer A. Standaert (Brugge) naar het beeld van 1781 naar ontwerp van beeldhouwer P. Pepers.

In de oostelijke tuinmuur een rondboogpoort van blauwe hardsteen in 18de-eeuwse omlijsting in Lodewijk XV-stijl. In de zuidelijke tuinmuur rondboogpoort met geprofileerde omlijsting van blauwe hardsteen, links en rechts voorzien van twee schampbollen.

Bonifatiusbrug

In de zuidwestelijke hoek van de tuin van het Arentshuis bevindt zich het Bonifatiusbrugje en galerij van 1911 naar ontwerp van architect J. Viérin (Brugge). De brug is gebouwd op de oorspronkelijke plaats van het spui van Gruuthuse met nog bewaarde slagstijlen. De naamgeving van de brug is geïnspireerd op Sint-Bonifacius, de vermeende stichter van de Onze-Lieve-Vrouwekerk.

De brug is een bakstenen voetgangersbruggetje met gekasseide trapjes, bakstenen bankjes met dekplaten van blauwe hardsteen. De dekplaten van de borstweringen zijn waarschijnlijk afkomstig van oude grafstenen. Het booggewelf is afgewerkt met blauwe en witte natuursteen. Aan de voet van de brug een grenssteen met jaartal 1634. Doorgang ontworpen als huisje onder zadeldak bedekt met leipannen. Gebouwd in neo-16de-eeuwse stijl, aanleunend tegen Groeninge nummer 2. Bakstenen verankerde tuit- en lijstgevels, doorgang via twee tudorboogopeningen met natuurstenen waterlijst. Aan de brugzijde zandstenen gevelsteen, afkomstig van Nieuwpoort, met afbeelding van een schipje en met opschrift "IN 'T SCHIP MET ROER EN MAST/ LOGIEST VOOR GOEDEN GAST".

ADRIANSENS W. (e.a.) 1987: *Groen Brugge*, Brugge, 69-70.

BEERNAERT B., D' HONDT J. 1995-1996: *Jaarboek Stedelijke Musea*, 174-189.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 58-59 en 114-115.

GEVAERT H. 2001: *Brugse bruggen*, Brugge, 12.

JANSENS DE BISTHOVEN A. 1977: *Catalogus stadsgezichten, Geschiedenis van het Arentshuis*, 3-14.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 305-306.

Dijver nummer 17.

Huis van de Heren van Gruuthuse.

Beschermd als monument bij MB van 25 maart 1938.

Voormalige patriciërswooning van de heren van Gruuthuse. Ze verwierven in de 14de eeuw het gruitrecht en hadden daardoor het monopolie op het verdelen van het gruit, een kruidenmengsel dat diende als basis voor het gruitbier. De gebouwen gaan terug tot de 15de eeuw en werden in het laatste kwart van de 19de eeuw grondig gerestaureerd door Brugse architect Louis Delacenserie. De vleugel aan de Gruuthusestraat dateert uit het eerste kwart van de 20ste eeuw. Het huis van de Heren van Gruuthuse ligt naast de Onze-Lieve-Vrouwekerk en wordt begrensd in het oosten door de Reie, ten zuiden door de Bakkersrei.

Oorspronkelijk groter geheel, zie Dijver nummer 16, aan de oost- en zuidkant begrensd door Groeninge en doorsneden door de Bakkersrei. Nu is het complex op onregelmatige plattegrond met hoektoren gelegen aan de westkant van de Bakkersrei gelegen complex op onregelmatige plattegrond met binnenplaats: de hoofdvleugel (loodrecht ingeplant op de straat) heeft een L-vormige plattegrond met hoektoren. In de noordwestelijke hoek staat de conciërgewoning. Het huidige uitzicht is fasegewijs tot stand gekomen.

Historiek:

Vermoedelijk 13de eeuw: bouwen van een nieuw "gruuthuis"; de in 1901 en 1908 teruggevonden muurfunderingen aan de Noord- en de Westzijde gaan terug tot de oudste bouwfase.

Ca. 1425: Jan IV van der Aa, de eerste heer van Gruuthuse, bouwt, vermoedelijk op de plaats van het gruuthuis, de Reievleugel met traptoren. Tegen de noordkant van deze vleugel wordt iets later de bottelrie of keuken gebouwd.

Derde kwart 15de eeuw: Lodewijk van Gruuthuse, de zoon van Jan IV van der Aa bouwt de zuidelijke vleugel, de lagere vleugel rechts van de ingang zou iets jonger zijn dan het hoofdgebouw.

1472: voltooiën door Lodewijk van Gruuthuse van de kapel met uitzicht op het koor van de O.-L.-Vrouwekerk. Ongeveer tezelfdertijd verwezenlijken van gebouw op de brug over de Reie zie Dijver nummer 16.

1479: Lodewijk van Gruuthuse laat aan de noordkant van de binnenplaats de galerij, stallingen en dienstruimten bouwen.

Vierde kwart 15de eeuw: aanbouwen van één travee aan de zuidzijde van de Reievleugel.

1562: Marcus Gerards tekent drie vleugels rond een binnenplaats, een brug over de Reie met aan de overkant een ommuurde lusttuin en op de hoek met de Dijver twee diephuizen.

Vóór 1580: het domein is gesplitst in twee percelen ten oosten en ten westen van de Reie.

1596: het huis van de heren van Gruuthuse geraakt in verval en wordt verkocht aan de Spaanse koning Filips IV.

1623: de koning schenkt het goed aan Wenceslas Cobergher, stichter van de Bergen van Barmhartigheid.

1628: inrichting als Berg van Barmhartigheid. Verbouwingen aan straatvleugel, bijbouwen van de westvleugel en wijzigen van het interieur.

1637: opnieuw samenvoegen van het oostelijke en het westelijk deel.

1641: Sanderus tekent een volledig omsloten bebouwing rond de binnenplaats, gebouw van vijf traveeën breed en één bouwlaag hoog op de brug en links een ommuurde moestuin

1662: definitieve splitsing van beide percelen, het linkerdeel vanaf de brug wordt verkocht aan A. Vander Zijpe die er het Arentshuis bouwt, zie Dijver nummer 16.

Eind 18de eeuw: toevoegen van nieuwe gebouwen ten noorden van de keuken of voormalige bottelrie. De gotische huizen op en naast de brug (huidig nummer 16) worden verbouwd.

1873: het Oudheidkundig Genootschap wil het gebouw inrichten als bewaarplaats van de verzamelingen die zich dan in de Stadshallen bevinden.

1875: aankoop door de Stad.

1883-1895: ingrijpende restauratie naar ontwerp van architect L. Delacenserie (Brugge). Afbreken van gebouwen tussen de oostvleugel en de ingangspoort, herbouwen van de traptoren aan het water, restauratie van de oostvleugel, tevens herbouwen van het

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

gedeeltelijk afgebroken hoektorentje aan de binnenplaats zie Marcus Gerards (1562). Restauratie van de zuidvleugel: verwijderen van parasietgebouwen en herbouwen van de achtergevel, toevoegen van een vierzijdige uitbouw met trappenhuis; aan de binnenplaats, herbouwen van vijfde travee en toevoegen van het portaal. Voor zandstenen onderdelen gebruikt men Euvillesteen; vensters worden voorzien van glas-in-loodramen.

1903: plaatsen van het ruitersbeeld boven de ingang.

1900-1901 en 1908: slopen van de panden aan de Gruuthusestraat, blootleggen van funderingsresten van de toren en vloertegels.

1909-1910: verbreden van de Gruuthusestraat en oprichten van nieuwe gebouwen naar ontwerp van architect L. Delacenserie (Brugge) zie huidige toestand. De ronde hoektoren refereert aan de teruggevonden funderingen. Aanbrengen van vijfdelig reliëf afkomstig van Philipstockstraat nummer 43.

1955: de oudheidkundige verzameling komt in handen van de Stad, inrichting als Stedelijk Museum voor Oudheidkunde en Kunstnijverheid.

1993: restauratie van de gevel aan de Reie.

2016-2018: restauratie en herinrichting van het museum.

Beschrijving:

Aan de kant van de Dijver bevindt zich een monumentale neogotische ingangspoort van baksteen met gekanteelde afwerking. Oorspronkelijk was de toegangspoort gevat in een grote spitsboognis met boven de ingang een Mariabeeld met Kind, geflankeerd door twee engelen. Bij de huidige poort werd gebruik gemaakt van zandsteen voor de tudorboogvormige poortomlijsting, de beeldnis, de spitsboogomlijsting, de hoekkettingen, de flankerende zuiltjes met beelden van engelen en de gevelstenen. Aan de binnenplaats een houten puntgevel versierd met houtsnijwerk en geïnspireerd op middeleeuwse houtbouw.

Gekasseide binnenplaats: langs de zuidgevel natuurstenen platen, onder meer afkomstig van graven, ronde zandstenen waterput aan oostvleugel. De westzijde wordt afgesloten door laag muurtje onderbroken door trapje leidend naar Onze-Lieve-Vrouwekerk en opgesmukt met beeldhouwwerk van P. Pepers afkomstig van het kasteelpark van Rooigem te Sint-Kruis.

Oostelijke vleugel uit het eerste kwart van de 15de eeuw: onderkelderde verankerde baksteenbouw van twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met leien, met grotendeels bewaarde oorspronkelijke vormgeving.

Aan de binnenplaats, een lijstgevel van vijf traveeën breed en rechts een toegangstravee naar de traptoren in de oksel. Tijdens de restauratie van het laatste kwart van de 19de eeuw: verbouwen van de drielichtvensters op de begane grond; de getrapte toppen van de drie dakvensters en het inbrengen van de rechterdeur gaan mogelijk terug op grafische bronnen, reconstructie van de balustrade zie bewaarde resten.

Gebruik van zandsteen voor de hoekketting, de kruis- en bolkozijnen met negblokken en de balustrade. De rechtertravee is gevat in een tudorboognis met driepas: boven de deur met buitentrapje, een hoge zandstenen tudorboognis met wapenschild van de heren van Gruuthuse geflankeerd door eenhoorns, daarboven rechthoekige venster in spitsboognis met driepas, rechthoekig dakvenster in accoladeboognis met driepas. Het dakvlak wordt verlevendigd met dakkapelletjes.

Aan de noordzijde van de vleugel, z.g. "bottelrie": driezijdige aanbouw onder spits dak met dakkapelletje; gebruik van zandsteen voor de hoge plint, de hoekkettingen en de vensters, onder meer kruiskozijn. De ingang ligt verzonken met geblokte rondboogingang.

De reiegevel bestaat uit verankerde punt- en lijstgevels met een ongelijke travee-indeling. Deze gevels ondergingen een 19de-eeuwse restauratie. Deze restauratie omvatte het herstellen van het baksteenparement en het aanbrengen van zandstenen elementen. In 1993 consoliderende restauratie naar ontwerp van de Gebouwendienst van Stad Brugge.

De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensters met zandstenen kruis- en bolkozijnen gevat in doorlopende traveenissen met eenvoudig maaswerk op de borstweringen en in de boogvelden. De kelderopeningen zijn voorzien van traliewerk, op de begane grond enkele met vensterkorven.

Van links naar rechts:

Eén traveebrede aanbouw uit het laatste kwart van de 15de eeuw. De traveenis is afgewerkt met gekoppelde spitsbogen en versierd met zandstenen drielob. Op de bovenverdieping een kruiskozijn in gekoppelde spitsboognis en daarboven bolkozijn. De puntgevel is afgewerkt met een kruisbloem. Zijgevel van drie traveeën breed en een lagere aanbouw van één travee breed, kruiskozijnen met negblokken, bovenbouw met quasi blinde gevel, miniatuurvenstertje.

Grote puntgevel: de drie traveeën zijn gevat in een grote spitsboognis, opengewerkt met driepas, twee- en drielobben refererend aan de houtbouw. De neuzen zijn versierd met beschilderde wapenschilden van Jan IV van der Aa, de eerste heer van Gruuthuse, en zijn vrouw Agnes van Mortaigne. Lijstgevel van drie traveeën met afwijkende linkertravee: het later toegevoegd benedenvenster wijkt af van de as, op de bovenverdieping sporen van een oudere opening. Ter hoogte van de bouwnaad traptoren met ingesnoerde torenspits, sporen van tribune. Bij de restauratie van 1883-1895 wordt de toren hoger opgetrokken en de vorm licht gewijzigd.

De tweede lijstgevel van zogenaamde keuken had oorspronkelijk op de begane grond drie vensters in plaats van de huidige twee. Zandstenen balustrade met visblaasmotief en waterspuwers toegevoegd bij restauratie van 1883-1895 en geïnspireerd op bewaard fragment van de zuidvleugel. Vijf dakkapelletjes, schoorsteenschachten met polygonale rookmonden.

De zuidvleugel dateert uit het derde kwart van de 15de eeuw. Onderkelderde verankerde baksteenbouw met hoger linkerdeel van drie bouwlagen hoog en lager rechterdeel van twee bouwlagen hoog onder zadeldaken bedekt met leien. Volgens de kaart van Marcus Gerards (1562) telde het linker deel één bouwlaag. Sanderus (1641) tekent twee bouwlagen. De tweede verdieping dateert wellicht van ca.1628 bij de herbestemming als Berg van Barmhartigheid. De voor- en achtergevel zijn het resultaat van ingrijpende, historiserende restauratie uit het laatste kwart van de 19de eeuw. Gebruik van zandsteen voor de plint, de negblokken, de kruis- en bolkozijnen, de balustrade, de dakvensters. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensters, getralied op de kelderverdieping en op de begane grond.

De gevel aan de binnenplaats bestaat uit een lijstgevel van vijf traveeën breed in doorlopende nissen die het resultaat zijn van een 17de-eeuwse verbouwing en de 19de-eeuwse restauratie. Tijdens de 19de-eeuwse restauratie werden de bovenste vensters horizontaal afgedekt in plaats van de segmentbogen. Tevens herbouwen van de vervallen dakvensters, reconstructie van de balustrade zie bewaarde fragmenten in het rechterdeel. Terugvinden van sporen van de vroegere bordes. Op die plaats kwam een neogotische ingangspartij met buitentrapp. Hiervoor werden de bovenvensters gedeeltelijk verwijderd. Tevens aanbrengen van zandstenen portaal met beeldnis en rijke neogotische versiering geïnspireerd op kasteel in Blois. De uitvoerder, beeldhouwer G. Pickery (Brugge), gebruikte het beeld van Louis XII als model voor het zandstenen ruitbeeld (1901) van Lodewijk van Gruuthuse. Dit werd geplaatst in 1903.

Rechts lijstgevel van drie traveeën breed. Tijdens de 19de-eeuwse restauratie verwijderen van de rechter aanbouw en op die plaats invoegen van de derde travee. De vensters op de bovenverdieping hebben doorlopende lekdrempels. Dakvenster met trapgevel geflankeerd door balustrade, vier dakkapelletjes in het dakvlak.

De vleugel op de bovenverdieping wordt verbonden met de Onze-Lieve-Vrouwekerk door een bidkapel boven de doorgang. De doorgang is op de begane grond voorzien van twee

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

korfboogpoorten, daarboven verweerde zandsteen met rest van console. Op de bovenverdieping een betralied rechthoekig venster in spitsboognis met ijzeren hek.

De 15de-eeuwse-traptoren, in de oksel van de zuidelijke en de oostelijke vleugel is reeds in 1641, gedeeltelijk afgebroken. Hij werd in 1894 volgens de tekening van Marcus Gerards (1562) terug opgebouwd. De polygonale toren heeft boven het spitse dak een natuurstenen spitsbooggalerij afgewerkt met balustrade. De toren wordt geflankeerd door een hoger opgaand, rond torentje met kegeldak.

De achtergevel is een lijstgevel van vijf traveeën breed met vierzijdige uitbouw ter hoogte van tweede travee en aan de zuidwestelijke-zijde geflankeerd door een achtzijdig traptorentje. Tijdens de restauratie wegbreken van een gebouw rechts van de traptoren en één travee brede gotische trapgevel versierd met lisenen. De nieuwgebouwde gevel is weinig geïnspireerd op de oorspronkelijke toestand. Onder meer plaatsen van vier neogotische dakvensters en borstwering zie bewaarde resten boven de rechter travee. Boven de traptoren komt een hogere spits met klokje. De vierzijdige uitbouw, o.m. opengewerkt met lisenen en boogfriezen is bekroond met galerij onder tentdak.

Conciërgewoning en lapidarium. Na de sloop van de oude gebouwen uit de 15de-17de eeuw in 1909-1910 bouwen van een nieuwe constructie n.o.v. L. Delacenserie (Brugge). Hierdoor werd het oorspronkelijk gesloten karakter hersteld van de binnenplaats. Opgravingen van 1901 en 1908 hebben funderingen van veldsteen en baksteen blootgelegd.

Geheel van bakstenen gebouwen van één en twee bouwlagen hoog op L-vormige plattegrond in neo-Brugse stijl met een dominerende ronde toren. Het middendeel met lapidarium heeft aan binnenplaatszijde een lijstgevel van zes traveeën, rechts ingewerkte traptoren en op de begane grond tudorbooggalerij op zandstenen zuilen. Op de hoek van de conciërgewoning, fraaie smeedijzeren arm met vergulde halve maan als uithangbord, Aan de straatgevel zit een gebeeldhouwde fries afkomstig van Philipstockstraat nummer 43 en zie afbeeldingen horend bij Gruuthuse: initialen L en M, bombarde centraal in een tuin geplaatst, afgewisseld met voorstelling van tenten.

BEERNAERT B., CARDINAEL P. 2002: *Open Monumentendagen. Een tuin is meer dan er staat*, Brugge, 2002, p. 30-35.

BEERNAERT B., D' HONDT J. 1996: *Jaarboek Stedelijke Musea*, 1995-1996, 174-189.

CONSTANDT L. (ed.) 1994: *Behoedzaam omgaan. Monumentenzorg in Brugge, 1988-1993*, 55-56.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 59-67.

DEVLIEGHER L. 1957: *De bouwgeschiedenis van Gruuthuse*, in *West-Vlaanderen*, 10-13.

WITTEVRONGEL K. 1973-1975: *De restauratie van Gruuthuse te Brugge -1883-1911*, in *Gentse bijdragen tot de kunstgeschiedenis*, HIKO, RUG, XXIII.

1.3.1.3. Beschrijving van het houtig erfgoed

Het verbrede deel van de Dijver is actueel beplant met drie rijen jonge lindenbomen (gemiddelde stamomtrek 0,82 meter) geplant in driehoeksverband. In de tuin van het Arentshuis staan een 15-tal bomen waaronder twee omvangrijke taxussen (dikste exemplaar 2,18 meter), twee gewone esdoorns (dikste exemplaar 1,91 meter), een robinia (stamomtrek 2,46 meter), een omvangrijke haagbeuk (stamomtrek 2,67 meter), een geënte gewone esdoorn (stamomtrek 1,40 meter, ent op 2,30 meter hoogte), twee linden (stamomtrek 2,24 meter) en één witte paardenkastanje (stamomtrek 1,88 meter).

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1.3.2. Gruuthusestraat

1.3.2.1. Algemeen

De Gruuthusestraat loopt van de Dijver naar het Guido Gezelleplein. De benaming verwijst naar het voormalige "Hof van Gruuthuse" uit de 15de eeuw. De Gruuthusestraat is een korte rechte straat voorzien van kasseien en verhoogde voetpaden. De straat wordt aan de zuidzijde gedomineerd door de vleugel van het Gruuthuse uit het begin van de 20ste eeuw.

Op de kaart van Marcus Gerards (1562) zien we een doodlopende straat die overgaat in een pad doorheen de kerkhoftuin naar de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Beeldbepalend is enerzijds de Onze-Lieve-Vrouwekerk en bijhorend Paradijsportaal, en anderzijds het hoekpand Mariastraat/Guido Gezelleplein.

De bebouwing klimt op tot de eerste helft van de 17de eeuw. Door historiserende restauraties verdween de authentieke opstand van de verschillende panden. Voorbeelden hiervan zijn onder meer de panden Gruuthusestraat nummer 2 en nummer 4. Nummer 4 met jaarcartouche "1642", verfraaiende "Kunstige Herstelling" van 1913 n.o.v. architect T. Raison (Brugge). Nummer 2 oorspronkelijk in 1919 opgetrokken als bijgebouw van nummer 4 en pas in 1940 verhoogd tot een trapgevel van drie traveeën en twee bouwlagen. Het huidige uitzicht is het resultaat van een latere aanpassing.

STADSARCHIEF BRUGGE, Bouwvergunningen, nr. 326/1913, nr. 45/1919, nr. 232/1940.
DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 116.
RYCKAERT M. 1991: *Historische stedenatlas van België. Brugge*, Tielt, 214.

1.3.2.2. Bouwkundig erfgoed

Gruuthusestraat zonder nummer.

Beschermd als monument bij MB van 28 maart 2002.

De Gruuthusebrug verbindt de Dijver met de Gruuthusestraat en vormt de grens tussen de Dijver en het Bakkersreitje.

Reeds in 1288 wordt melding gemaakt van een houten brug, zogenaamd de Nieuwbrug, verwijzend naar de nabijgelegen Nieuwstraat. In 1388 wordt een eerste stenen brug opgetrokken door de meester-metselaar Jan van Oudenaerde († 1412). In 1389 wordt de brug door dezelfde metselaar al verbreed. Circa 1425 komen de heren van Gruuthuse zich vestigen bij die brug en sindsdien krijgt de brug de huidige benaming. In 1760 wordt de huidige brug gebouwd.

De Gruuthusebrug is een gekasseide brug van één brede boog. Het parement bestaat hoofdzakelijk uit baksteen, in combinatie met natuursteen voor de boog en blauwe hardsteen voor de dekstenen. Aan de noordzijde bevindt zich een borstwering met bakstenen parement en natuurstenen rollaag. Aan de westzijde is op de brug in de loop van de 18de eeuw het Arentshuis gebouwd.

GEVAERT H.1998: Bruggen in de Brugse binnenstad, Brugge.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 230.

VAN HOUTRYVE A. 1997: Op Brugse Bruggen ... (14) in Brugge die scone, nr. 4, 11.

VERMEERSCH V. 1979: Gids Gruuthusemuseum, Brugge, 8.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Gruuthusestraat nummer 2.

Diephuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. Het huidige uitzicht is het resultaat van opeenvolgende wijzigingen. Dit pand was oorspronkelijk in 1919 gebouwd als een bijgebouw van het buurpand Gruuthusestraat nummer 4. In 1940 werd het bijgebouw verhoogd tot een trapgevel van drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. Bakstenen trapgevel opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen met ontlastingsbogen, spitsboogvormige deur en rondboogvormig topvenster. De muuropeningen zijn allemaal voorzien van afgeschuinde dagkanten. De vensters op de begane grond hebben een natuurstenen bovenlicht, op de verdieping vensters met natuurstenen bolkozijnen die een balkonvenster flankeren. Op de tweede bouwlaag bolkozijnen. Vernieuwd schrijnwerk.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 326/1913, nr. 45/1919, nr. 232/1940.
GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 98.

Gruuthusestraat nummer 4.

Hoekpand bij het Guido Gezelleplein. Volgens een jaarcartouche gebouwd in "1642". Het pand onderging een verfraaiende "Kunstige Herstelling" in 1913 n.o.v. architect T. Raison (Brugge). Dit pand vormde oorspronkelijk één geheel met het pand Gruuthusestraat nummer 2.

Verankerde bakstenen lijstgevel met een traptop van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen onder geblokte ontlastingsbogen met centraal een mascaroon als sluitsteen. De benedenvensters zijn voorzien van een natuurstenen bolkozijn op kleine hoekconsoles. Op de verdieping natuurstenen kruiskozijnen. In de top een rechthoekig venster met natuurstenen bolkozijn gevat in een rondboognis met een cartouche in het boogveld. De zijgevel is een verankerde bakstenen puntgevel voorzien van een centraal breed schouwmassief. De gevel is op de begane grond voorzien van rechthoekige muuropeningen, in de geveltop zit een rondboogvenster. De rechthoekige vensters zijn voorzien van een natuurstenen tussendorpel.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 326/1913, nr. 45/1919, nr. 232/1940.

1.3.3. Guido Gezelleplein

1.3.3.1. Algemeen

Het Guido Gezelleplein is te situeren tussen de Gruuthusestraat en de Mariastraat. Dit pleintje wordt aan de zuidzijde begrensd door de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Oorspronkelijk was hier het kerkhof gevestigd. Op een kaart van Frans Lobbrecht van 1685 staat de kerkomgeving met het kerkhof in detail weergegeven. (zie bijlage met documentatie). Het kerkhof was gelegen langs de toegangsweg toe het Paradijsportaal. In het verlengde van de Gruuthusestraat lag een wandelpad met aan de noordzijde een perceel met bomen dat grosso modo overeenkomt met het huidige beboomde Guido Gezelleplein.

Huidige naam sinds 1963 naar het in 1930 geplaatste bronzen beeld van de Vlaamse priester-dichter Guido Gezelle, door J. Lagae (Roeselare).

Het Guido Gezellepleintje is een grosso modo rechthoekig pleintje met enkele grote lindebomen rondom het beeld, maar ook verder op het plein ter hoogte van Guido Gezelleplein nummer 1 - Mariastraat nummer 17. Het uitzicht aan de zuidzijde wordt bepaald door de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het "Hof van Gruuthuse", en aan de zuidwestzijde door twee 17de-eeuwse panden.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Op het plein zelf, enkel nieuwbouw overwegend behorend tot St.-Franciscus Xaveriusinstituut, uitgestrekt over een bouwblok van de Maria- tot de Nieuwstraat en Oude Burg zie Mariastraat nummers 5-7 en 9-11. Ook recente garages. Dit wordt buiten de bescherming van het stadsgezicht gelaten.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 98-99.

RYCKAERT M. 1991: Brugge. Historische stedenatlas van België, Brugge, 214

1.3.3.2. *Bouwkundig erfgoed*

Guido Gezelleplein zonder nummer.

Beeld van Guido Gezelle gemaakt door J. Lagae uit Roeselare. Bonzen beeld van Vlaamse priester-dichter Guido Gezelle geplaatst op een vierkante sokkel van blauwe hardsteen. Vooraan is de sokkel voorzien van het opschrift "Guido Gezelle". Dit beeld werd hier geplaatst in 1930.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 98-99.

VANHOUTRYVE A. 1989: *Brugse stand- en borstbeelden. Historische analyse en retrospectieve*, Brugge, 161-200.

Guido Gezelleplein nummer 1 en Mariastraat nummer 17.

Hoekpand bij het Guido Gezelleplein. Vormt één geheel met Mariastraat nummer 17. Samenstel van twee diephuizen van respectievelijk twee en drie + vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit de 16de-17de eeuw.

Verankerde, bepleisterde en beschilderde puntgevels met schouderstukken en denappelbekroning. Rechthoekige in loop van de 19de eeuw aangepaste bovenvensters op doorlopende onderdorpels. In de top een geblokte rondboogopening geplaatst in een vlakke omlijsting met basementen en sluitsteen.

DEVLIEGER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 213.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 98-99.

1.3.3.3. *Houtig erfgoed*

Op het Guido Gezellepleintje staan enkele op rijen geplante lindebomen (dikste exemplaar 2,25 meter).

1.3.4. Wollestraat

1.3.4.1. *Algemeen*

De Wollestraat loopt van de Markt naar de Dijver. Gekasseide straat met verhoogde voetpaden.

Vanouds een belangrijke handelsstraat en verkeersader. Aan de oostzijde van de straat locatie van diverse kelders die in verbinding stonden met de kade aan de Kraanrei. Recht gekasseid straatracé eindigend bij de Nepomucenusbrug, de vroegere "Grote Eeckhoutbrug". Oorspronkelijk een houten brug in 1357 vervangen door een stenen, vernieuwd in 1642. De "pynders" of lastdraggers mochten er in 1421 een kruiskapel

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

oprichten, in 1767 vervangen door een beeld van St.-Jan-Nepomucenus naar ontwerp van beeldhouwer P. Pepers (Brugge).

Binnen het stadsgezicht wordt de gevelrij Wollestraat nummer 28 tot en met nummer 34 opgenomen. Op die manier sluiten we aan bij het stadsgezicht "Vismarkt, Huidenvettersplein, Rozenhoedkaai en omgeving". Deze gevelrij bestaat uit diephuizen waarvan de nummers 28 tot en met 34 zijn afgewerkt met een trapgevel. Nummer 28 is een kenmerkend voorbeeld van een trapgevel met barokke inslag onder meer af te lezen van de uitkragende bovenbouw aanzettend op drie rondbogen met mascarons als sluitsteen en in de boogvelden natuurstenen reliëfs. De buurpanden Wollestraat nummers 30 en 32 illustreren een minder uitgewerkte 18de-eeuwse trapgevel met kenmerkende driedelige winkelpui van blauwe hardsteen voorzien van steenhouwersmerken. Op de tweede bouwlaag steekboogvensters en het topvenster gevat in een vlakke omlijsting. Het pand nummer 32, Het hoekpand bij de Dijver is een voorbeeld van een gedateerde laat-barokke lijstgevel van baksteen met schouderboogvensters in zandstenen omlijsting met kwartholle dagkanten en waterlijst eindigend op voluten en kraagstukken met bloemmotieven.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 465.

1.3.4.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

Wollestraat nummer 28, Kartuizerinnenstraat nummer 12.

Gelegen op de hoek met de Kartuizerinnenstraat. Huis "Dits in den grooten mortier" zie naamcartouche. Diephuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. De trapgevel van 1634 werd in de loop van de 18de eeuw vervangen door een klokgevel. De huidige gevel van 1879 is gebouwd als "Kunstige Herstelling". Toevoegen van Mariabeeld met Kind in 1856. Verfraaiende "Kunstige Herstelling" in 1911 naar ontwerp van architect Ch. Poupert (Brugge): onder meer plaatsen van kruiskozijnen op de begane grond, verplaatsen van de middendeur naar de linker travee en toevoegen van een houten erker tegen de zijgevel en dakvenster. In 1989 "Kunstige Herstelling" naar ontwerp van architect L. Dugardyn (Brugge): onder meer restaureren van reliëfs in de boogvelden door kunstatelier G. Thienpont (Eke/Nazareth).

Verankerde bakstenen trapgevel met gebruik van blauwe hardsteen voor driedelige winkelpui. Voorts gebruik van zandsteen voor rechthoekige bovenvensters en ornamenten. Overkragende bovenbouw op drie rondbogen met mascarons en in de boogvelden natuurstenen reliëfs die verband houden met het Beleg van Brugge door prins Frederik Hendrik van Oranje in 1631. Kruiskozijnen van de tweede bouwlaag voorzien van negblokken, doorgetrokken onderdorpels, en in de boogvelden reliëfs met voorstelling van Neptunus en Ceres. Gelijkaardige afbeelding van Orion boven het bolkozijn in de geveltop. Licht gebuikte zijgevel met o.m. rechthoekige vensters met zandstenen kruis- en bolkozijnen onder gekoppelde ontlastingsbogen, getrapte dakvenster en pittoreske dakkapel. Op de benedenverdieping. Latijnse chronogram "aVrIaCVs brVgaM VenIt; VIDIt, abIIt". Schamppaal op de hoek is restant van kanon.

Licht gebuikte zijgevel in de Kartuizerinnenstraat van vier traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. Verankerde bakstenen lijstgevel met lage natuurstenen plint opengewerkt met rechthoekige kelderopeningen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige deur voorzien van een natuurstenen bolkozijn. De rechthoekige vensters zijn voorzien natuurstenen kruis- en bolkozijnen onder gekoppelde ontlastingsbogen. Het dak is voorzien van een getrapte dakvenster en pittoreske dakkapel.

Dienst Openbare Werken Brugge, Bouwvergunningen, nr. 1508/1987.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 212/1856, nr. 40/1879, nr. 38/1911.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

CONSTANDT L. (ed.) 1988: *Stenen herleven, 111 jaar "Kunstige Herstellingen" in Brugge 1877-1988*, 103-104.

CONSTANDT L. (ed.) 1994: *Behoedzaam omgaan. Monumentenzorg in Brugge, 1988-1993*, 1994, 206-207.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 451.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 472.

Wollestraat nummer 30.

Samenstel van twee diephuizen.

Links een diephuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Verankerde en bepleisterde bakstenen trapgevel uit de 18de eeuw. Latere aanpassingen o.m. consoliderende "Kunstige Herstelling" in 1989 naar ontwerp van architect L. Dugardyn (Brugge).

De gevel wordt horizontaal belijnd door een puibalk en kordons. Driedledige onderbouw voorzien van een winkelpui van blauwe hardsteen voorzien van steenhouwersmerken te identificeren met J. Dieux en P.C. Trigalet (Arquennes en Feluy). Plint van gesinterde baksteen. Gekoppelde steekboogvensters op de tweede bouwlaag met penanten van blauwe hardsteen onder zware kordonlijst. Het topvenster is gevat in een vlakke omlijsting met geprofileerde waterlijst onder een steigergat.

Rechts een diephuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Verankerde bakstenen trapgevel uit de 18de eeuw met beschilderd parement. De gevel wordt horizontaal belijnd door een puibalk en kordons. De driedledige onderbouw is opengewerkt met drie korfboogvensters. De bovenbouw is opengewerkt met drie korfboogvensters. Het topvenster is gevat in een vlakke omlijsting met geprofileerde waterlijst onder een steigergat.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 472.

Wollestraat nummer 32.

Breedhuis van drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een pannen dak. De lijstgevel werd gedeeltelijk herbouwd in 1895 en vervangt in 1820 een klokgevel. Rode bakstenen lijstgevel opengewerkt met rechthoekige muuropeningen. De gevel wordt horizontaal afgelijnd door een kroonlijst. Verbouwde begane grond.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 472.

Wollestraat nummer 34.

Beschermd als monument bij MB van 16 december 1991.

Hoekpand bij de Dijver, aan de voet van de Nepomucenusbrug. Diephuis van drie traveeën breed en twee traveeën op de bovenste verdieping in de Wollestraat. Zijgevel van vier traveeën aan de Dijver. Drie bouwlagen onder een afgewolfd zadeldak bedekt met tichelen. Heden lijstgevel gedateerd "17/ 20" als verbouwing van houten gevel. 1820: oorspronkelijke gevel met in- en uitgezwenkte top en gebogen fronton herleid tot schermgevel. "Kunstige Herstelling" van 1910 omvat het bouwen op alluviale grond van

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

een gebouwtje met houten betimmering, klassieke halfzuiltjes en tegeldak. In 1991 consoliderende "Kunstige Herstelling" naar ontwerp van architect F. Delacourt (Brugge).

Laat-barokke lijstgevel van baksteen is opengewerkt op de verdieping met schouderboogvensters in zandstenen omlijsting met kwartholle dagkanten en waterlijst eindigend op voluten en kraagstukken met bloemmotieven. De bovenvensters behouden hun schrijnwerk getypeerd door grote roeden. De lijstgevel is voorzien van en bepleisterde en beschilderde kroonlijst. Verbouwde begane grond.

Eenvoudiger verankerde zijgevel voorzien van rechthoekige muuropeningen en gekoppelde spitsboogjes als sporen van oudere openingen die evenals de uitkragende schoorsteenschacht verwijzend naar het laatmiddeleeuwse pand. Behouden schrijnwerk.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, z.nr. 1820, nr. 268/1910, nr. 1171/1987.

CONSTANDT L. (ed.) 1994: *Behoedzaam omgaan. Monumentenzorg in Brugge, 1988-1993*, 207-208.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 451-542.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 473-474.

1.3.5. Kartuizerinnenstraat

1.3.5.1. Algemeen

De panden aan de zuidzijde zijde van de straat zijn ingeplant op een perceel dat doorloopt tot aan de Dijver. Deze panden hebben een beeldbepalende gevel die uitsteekt aan de Dijver. De hoofdgevel bevindt zich aan de Kartuizerinnenstraat.

Van Wollestraat naar Oude Burg, loopt deels evenwijdig met de Dijver. Eerste vermelding onder de naam "Ser Gillisdopstraat" naar de bewoner Gillis Dop, een aanzienlijke Bruggeling, samen met zijn vrouw begraven in de Sacramentskapel van de O.-L.-Vrouwekerk. Vanaf 1575 huidige naamgeving toen de kartuizerinnen enkele huizen aan de Oude Burg en de "Ser Gillisdopstraat" kochten om zich hier te vestigen.

Gekasseide straat die een hoek maakt van 90 graden ter hoogte van het Kartuizerinnenklooster en eindigend bij triomfboog die een toegang tot de straat vormt. De praalboog met beeldhouwwerk van J. Fonteyne (Brugge) werd opgericht in 1929-1930 omdat in 1927 de aangrenzende kapel officieel tot oorlogsgedenkteken van de stad Brugge werd omgevormd.

De panden Kartuizerinnenstraat nummers 4, 6, 8 en 10 maken deel uit van het voorgestelde stadsgezicht. Deze panden maken deel uit van het bouwblok tussen de Kartuizerinnenstraat en de Dijver en hebben allemaal een volume gelegen aan de Dijver. Deze gevelrij kenmerkt zich door haar heterogeen karakter. Het Kartuizerinnenklooster (Kartuizerinnenstraat nummer 4) beslaat een ruime oppervlakte in de huidige Kartuizerinnenstraat. De Reiegevels aan de Dijver bestaan uit verschillende volumes, telkens opgetrokken in een eigen stijl. Deze vleugels illustreren onder meer de neo-Brugse stijl met rijk uitgewerkte gevels. De vleugel van het pand Kartuizerinnenstraat nummer 6 illustreert eveneens de neo-Brugse stijl en is een ontwerp van architect C. Dewulf uit Brugge. Hier sluiten twee vleugels van de panden Kartuizerinnenstraat nummer 8 en 10 op aan die de sobere classicistische stijl illustreren. De gevelrij wordt aan de Nepomucenusbrug afgesloten met de zijgevel van het pand Wollestraat nummer 34, een eenvoudige bakstenen verankerde lijstgevel waartegen in 1910 een gebouwtje werd gebouwd ten behoeve van de bootjesuitbater (zie hoger).

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 157-158.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

JACOBS M. 1996: *Zij die vielen als helden... Cultuurhistorische analyse van de oorlogsgedenktekens van de twee wereldoorlogen in West-Vlaanderen*, deel 2, Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 60.

RYCKAERT M. 1991: *Historische stedenatlas van België*. Brugge, Tielt, 197-198.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 133.

1.3.5.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

Kartuizerinnenstraat nummer 4.

Beschermd als monument bij MB van 14 september 2002.

Voormalig Kartuizerinnenklooster. Het klooster is fasegewijs gebouwd en uitgebreid en beslaat een ruime oppervlakte in de huidige Kartuizerinnenstraat en Oude Burg. Van 1575 tot 1783 klooster. Vervolgens opeenvolgende functies.

Historiek:

1575: aankopen van enkele huizen aan de Oude Burg en de "Ser Gillisdopstraat".

1578: gedwongen verlaten van hun klooster "Sint-Anna-ter-Woestine" - ca. 1348 opgericht in Sint-Andries - onder het calvinistisch bewind en uit veiligheidsoverwegingen verhuizen de zusters naar de Brugse binnenstad.

1580: definitieve betrekking van hun eigendom in de "Ser Gillisdopstraat".

1607-1608: bouw van een deel van de pandgangen, op initiatief van priorin Catharina Anchemant, door meester-metselaar Lenaert Wittebroot en meester-timmerman Michiel Verbrugge.

1611-1614: na de sloop van het "root casteel", een bouwvallig stadshuis, oprichting van een kerk opgetrokken door meester-metselaar Ghysbrecht Vleesch en meester-timmerman Jan Ponsseel. De kerk had een houten gewelf op laatgotische ribben en spitsboogvensters met gotisch tracerwerk.

1611-1634: aankoop van verschillende huizen aan de Oude Burg die vervolgens worden verhuurd en fungeerden als bufferzone en afscherming van de stadsdrukte. De ingangspoort bevond zich aan de Oude Burg, op de plaats van de toegang van het door het klooster ingepalmde Mersenijsstraatje zie gevelbeeld (Oude Burg nummer 17).

1626-1629: onder het bestuur van Catharina De Clerck, voortzetting van het kloosterpand en bouw van de ontvangstkamers en het portiershuis door Lenaert Wittebroot.

1640-1650: bouw- en herstellingswerken in het klooster en in de huizen aan de Oude Burg. Vermoedelijk gaat het om de verdere voltooiing van de pandgangen en de kloostergebouwen.

1644-1646: plaatsen van glas-in-loodramen in een nieuwe pandgang.

1652-1653: leveren van een nieuwe klok voor het klokkentorentje op de kerk.

1668-1671: oprichting van een brouwerij met een rosmolen, een bakkerij en ziekenkamers.

1715-1716: aanpassing, door meester-metselaar F. Feijts, van de gotische spitsboogvensters van de kerk aan de heersende stijl: huidige sterk gerestaureerde steekboogvensters met natuurstenen omlijstingen, voorzien van glas-in-loodramen met ijzeren harnas. Het houten gewelf wordt vervangen door gemetselde en bepleisterde koepelgewelven. Het kerkinterieur krijgt een nieuwe opsmuk, o.m. lambriseringen, marmeren vloer, borduurwerk en zilverwerk.

1735-1736: bouw van een nieuwe vleugel aan de Dijver met vermoedelijk de reliekenzaal, de refter, de gastenkamer en de kapittelzaal.

Vanaf 1743: regelmatige herstellings- en verfraaiingswerken binnen en buiten het klooster.

1781-1782: marmeren en vergulden van de drie altaren.

1783: afschaffing van het klooster.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1785: bouwen van een bakoven ten behoeve van de bezettende militairen door meester-metselaar Feijts in de kamer van pater Vicaris.

1790-1796: terugkeer van de zusters.

1824: inrichting als instelling voor ongeneeslijke vrouwen door de Zusters van Liefde.

1892: herbestemming als kantoren en museum.

1893: voormalige kloosterkerk wordt gebruikt als militaire kapel.

1927: omvormen van de aangrenzende kloosterkerk tot oorlogsgedenkteken.

Beschrijving:

Voormalig klooster bestaande uit een zaalkerk palend aan de huidige Kartuizerinnenstraat, een kloosterpand waarvan nog twee pandgangen zijn bewaard en een vleugel aan de Reie. Bakstenen kloostergebouwen op een U-vormige plattegrond. Op het binnenplein staat een opmerkelijke treurbeuk (stamomtrek 2,65 meter).

Gebouwen in de Kartuizerinnenstraat:

Hoofdingang tot oostelijke pandgang. Verankerde bakstenen tuitgevel met gebruik van zandsteen schouderstukken. 17de-eeuws uitzicht met toevoeging in 1930 van een deuromlijsting van blauwe hardsteen afkomstig van Oude Burg nummer 4. Rechts van de ingang een rijk uitgewerkte gevelsteen van blauwe hardsteen afkomstig van de Berg van Barmhartigheid (Langerei nummer 7), een leenbank waar tegen lage rente of zelfs renteloos leningen konden worden afgesloten. Ronde en traanvormige oculi met glas-inloodramen. Behouden deur met bovenlicht voorzien van een waaier Links van de ingang: een naamloos straatje afgesloten met een poortje en waar in de 15de eeuw een badstooft stond.

Binnenplaats met voornamelijk een 18de-eeuws karakter. Volgens het plan van 1784 oorspronkelijk gescheiden van de eigenlijke tuin door middel van een heden afgebroken kloostergang. In het oosten toegankelijk via een poortgebouw van vijf/vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met leien. Laats genoemde met verankerde bakstenen lijstgevel, de twee rechter traveeën zijn voorzien van een tuitgevel met een ronde oculus. Gebruik van zandsteen voor bolkozijnen. Drie pandgangen van telkens negen traveeën lang en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met leien. Op de begane grond geritmeerd door aangepaste tudorboogvensters met afgeschuinde dagkanten en rondboogramen met deels bewaard schrijnwerk uit de 19de eeuw. Op de tweede bouwlaag rechthoekige vensters met afgeschuinde dagkanten en ramen met kleine roedeverdeling.

De reiegevels kant Dijver:

De Reiegevels aan de Dijver bestaan uit verschillende volumes, telkens opgetrokken in een eigen stijl.

Links een verankerde bakstenen lijstgevel in neo-Brugse stijl van vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een leien zadeldak. De gevel wordt verticaal geritmeerd door traveenissen gevat tussen gelede steunberen. De 2de en 4de travee worden verlengd in dakvensters met trapgevels en overhoekse traptop. Brugse travee. Spitsboogvensters in deze dakvensters. De gevel wordt ook horizontaal belijnd door een natuurstenen plint, een natuurstenen waterlijst die één geheel vormt met de aflopende onderdorpels. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen kruisvensters gevat in een nis met afgeschuinde dagkanten Brugse travee. De ene nis is meer uitgewerkt dan de andere en wisselen elkaar af. De eerste, de derde en vierde traveenis is voorzien van afgeschuinde dagkanten en drie spitsboognissen. De tweede en vierde nis is meer uitgewerkt en voorzien van sierlijk maaswerk en een natuurstenen cartouche. De traveenissen gaan over in een dakvenster met traptop en overhoeks geplaatst topstuk. Het dakvlak is doorbroken door pittoreske dakkapellen.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

De linkertravee vormt een overgang tussen dit gebouw en een andere vleugel. Deze linkertravee is voorzien van een torenuitbouw met een tentdak voorzien van een peerspits voorzien van een leien bedaking. Aan de Reie prijkt een uitgewerkte uitkragende erkeruitbouw voorzien van fraai maaswerk. Aansluitend bij dit volume bevindt zich een volume van twee bouwlagen hoog en twee traveeën breed onder een pannen schilddak. De twee traveeën kragen uit op een dubbel spitsboogfries met afgeschuinde dagkanten aanzettend op natuurstenen uitgewerkte consolestenen. Op de verdieping Brugse traveenissen type I aanzettend op natuurstenen basementen. De traveenissen zijn voorzien van rechthoekige muuropeningen onder een ontlastingsboog met opengewerkte voeg. De lijstgevel wordt bovenaan afgelijnd door een gekanteelde borstwering centraal doorbroken door een dakvenster met getrapte top en rechthoekig venster met natuurstenen bolkozijn in een spitsboogfries met afgeschuinde dagkanten. Imposante schoorsteenschacht versmallend naar boven toe. Rechthoekige kelderramen gevat in een korfboognis met afgeschuinde dagkanten.

Hierop aansluitend een volume van drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog. De verdieping kraagt uit op een rondboogfries aanzettend op massieve pilasters. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen. Op de verdiepingen gevat in een vlakke bepleisterde omlijsting met oren en sluitsteen. Kroonlijst met houten klossen. Behouden vensterschrijnwerk met kenmerkend schrijnwerk. Op de verhoogde begane grond kenmerkende kleine roedeverdeling met uitgewerkt kalf voorzien van een rocaille. Op de eerste verdieping grote roedeverdeling. Kelderraam en deur aan het water. Aan de Reie zijn alle muuropeningen voorzien van behouden schrijnwerk.

BEERNAERT B. 1993: *Open Monumentendag Vlaanderen. 17 de-eeuwse architectuur in de binnenstad.*

BEERNAERT B. 1995: *Open Monumentendag Vlaanderen. Burgerlijke gebouwen, 31-37.*

BEERNAERT B. 1998: *Open Monumentendag Vlaanderen. 10 jaar monumenten en feest, Brugge, 53-57.*

ESTHER J. 1996: *Beknopte bouwgeschiedenis van het Brugse kartuizerinnenklooster, (ROOSE B. (ed.), De Brugse kartuizen, 14de-18de eeuw. Dossier bij de gelijknamige tentoonstelling in het Rijksarchief van Brugge 14 november 1996 - 20 december 1996, Brussel, 64-67.*

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 133-136.

Kartuizerinnenstraat nummer 6.

Beschermd als monument bij MB van 26 april 2002.

Complex naar ontwerp van architect C. Dewulf (Brugge), van 1903. Volgens de jaarcartouche gebouwd in plaats van een 19de-eeuws herenhuis. Het complex bestaat uit een koetshuis, een diephuis met hierop aansluitende Reievleugel gegroepeerd rondom een binnenplaats. Het complex is toegankelijk via een steekboogpoort opgenomen in een gekanteelde muur doorlopend in een lagere afsluiting met houten balustrade.

Baksteenbouw met gebruik van zandsteen voor de kozijnconstructies, de doorgetrokken onder-, tussen- en bovendorpels, de oculi-omlijsting en de ornamenten zoals de mascarons en de cartouches in boogvelden.

Links het voormalig koetshuis met weinig opengewerkte voorgevel, en drieledige tuingevel; trapgevel, middenstuk met verticale plankenbeschietsing en lijstgevel met in het midden traptop.

Rechts een diephuis in neo-barokke stijl van drie traveeën breed, acht traveeën diep en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen met hierop aansluitend de Reievleugel in neo-Brugse stijl van vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met leien. Verankerde bakstenen trapgevel met ijzeren

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

windvaan. De gevel heeft een overkragende bovenbouw op steekboognis aanzettend op natuurstenen consolestenen.

Een verankerde bakstenen lijstgevel met een deurtravee bekrond door een dakvenster met traptop. De deur links is voorzien van een houten afdak.

De Reievleugel is een volume van negen traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met leipannen. Aan de tuinzijde wordt de gevel gekenmerkt door een pseudo-arcade.

Aan de kant van de Reie een verankerde bakstenen lijstgevel geritmeerd door Brugse traveeën, type I aanzettend op natuurstenen zuiltjes. De drie linkertraveeën zijn uitgewerkt als een trapgevel. Deze trapgevel wordt geritmeerd door Brugse traveenissen met op de borstwerking gekoppelde spitsboognissen met driepassen. Ter hoogte van de middentravee bevindt zich een massieve erkeruitbouw onder een lessenaarsdak. Het venster in de geveltop is geplaatst in een rondboognis met afgeschuinde dagkanten. De aanpalende lijstgevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen voorzien van natuurstenen kruis- of bolkozijnen. Het dakvlak is voorzien van pittoreske dakkapellen. Deur met trap naar Reie-oever afgezoomd met houten leuning tussen pilasters.

Aan de oever bevindt zich actueel een treurbeuk en een kwijnende witte paardenkastanje.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 146/1902.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 136-137.

Kartuizerinnenstraat nummer 8.

Breedhuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen vormde oorspronkelijk één geheel met buurpand nummer 6, een bepleisterde lijstgevel uit de 19de eeuw. Het huidige uitzicht is het resultaat van verbouwingen in 1923.

Bepleverde en wit beschilderde lijstgevel met Franse voegen, uitstralende imitatiebanden boven de korfboogpoorten met sierlijk smeedwerk. De gevels zijn opengewerkt met rechthoekige deur- en bovenvensters in vlakke omlijsting op kordon vormende lekdrempels. Aflijnende kroonlijst. Behouden deur- en vensterschrijnwerk.

Aan de Reie een breedhuis van vier traveeën breed en twee en een halve bouwlaag onder een pannen zadeldak. Bepleverde en beschilderde verankerde lijstgevel opengewerkt met rechthoekige muuropeningen. De gevel wordt horizontaal belijnd door doorgetrokken onderdorpels en eenvoudige kroonlijst. De bovenste verdieping is opengewerkt met typische halfronde mezzanino vensters met waaier. Behouden typerend schrijnwerk. Terras aan de Dijver afgesloten door een houten balustrade tussen bakstenen pijlers.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 302/1923.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 137-138.

Kartuizerinnenstraat nummer 10.

Samenstel van enerzijds een volume met een bakstenen verankerde lijstgevel in historiserende stijl. De gevel is opengewerkt met een tudorboogpoort met afgeschuinde dagkanten. De rechthoekige vensters met natuurstenen kruis-of bolkozijn, op de begane grond gevat in een tudorboognis.

Anderzijds een onderkelderd breedhuis van vier traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een afgewolfd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen, mogelijk met oudere kern. Het

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

huidig uitzicht is het resultaat van een "Kunstige Herstelling" in 1955. Bepleurde en beschilderde verankerde bakstenen lijstgevel. Op de begane grond een arcade van 1983. De gevel is opengewerkt op de verdieping met rechthoekige muuropeningen geplaatst in een geprofileerde omlijsting. Behouden schrijnwerk op de verdieping. Kroonlijst op klossen.

Gelijkaardige vormgeving als reiegevel van Kartuizerinnenstraat nummer 8. Reiegevel van zes traveeën breed en twee en een halve bouwlaag hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met uitzicht uit de eerste helft van de 19de eeuw opengewerkt met rechthoekige muuropeningen. Belijvende kordon vormende lekdrempels en typische halfronde mezzaninovensters met waaier op de bovenste verdieping. Houten erker op de tweede bouwlaag. Behouden typerend schrijnwerk. Terras aan de Dijver afgesloten door een houten balustrade tussen bakstenen pijlers.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 157.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 133.

1.3.5.3. Beschrijving van het houtig erfgoed

In de tuin van het voormalig Kartuizerinnenklooster staat een opmerkelijke treurbeuk (stamomtrek 2,65 meter). Een soortgelijk exemplaar groeit aan de oever bij het pand Kartuizerinnenstraat 6 (stamomtrek 1,70 meter).

1.3.6. Oude Burg

1.3.6.1. Algemeen

De Oude Burg loopt evenwijdig met de Dijver. De straatnaam slaat in de 13de eeuw op een wijk gelegen ten zuidwesten van de Markt, onmiddellijk aansluitend bij de grafelijke burcht, met de Kraanrei als enige scheiding tussen beide.

Vanaf de volle middeleeuwen begon men het terrein op te hogen, om vanaf de 13de eeuw te verkavelen en er huizen op te bouwen. De wijk werd oorspronkelijk getypeerd door de talrijke kleine straatjes getekend bij Marcus Gerards (1562) en zoals heden nog ten dele afleesbaar. Het "Stoofstraatje" en het "Winterstraatje", gescheiden door twee bouwpercelen, werden in 1597 afgesloten. Het "Raamstraatje" werd in 1537-1538 afgesloten en was vanaf dan een privé-weg die nu nog hoort bij het pand Oude Burg nummer 21. Lange en smalle percelen reikend tot aan de Dijver met afhankelijkheden zoals tuinpaviljoenen en prieeltjes.

Het tuinpaviljoen horend bij Oude Burg nummer 21 wordt mee opgenomen in het stadsgezicht Dijver en omgeving. Deze vleugel hoort bij het statige herenhuis de Halleux dat gelegen is aan de Oude Burg. Deze vleugel met specifieke functie illustreert de Lodewijk XVI-stijl. Het was dan ook een uitgelezen locatie om dergelijk volume te bouwen aan de waterkant waar men zicht had op het water en de omgeving.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 247.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1.3.6.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

Oude Burg nummer 19.

Binnen het stadsgezicht worden enkel de tuinmuur en een deel van de bebouwing naar ontwerp van Groep Planning opgenomen. De panden in neo-barokke stijl gelegen aan de Oude Burg worden binnen dit stadsgezicht niet opgenomen.

Verankerde bakstenen tuinmuur met natuurstenen dekstenen met massieve steurberen. Nieuwbouw naar ontwerp van Groep Planning van 1980.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 250.

Oude Burg nummer 21-23.

Beschermde als monument bij MB van 15 maart 1951 en 16 december 1992.

Herenhuis met bijhorend koetshuis en tuinpaviljoen aan de Dijver. Ten onrechte "Hof Lanchals" genaamd, juiste benaming vlg. archiefstukken huis "de Halleux" naar laatste eigenaar. Het huidige uitzicht is fasegewijs tot stand gekomen. Aanvankelijk stonden hier meerdere huizen die aan verscheidene eigenaars toebehoorden.

Historiek.

Vanaf de 15de eeuw vormden ze één eigendom van de familie de Bul, nauw verbonden met het Bourgondisch Hof.

1562: Marcus Gerards tekent een diephuis met schermgevel van drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog en rechts een bijhorende poorttoegang. Links ervan een lager diephuis afgewerkt met een puntgevel, zogenaamd "het Roosekin", en een smalle aanbouw boven het Winterstraatje. L.g. werd vanaf 1597 afgesloten met een poortje.

1746: Charles Custis krijgt toestemming voor de bouw van de tuinvleugel en de aanpassing van de voorgevel aan de heersende architectuurmode zie natuurstenen deuromlijsting en een driehoekig fronton als bekroning van de verlaagde schermgevel.

1768: Jonkheer Charles-Albert de Schietere, heer van Caprijke, was wellicht de bouwheer van het tuinpaviljoen.

1842: de gevels die samen tien traveeën telden werden omgebouwd tot een imposante bepleisterde lijstgevel.

1992-1994: restaureren van vervallen pand n.o.v. Groep Planning (Brugge) en inrichten als burelen.

Beschrijving.

Herenhuis met koetspoort in de uiterste rechtertravee. Enkelhuis van zeven traveeën breed en twee en een halve bouwlaag hoog onder samengestelde zadel- en schilddaken bedekt met Vlaamse pannen. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel boven een donkere plint. De lijstgevel wordt licht gemarkeerd door een middenrisaliet van drie traveeën breed. De begane grond is voorzien van imitatiebanden uitstralend boven de drie vensters van het middenrisaliet. Belijnende puilijst, kordons en gekorniste kroonlijst op klossen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen. De bovenvensters zijn voorzien van een geprofileerde omlijsting. Op de tweede bouwlaag een opengewerkte borstwering met

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

balusters en rechte kroonlijst. De middenvensters zijn voorzien van een driehoekig fronton op gegroefde consoles. Bewaarde luiken op de begane grond. Behouden typerend schrijnwerk met grote roedeverdelingen.

Links een overbouwde toegang tot het brandstraatje zogenaamd het "Winterstraatje" van één travee breed en twee bouwlagen hoog. Heden oude afgetopte trapgevel van verankerde baksteen beschilderd. Opengewerkt met rechthoekige muuropeningen voorzien van afgeschuinde dagkanten en behouden schrijnwerk.

Gevels op de binnenplaats:

De achtergevel van de koetsdoorn is bepleisterd, de overige gevels hebben een gekaleid baksteenmetselwerk. De achtergevel van het centrale volume, dat deel uitmaakt van de 15de-eeuwse kern, werd in de loop van de 18de eeuw gewijzigd tot drie traveeën. De 17de-eeuwse kruiskozijnen hebben rondstaafprofielen op een middenstijl en kalf, met op het snijpunt een "kussen"-versiering. De tuingevel van de 18de-eeuwse vleugel is acht traveeën breed en sluit hierbij aan. De twee laatste traveeën hebben in trompe-l'oeil beschilderde ramen. De gevels zijn opengewerkt met rechthoekige venster- en deuropeningen telkens voorzien van behouden schrijnwerk, onder meer voorzien van grote roedeverdelingen.

Voormalig koetshuis van 1848 met aan tuinzijde kwartronde uitbouw, wellicht daterend uit de 18de eeuw. Zes traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen schilddak. Bepleisterde lijstgevel met imitatievoegen op de begane grond. De dorpels en de geprofileerde omlijstingen van de rondboogvormige bovenvensters worden over de gevel doorgetrokken.

Tuinpaviljoen, gebouwd aan de Reie-oever met een uitzicht uit het derde kwart van de 18de eeuw. Langwerpig bakstenen gebouw onder leien mansardedak. Tuingevel is een bepleisterde lijstgevel met uitspringende ingangspartij - wellicht ouder dan de vleugel aan de Dijver - onder koepelvormig leiendak en stucversiering in Lodewijk XVI-stijl. Deze centrale ingangspartij is voorzien van een rondboogdeur met geprofileerde omlijsting en een uitgewerkte sluitsteen. Links en rechts van de deur panelen voorzien van onder meer manden opgehangen aan strikmotieven, fruit, jachthoorn en bloemen. De rijk uitgewerkte driehoekige frontonbekroning is voorzien van bloemen- en bladmotieven. De deur is voorzien van sierlijk schrijnwerk.

De gevel aan de Dijver is opengewerkt door zeven rondboogvensters in vlakke omlijstingen met uitgewerkte sluitsteen en balusters als borstwering. De rondboogvensters zijn gescheiden door vlakke pilasters voorzien van spiegels. Kenmerkend en sierlijk schrijnwerk met kleine roedeverdeling, uitgewerkt kalf en waaivormige roedeverdeling in de bovenlichten. Het imposante leien mansardedak is voorzien van vaasvormige ornamenten op het dak ter hoogte van de pilasters.

Links en rechts van het tuinpaviljoen een brandstraatje met natuurstenen trap naar de Reie. Afgesloten door een hoge bakstenen muur en deurtje.

De binnenplaats, gelegen tussen de achtergevel van de doorn, het koetshuis en de tuinvleugel is verhard met onregelmatige kasseien.

Tuilmuren rondom de binnenplaats.

Parterretuin, gelegen tussen de gekasseide binnenplaats en het tuinpaviljoen, opgevat als een centraal grasperk, omzoomd door een ovaal rondlopend pad, waarrond middelhoge en hoge begroeiing. Formele tuinaanleg in XVIII-stijl van 1993 n.o.v. Paul Deroose (° 1945). Het rechthoekige parterre, bedekt met dolomietsteenslag, heeft een fraai geometrisch patroon van buxushaagjes, geflankeerd door twee loofgangen van haagbeuk met open nissen naar het parterre. In de heraanleg is een omvangrijke gewone esdoorn behouden.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Universiteit Gent, Handschriftenkabinet, HS 461, fol. 123.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 28/1842.

BEERNAERT B. 1995: *Open Monumentendag Vlaanderen. Burgerlijke gebouwen*, 51-62.

CONSTANDT L. (ed.) 1994: *Behoedzaam omgaan. Monumentenzorg in Brugge, 1988-1993*, 85-88.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 266-267.

ESTHER J., DELAEY B. 1995: *Het Huis de Halleux*, in *M&L*, XIV, 2, 21-44.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 255.

1.3.6.3. Beschrijving van het houtig erfgoed

In de parterretuin van het pand Oud Burg 21 is een fraai geometrisch patroon van buxushaagjes aangelegd, geflankeerd door twee loofgangen van haagbeuk met open nissen naar het parterre. In de heraanleg is een omvangrijke gewone esdoorn (stamomtrek 2,80 meter) behouden.

1.3.7. Nieuwstraat

1.3.7.1. Algemeen

De panden gelegen in de Nieuwstraat die opgenomen zijn binnen het stadsgezicht hebben telkens een vleugel aan de Dijver.

De Nieuwstraat loopt van de Oude Burg naar de Dijver. De voor het eerst in 1302 opduikende naam wijst erop dat het gaat om een nieuwe straat in het midden van de "Oude Burg". De straat eindigt bij de stenen Gruuthusebrug, eertijds zogenaamd de Nieuwbrug, die loopt over de verbinding van de Dijver en het Bakkersreitje, en dateert van 1760.

Het pand Nieuwstraat nummer 10 vormt als het ware het sluitstuk van de Dijver die een hoek van 90 graden maakt richting het Arentshuis. Het water loopt onder het Arentshuis door en gaat dan over in de Bakkersrei waar het dan verder overgaat in de Eekhoutrei. De bebouwing langs de Dijver staat nu in functie van de toeristische rondvaarten.

De straat is voorzien van kasseien en verhoogde voetpaden.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 230.

1.3.7.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

Nieuwstraat nummer 5.

Beschermd als monument bij MB van 4 oktober 1996.

Vleugel aan de Dijver horend bij het pand Nieuwstraat nummer 5.

Breedhuis van vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Verankerde bakstenen lijstgevel opengewerkt met rechthoekige muuropeningen. Op de verhoogde begane grond vensterdeuren, op de verdieping vierkante vensteropeningen, telkens voorzien van een smeedijzeren vensterleuning. Rechts van het volume een brandstraatje waarbij de natuurstenen traptrades toegang verschaffen tot de Reie.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 233.

Nieuwstraat nummer 7.

Diephuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit 16de eeuw en onderging latere aanpassingen. Onder meer in de loop van de 19de eeuw wijzigen van de openingen met typische ramen. Oorspronkelijk waren de ramen beluikt op de begane grond. Bepleisterde en beschilderde trapgevel getypeerd door Brugse traveeën, type I. Links een lagere aanbouw met twee luiken.

Aan de Dijver een vleugel van verankerde bakstenen van vijf traveeën breed en één bouwlaag hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit de 17de eeuw. Op het kelderniveau: vijf segmentboogopeningen met afgeschuinde dagkanten. De lekdrempel van het centraal venster op de eerste bouwlaag loopt door als een kordon. Beluikte vensters, links bolkozijnen, met imitatienegeblokken. Behouden schrijnwerk.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 248.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 234.

Nieuwstraat nummer 10.

Hoekpand bij de Gruuthusestraat. Breedhuis van vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een gemansardeerd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Achter de gevel gaat mogelijk een 18de-eeuwse kern schuil. In 1883 vinden gevelaanpassingen plaats: onder meer verplaatsen van de deur van de eerste travee naar de tweede travee. Consoliderende en verfraaiende "Kunstige Herstelling" van 1914 naar ontwerp van architect T. Raison (Brugge) o.m. toevoegen van de pilasters op de zijgevel, aanpassen van de vensters, waarvan slechts twee met een 18de-eeuws uitzicht en toevoegen van een dakvenster zie patroon voorgevel.

Bepleisterde en beschilderde pilastergevel met omlopend gekornist hoofdstel uit de eerste helft van de 18de eeuw. Centraal dakvenster tussen vleugelstukken en driehoekig fronton. Ovale cartouche op de middenpenant. Rondboogdeur en -vensters met figuratieve sluitsteen op begane grond; segmentbogige bovenvensters in vlakke omlijsting. Behouden schrijnwerk bestaande uit T-ramen en benedenvensters in de voorgevel met een bovenlicht. De zijgevel is een bakstenen lijstgevel die vertikaal wordt geritmeerd door bepleisterde pilasters. De gevel is opengewerkt met segmentboogvensters in een vlakke omlijsting, voorzien van behouden T-ramen.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 102/1883, nr. 219/1914.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 248.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 255.

Nieuwstraat nummer 9-11.

Hoekpand bij de Dijver bestaat uit twee diephuizen van samen zes traveeën breed en twee bouwlagen hoog elk onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit de 17de eeuw en werd aangepast in de loop van de 19de eeuw. De bepleisterde en beschilderde trapgevels worden horizontaal geleed door een dubbel geprofileerde puilijst.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Het linkerpand is op de begane grond voorzien van imitatievoegen. Het rechterpand is op de hoek voorzien van een Mariabeeld met Kind. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen geplaatst in rechthoekige spaarvelden. De muuropeningen zijn voorzien van bewaard schrijnwerk met onder meer bewaarde luiken op de begane grond. Rechthoekige vensters in de geveltoppen. Behouden kelderluik. De zijgevel is een verankerde, witbeschilderde bakstenen lijstgevel van vijf traveeën breed voorzien van hoge schoorsteenschachten. Bewaarde rolluikkasten. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen voorzien van behouden schrijnwerk met grote roedeversdelingen.

De achtergevels zijn verankerde bakstenen puntgevels. Tegen de achtergevel staat een volume onder een pannen schilddak. Deze gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen.

De vleugel aan de Dijver is een breedhuis van vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een schilddak bedekt met Vlaamse pannen. Beschilderde verankerde bakstenen lijstgevel opengewerkt met rechthoekige openingen voorzien van behouden schrijnwerk met grote roedeversdelingen. De gevel wordt afgelijnd door een eenvoudige kroonlijst.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen van Brugge*, Brugge, 248.

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Oudste kern, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Noord, Brussel – Turnhout, 255.

1.3.8. Groeninge

1.3.8.1. Algemeen

Binnen het stadsgezicht worden de panden Groeninge nummer 2 tot en met 14 opgenomen. Deze panden zijn ingeplant op percelen die lopen tot aan de Bakkersrei. Het stadsgezicht eindigt bij het de hoek van de Kastanjeboomstraat. Ter hoogte van Bakkersreitje die overgaat in de voormalige Eekhoutrei die dan verder doorloopt naar de Garenmarkt, staat als afsluiting een smeedijzeren hekwerk . De kaaimuren zijn voorzien van muurvegetatie.

Deze straat is voorzien van kasseien die doorlopen tot aan de gevels. Het begin van de straat wordt ingenomen door de tuinmuur van het Arentshuis en door de tuinmuur van het pand Dijver nummer 15. Het verder verloop van de straat volgt de evenwijdig liggende Bakkersrei waar de panden Groeninge nummer 2 tot en met Groeninge nummer 16 op uitgeven.

De straatnaam "Groeninge" verwijst naar een voormalig stadsdeel, geciteerd ca. 1200, waarin het huidige Groeninge de eerste straat is.

Het begin van de straat Groeninge wordt gedomineerd door de aanwezigheid van de tuimuren die enerzijds horen bij het voormalig koetshuis van het Arentshuis en het hoekpand Dijver nummer 15.

De zijgevel van het pand Groeninge nummer 2 maakt deel uit van de tuinmuur van het Arentshuis. Dit vormt historisch en visueel één geheel met de Bonifatiusbrug.

In hoek van huis nummer 2 en het Arentshuis staat een vrij imposante armpomp ontworpen door E. Simonis in 1857. Oorspronkelijk stond deze pomp op de hoek van de Nieuwe Gentweg en de Stalijzerstraat. Sinds 1951 is de pomp overgebracht naar de huidige locatie. De pomp zit verwerkt als neoclassicistisch monument van natuursteen met opschrift "S.P.Q.B. / 1857" en ijzeren zwaan als tuitstuk.

De percelen van nummers 2-14 palen achteraan aan de Bakkersrei en vormen vanuit het voormalige kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk een pittoresk en toeristisch geliefd gezicht gekenmerkt door onder meer de erkers.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 77.

1.3.8.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

Groeninge zonder nummer

Vrij imposante armpomp ontworpen door E. Simonis in 1857 geplaatst op de hoek van de Nieuwe Gentweg en de Stalijzerstraat, sinds 1951 overgebracht naar huidige locatie. De pomp is verwerkt als een neoclassicistisch monument van blauwe hardsteen met opschrift "S.P.Q.B. / 1857" en ijzeren zwaan als tuitstuk.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 77.

Groeninge nummer 2.

Deels vrijstaand dubbelhuis, palend aan de tuin van het Arentshuis zie Dijver nummer 16. Dit pand vormt één geheel met de ommuring van de tuin van het huis Arents.

Volume op L-vormige plattegrond. Breedhuis van vijf traveeën breed op de begane grond en zes traveeën breed op de verdieping. Het pand is twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met leien. Het pand klimt in kern op tot de 17de eeuw. In 1933 werd het pand verfraaiend heropgebouwd op vraag van eigenaar Baron Van der Elst naar ontwerp van de architecten J. en L. Viérin (Brugge) in neo-Brugse stijl. Volgens de bouwvergunning werd het pand grondig gerestaureerd en werden verschillende elementen toegevoegd. Volgens oude postkaarten was er aan de Reie oorspronkelijk een breedhuis met een lijstgevel van twee bouwlagen hoog en zeven traveeën breed met onder meer een smidse op de koer.

Verankerde bakstenen gevel waarvan de twee linkertraveeën zijn uitgewerkt als een trapgevel. Opvallend zijn de centrale spitsboogdeur met afgeschuinde dagkanten en bolkozijn als bovenlicht. De gevel wordt verticaal geritmeerd door Brugse traveeën type I. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen. Op de begane grond voorzien van een natuurstenen kruiskozijn en gekoppelde ontlastingsbogen en op de verdieping voorzien van een natuurstenen bolkozijn. Het topvenster van de trapgevel is gevat in een nis met tudorboog, het dakvenster met aandaken is gevat in een rondboognis met afgeschuinde dagkanten met in het boogveld een driepas. De zijgevel van dit pand maakt deel uit van de ommuurde tuin van het Arentshuis. Deze zijgevel kenmerkt zich door zijn trapgevel met aansluitend hierop een lijstgevel die overgaat in de toegang tot de Bonifatiusbrug. De verankerde trapgevel telt twee traveeën en is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen voorzien van afgeschuinde dagkanten, gekoppelde ontlastingsboogjes en glas-in-lood ramen waar van sommige zijn betralied. De vensters zijn voorzien van natuurstenen kruis- en bolkozijnen en zijn allen voorzien van behouden schrijnwerk. De gevel wordt gemarkeerd door een imposante schouw met aan weerszijden een kleine rechthoekige vensteropening met afgeschuinde dagkanten onder een ontlastingsboog. Op de trapgevel aansluitend een lager volume met verankerde bakstenen lijstgevel overgaand in een blinde tuitgevel waarin de overdekte toegang tot de Bonifatiusbrug zit gevat. De lijstgevel is opengewerkt met een rechthoekig venster met afgeschuinde dagkanten, een natuurstenen bolkozijn en gekoppelde ontlastingsboogjes. Links ervan sporen van oudere openingen. Hierop aansluitend de toegang tot de Bonifatiusbrug.

De achtergevel aan de tuinzijde, bestaat uit een lijst- en trapgevel van verankerde baksteen. Links een trapgevel van twee traveeën breed geleed door Brugse traveenissen

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

type I. In de top een tudorboognis. Boven de deur een natuurstenen beeldnis met baldakijn. Aansluitend bij de trapgevel een lijstgevel opengewerkt met rechthoekige muuropeningen en een éénlaagsvolume met tuitgevel en dakkapel met driepasmaaswerk in het boogveld. Op de begane grond opengewerkt met rechthoekig venster in een natuurstenen omlijsting en voorzien van natuurstenen omlijsting.

Stadstuin afgesloten door een bakstenen muur met korfboogpoortje, geconsolideerd in 1996 als "Kunstige Herstelling"; tuinreconstructie van 1934-1935 n.o.v. de bekende Nederlandse tuinarchitecte Wilhelmina Jacoba Moussault-Ruys, alias Mien Ruys (1904-1999) naar het voorbeeld van de middeleeuwse tuinen opgebouwd rond zes rechthoekige, licht verhoogde plantenbedden en enkele zodenbanken, afgelijnd of opgebouwd met bakstenen moefen. Oorspronkelijk stonden in de plantvakken een beperkt plantenassortiment bestaande uit akelei, anjer, roos, pioen en lelie en aangevuld met buxustopiary. Voorts bevindt zich een gotisch-getint loden waterbekken met fonteintje en stenen tafel. Actueel zijn nog 4 vormgesnoeide buxussen bewaard.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 1242/1933, nr. 1215/1934.

ADRIAENSSENS W. (ed.) 1987: *Groen Brugge*, 72.

CONSTANDT L. (ed.) 1994: *Behoedzaam omgaan. Monumentenzorg in Brugge, 1988-1993*, 122-123.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 114.

VAN COMPERNOLLE M. 1952: *Een late herinnering aan de Blauwe Schuit, of de reliëfsteen aan het St. Bonifatiusbrugske te Brugge*, in *Volkskunde*, LIII, 235-237.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 319-320.

DEN DULK L. 2017: *Mien Ruys, tuinarchitect 1904-1999, de complete biografie*, Rotterdam, 320.

Groeninge nummer 4.

Diephuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit de 17de eeuw onder meer af te leiden van de balklagen en de dakconstructie bestaande uit twee schaar- en nokgebinten met nokbalk en gordingen. De verankerde bakstenen trapgevel is opengewerkt met rechthoekige vensters onder geblokte ontlastingsbogen centraal voorzien van een mascaroon. De benedenvensters zijn voorzien van luiken. De geveltop is opengewerkt met een rondboogvenster in een roodbakstenen omlijsting met centraal een mascaroon. Behouden deur- en vensterschrijnwerk. Links een lager volume voorzien van een rechthoekige poort, gebouwd ter hoogte van een voormalige brandgang.

De achtergevel is een verlaagde puntgevel met deels bewaarde vlechtingen; aangebouwd torenachtig volume op rechthoekige plattegrond voorzien van rechthoekige opening met glas-in-lood en hogerop luik. Aan de Bakkersrei, een breedhuis van één bouwlaag hoog onder een leien zadeldak. Houten gevel van 1936 n.o.v. architecten J. en L. Viérin (Brugge) geritmeerd door verspringende volumes o.m. van dakvenster en twee vierledige vensterregisters en een klimmende dakkapel. Aan de reie is ook een erkeruitbouw. Op het waterniveau is een brede ontlastingsboog. Verankerde, bakstenen zijtuitgevel met rechthoekige zolderopening voorzien van afgeschuinde dagkanten. De vensteropeningen zijn voorzien van behouden schrijnwerk met onder meer glas-in-loodramen en naar buiten draaiende ramen.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 1122/1936.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 115.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 320.

Groeninge nummer 6.

Samenstel van een bakstenen lijst- en trapgevel ingeplant op een perceel dat doorloopt tot aan de Bakkersrei. De trapgevel is op de begane grond opengewerkt met een tudorboogpoort en deur. Voorts rechthoekige vensteropeningen. De achtergevel is in 1993 voorzien van een loggia.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 18/1993.

Groeninge nummer 10.

Pand ingeplant op een perceel dat doorloopt tot aan de Bakkersrei. Diephuis van vier traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een schilddak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit de 19de eeuw. In 1959 verbouwen van het interieur en de gevel n.o.v. architect A. Degeyter (Brugge).

Beschilde en bepleisterde bakstenen lijstgevel, afgeboord door omlopende, houten kroonlijst op klossen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige deur- en vensteropeningen. Rondboogvormige poort. De bovenbouw wordt afgelijnd door een doorgetrokken onderdorpel. Behouden typerend schrijnwerk met grote roedeverdelingen. Aan de Bakkersrei een verankerde bakstenen volume in pittoreske neo-Brugse stijl, met erker en galerij, gebouwd in 1936 n.o.v. architect A. Hoeman (Assebroek). Dit volume is voorzien van een leien bedaking steunend op een zuil. Hierop aansluitend een volume van één bouwlaag hoog onder een pannen zadeldak, aan de Bakkersrei voorzien van een houten erker rustend op zware consolestenen. De erker is voorzien van een sleepdakje voorzien van tichelen.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 177/1936, nr. 451/1959.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 320-321.

Groeninge nummer 12.

Voormalig pakhuis, bij het nabijgelegen zogenaamde leerhuis. Diephuis van drie traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een afgewolfd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Verankerde, bakstenen lijstgevel met licht getoogde openingen op lekdrempels van blauwe hardsteen. Op de begane grond centrale steekboogpoort met erboven rechthoekige laadvensters voorzien van nieuw schrijnwerk. Aan de Reie, verankerde bakstenen puntgevel. De begane grond is opengewerkt met rondboogvensters, centraal voorzien van een houten erker. Op de bovenverdieping licht getoogde vensters onder strek, centraal balkonvenster met een gietijzeren balustrade. Verankerde bakstenen zijgevels, op de begane grond opengewerkt met rondboogvormige deurvensters.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 509/1980.

BEERNAERT B. (e.a.) 1982: *Brugse gevelgids*, Brugge, 159.

BEERNAERT B. 1997: *Open Monumentendag Vlaanderen. Monumenten en arbeid*, Brugge, 22-23.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 321.

Groeninge nummer 14.

Hoekpand bij de Reie. Diephuis, sterk vooruitspringend ten opzichte van de rooilijn van de vorige panden. Het pand is vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een afgewolfd schilddak bedekt met Vlaamse pannen. De behouden oude kern dateert uit de

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

17de eeuw. Oorspronkelijk twee parallelle diephuizen met tuitgevels, in 1885 vervangen door huidige verankerde en beschilderde, bakstenen lijstgevel, afgeboord door omlopende, geprofileerde houten kroonlijst. De gevel is opengewerkt met rechthoekige openingen, op de bovenverdieping met oude afgeschuinde dagkanten. Gevelsteen uit de 18de eeuw met afbeelding van boom. Deur en vensters met behouden schrijnwerk onder meer getypeerd door grote roedeverdelingen. Links zijgevel van vijf traveeën diep waarvan de eerste twee traveeën zijn voorzien van blinde vensters onder ontlastingsbogen met open voeg. Rechts zijgevel van twee traveeën breed. Hier zijn de bovenvenster voorzien van afgeschuinde dagkanten en sporen van een segmentboogpoort. De achtergevel is een puntgevel van verankerde baksteen.

Aan de Bakkersrei een volume van één bouwlaag hoog onder een pannen zadeldak. Verankerde bakstenen gevels opengewerkt met rondboogvensters voorzien van behouden schrijnwerk.

Stadsarchief Brugge, *Bouwvergunningen*, nummer 15/1885.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 115.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 321.

Groeninge nummer 16.

Hoekpand bij de voormalige Eekhoutrei. Breedhuis met dubbelhuisopstand van vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een afgewolfd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Vermoedelijk zijn de rechter traveeën resultaat van een verbouwing uit de eerste helft van de 19de eeuw van een 17de-eeuws pand. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels, met lichte knik na derde travee. Aflijnende water- en kordonlijst en geprofileerde, deels omlopende kroonlijst. De gevels zijn opengewerkt met rechthoekige vensters voorzien van lekdrempels van blauwe hardsteen. Verzorgd 19de-eeuws schrijnwerk onder meer paneeldeur onder gedeeld bovenlicht, ramen met grote roedeverdeling. Blinde Reiegevel. De achtergevel, zichtbaar vanop de Bakkersrei is een lijstgevel van verankerde baksteen met rechthoekige openingen onder strek.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 321.

Groeninge nummer 18.

Hoekpand bij de Kastanjeboomstraat. Breedhuis met dubbelhuisopstand van vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een half afgewolfd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand heeft een kern uit de 17de eeuw, maar werd vernieuwd in 1931 in neorococo-stijl. De bakstenen lijstgevel is opengewerkt met licht getoogde openingen voorzien van een uitgewerkte sluitsteen en vlakke bepleisterde omlijstingen.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 321.

1.3.8.3. Beschrijving van het houtig erfgoed

In de kleine tuin van het pand Groeninge nummer 2 zijn actueel nog 4 vormgesnoeide buxussen bewaard (omvangrijkste topiary met stamomtrek 30 centimeter).

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1.3.9. Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid

1.3.9.1. Algemeen

De straat Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid loopt van de Mariastraat naar de tuin van Onze-Lieve-Vrouwekerkhof gelegen rond de Onze-Lieve-Vrouwekerk. De straatnaam verwijst naar het voormalige kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, afgeschaft door het decreet van Jozef II van 1784 over de afschaffing van begraafplaatsen rond de kerken en kapellen binnen de steden. Gekasseide straat met een krommend tracé, aan de kerk plantsoen met leilinden en banken. Op het einde van de straat bakstenen poortgebouw dat toegang verleent tot het parkje achter de Onze-Lieve-Vrouwekerk; vermoedelijk vervangt het de oude muur gebouwd tijdens de heraanleg (1911-1912) van de tuinen (zie Dijver nummer 16) en het kerkhof van Onze-Lieve-Vrouwekerk. Natuurstenen tudorboogopening met afgeschuinde dagkanten, daarboven rondbogige baroknis afkomstig van het klooster van Hemelsdale in de Sint-Clarastraat, met beeld van St.-Bonifatius waarschijnlijk van beeldhouwer M. D'Hondt (Brugge); zandstenen cartouche.

Vrij heterogene bebouwing met kernen opklimmend tot de 16de eeuw en met tuinen of gevels ter afboording van de Reie.

Enerzijds diephuizen van twee à vier traveeën breed en twee à drie bouwlagen hoog onder een zadeldak. Bakstenen lijst- en topgevels met kern uit de 16de eeuw (nummer 14) of daterend van het eerste kwart van de 20ste eeuw (nummers 2, 10, 12). Anderzijds breedhuizen van twee à negen traveeën breed en twee à tweeënhalve bouwlaag hoog onder een schild- of zadeldak (nummers 4, 6-8, 16-18).

Op het voormalige kerkhof zijn gekasseide paden aangelegd, afgeboord door geschoren ligusterhagen met bovenstaande leilinden. Bij het beeld van St.-Bonifatius is een zwarte walnoot geplant. Op de deels aangespoelde gronden van de Reie staan enkele gehavende platanen en linden.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 360.

1.3.9.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 2.

Pastorie gebouwd in 1911 naar ontwerp architect L. Viérin (Brugge) en deel uitmakend van de nieuwe aanleg tussen het Arentshuis (zie Dijver nummer 16) en het Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid. Bakstenen gebouw op L-vormige plattegrond van één en twee bouwlagen hoog onder een zadeldaken bedekt met leipannen. De zijgevel geeft uit aan de tuin achter het koor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, en Reiegevel. Neogotische gevels met gebruik van doorlopende en samengestelde traveenissen naar patroon van verschillende Brugse types, bakstenen maaswerk in de boogvelden en rechthoekige vensters met bol- en kruiskozijsen. De voorgevel is een lijstgevel van vier traveeën breed met getraptdakvenster boven de tweede travee, rondboogdeur met bolkozijn als bovenlicht in de eerste linkertravee. De zijgevel van één bouwlaag hoog grenst aan een haakse vleugel van twee bouwlagen hoog. Deze is afgewerkt met een trapgevel en is links voorzien van een monumentaal schoorsteenlichaam. De gevel aan de Reie is een trapgevel met bakstenen erker op zware consoles. Behouden deur- en vensterschrijnwerk. Het vensterschrijnwerk wordt getypeerd door de kleine roedeverdelingen.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 242/1911.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 361-362.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 4.

Laat-classicistisch herenhuis, dubbelhuis op T-vormige plattegrond. Breedhuis van zeven traveeën breed en tweeënhalve bouwlaag hoog onder een schilddak bedekt met Vlaamse pannen. Aan de straat een vleugel uit de eerste helft van de 19de eeuw met haaks hierop een 16de-17de-eeuwse vleugel aan de tuinzijde.

De bouwaanvraag van 1833 toont een voorgevel van zes traveeën breed waarvan de twee linkertraveeën slechts twee bouwlagen hoog zijn en een onversierde gevel hebben. De vier rechtertraveeën komen overeen met de huidige toestand.

Consoliderende "Kunstige Herstelling" van 1989 n.o.v. architecten G. Vandenabeele en K. Lantsoght (Brugge): hermaken onder de kroonlijst van de verdwenen geprofileerde lijst met tandmotief.

Bepleurde en beschilderde lijstgevel boven een plint. Het horizontalisme wordt beklemtoond door de imitatievoegen op de begane grond, de belijnende kordons, het paneelwerk van de borstwering en de doorlopende band op de mezzanino afgelijnd door een entablement met blanco fries en kroonlijst. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensters met geprofileerde omlijsting met ramen met kleine roedeverdeling. De rondboogdeur heeft een omlijsting van blauwe hardsteen gevat in een rechthoekige nis. Ernaast een rechthoekige poort met bovenlicht. Nis op console met engelfiguurtje en bekronend driehoekig fronton in 1905 aangebracht tussen de vijfde en de zesde travee. De nis is voorzien van de jaartallen 1844-1904. Beeldnis met een Mariabeeld met Kind. Dit is een kopie van 1938 gemaakt door beeldhouwer A. De Wispelaere van het in de Sint-Salvatorskerk bewaarde beeld van P. Pepers (1776). De tuinvleugel heeft een verankerde bakstenen lijstgevel met op de hoek een restant van een steunbeer. De gevel is opengewerkt met rechthoekige 19de-eeuwse vensters en vertoont sporen van oudere openingen.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 10/1833, nr. 102/1905, nr. 1436/1987. CONSTANDT L., *Behoedzaam...*, 1994, p. 154.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 361-362.

Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-zuid nummers 6-8.

Beschermd als monument bij MB van 16 december 1991.

Twee enkelhuizen met art-nouveau-inslag van 1904 n.o.v. architect J.P. Ledoux (Gent) gebouwd volgens een spiegelbeeldschema. Ze vervangen een pand van twee bouwlagen hoog en drie traveeën breed.

Breedhuizen van twee traveeën breed en drie bouwlagen hoog onder een leien gemansardeerd mank zadeldak. Als één geheel opgevatte beschilderde lijstgevel met gebruik van neoclassicistische elementen zoals gevelbepleurde lijstgevel met middenrisaliet afgewerkt met kroonlijst op klossen, gemarkeerde midden- en zijpartij met eenvoudig versierde pilasters, paneelwerk op de borstweringen van de bovenste verdieping. Verhoogde zijtravee op souterrain en afgewerkt met geprofileerde rondboog- en topversiering. Gebruik van natuursteen voor de plint, de buitentrappes, al dan niet doorlopende lekdrempels en de versierde archivolten. Sierlijke lijnvoering o.m. door gebruik van segment-, rond- en korfbogen en in smeedijzeren balkons en traliewerk. Bewaard schrijnwerk van ramen en deuren, bovenlichten met verticale roedeverdeling. Boven de deuren sgraffitopanelen met afbeelding van de Dageraad en Zonsondergang. Nummer 6 bewaart nog zijn oorspronkelijke koperen deurklink. Het aanpalende deurtje van nummer 6 leidt naar een verbredend zijkoortje.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nr. 140/1904.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, 258.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 361-362.

Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-zuid nummers 10-12.

Twee diephuizen van 1904 met gelijkaardige winkelpuien gebouwd volgens een spiegelbeeldschema. Twee bouwlagen hoog en twee/één traveeën breed onder zadeldaken bedekt met Vlaamse pannen. Eclectische klokgevels van baksteen gecombineerd met pleisterwerk op de begane grond. Meer uitgewerkte bovenbouw van nummer 10: o.m. met speklagen, gevelbrede balustrade op neo-renaissance-getinte consoles, frontonbekroning op de tweede bouwlaag en gebeeldhouwde versieringen in de top. Bovenvensters in een geblokte omlijsting. Links een hek met toegang tot de binnenkoer met achteraan een volume aan de Bakkersrei. Aan de Bakkersrei een volume van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. Verankerde bakstenen lijstgevel met gecementeerde plint. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen, op de begane grond voorzien van een doorgetrokken gecementeerde bovendorpel en op de verdieping deurvensters.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nrs. 124 en 203/1904.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 363.

Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-zuid nummer 14.

Beschermd als monument bij MB van 9 juni 2004

Breedhuis met dubbelhuisopstand van vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog teruggaand tot 16de eeuw; tegen de achtergevel, twee jongere diephuizen onder zadeldaken bedekt met Vlaamse pannen. Marcus Gerards (1562) tekent op die plaats een breedhuis gelegen aan de Reie. In 1978 "Kunstige Herstelling" n.o.v. architect W. Verlinde (Brugge): consoliderende restauratie van de voor- en achtergevels.

Verankerde geelbakstenen lijstgevel opengewerkt met rechthoekige 19de-eeuwse openingen in Brugse traveeën type I. Rechthoekige getraliede keldermonden en kelderluik gevat in accoladeboogvormige nissen. Deze kelderopening is niet aanwezig op het bouwplan van 1882, enkel rechts aanduiding van een houten kelderluik en buitentrapp met vier trappen en leuning. Behouden deur- en vensterschrijnwerk. Het vensterschrijnwerk is voorzien van een mok. Buitentrapp van blauwe hardsteen. Onder de dakgoot bakstenen lijst. Twee veelhoekige schoorsteenschachten op rechthoekige basis. De achtergevel van het breedhuis bestaat uit een beschilderde verankerde bakstenen tuit- en puntgevel van achterhuizen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensters, sommige met afgeschuinde dagkanten en ontlastingsbogen.

Aan de Reiekant: een loods van 1906 van vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Verankerde bakstenen volume parallel aan het water ingeplant. De rechthoekige vensters met behouden schrijnwerk zijn geplaatst in samengestelde travee-nissen.

STADSARCHIEF BRUGGE, Bouwvergunningen, nr. 181/1882, nr. 1006/1978.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 258.

ESTHER J. 1994: *Arthur Vandendorpe, restaureren, renoveren*, Brugge, 60-61.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 363-364.

Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 16.

Dit pand maakt deel uit van een eenheidsbebouwing samen met de panden Onze-Lieve-Vrouwekerkhof zuid nummer 14 en Mariastraat nummers 21, 21A en 23.

Samenstel gelegen op de hoek van de Mariastraat bestaande uit verschillende panden achter eenvormige gevel uit het laatste kwart van de 18de eeuw. Aan de Mariastraat, in 1771 één lijst- en vijf tuitgevels van één à twee bouwlagen breed. In 1844 opsplitsen van de nummers 16 en 18. In de loop van de 19de en de 20ste eeuw plaatsen van houten winkelpuien.

Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 16 is ingeplant op een perceel dat doorloopt tot aan de Bakkersrei. Breedhuis met dubbelhuisopstand van vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Gebouwd in het laatste kwart van de 18de eeuw. Tot 1844 één geheel met het buurpand Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 18.

De beschilderde verankerde bakstenen lijstgevel wordt horizontaal belijnd door geprofileerde pui- en kroonlijst. Links is het pand voorzien van een 18de-eeuwse hoekafwerking. De gevel is opengewerkt met segmentboogvormige deur- en vensteropeningen met een vlakke bepleisterde omlijsting. Behouden deur- en vensterschrijnwerk. Gelijkaardige achtergevel. Aan de Bakkersrei een bakstenen tuinmuur aanzettend op de kaaimuren.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, 1975, 258.

SCHOUTEET A., *Catalogus van oude plannen*, nr. 188.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 364.

1.3.9.3. Beschrijving van het houtig erfgoed

Op het voormalige kerkhof bij de Onze-Lieve-Vrouwekerk staan talrijke schermen van leilinden (gemiddelde stamomtrek. Bij het beeld van J. Vives is een zwarte walnoot geplant.

1.3.10. Mariastraat

1.3.10.1. Algemeen

De Mariastraat loopt van het Simon Stevinplein naar de Katelijnestraat. Sinds het eerste kwart van de 14de eeuw genoemd naar de nabije én beeldbepalende Onze-Lieve-Vrouwekerk.

Binnen het stadsgezicht worden de panden Mariastraat nummers 36, het hoekpand bij de Heilige Geestraatstraat, en de eenheidsbebouwing op de hoek van Onze-Lieve-Vrouwekerkhof meegenomen.

De Mariastraat maakte eertijds deel uit van belangrijke handelsweg die via de aansluitende Katelijnestraat naar Gent en Kortrijk liep; ze was toegankelijk via de nu verdwenen Mariapoort opgericht in 1127 op de plaats van de huidige Mariabrug. Deze brug over de Reie, stelt Marcus Gerards (1562) voor als een houten brug. Deze brug werd verlaagd in 1856 en vervangen door huidige segmentboogbrug met smeedijzeren leuning.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 182.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1.3.10.2. *Beschrijving van het bouwkundig erfgoed*

Mariastraat zonder nummer.

Z.g. Mariabrug

De Mariastraat maakte eertijds deel uit van belangrijke handelsweg die via de aansluitende Katelijnestraat naar Gent en Kortrijk liep; ze was toegankelijk via de nu verdwenen Mariapoort opgericht in 1127 op de plaats van de huidige Mariabrug. Deze brug over de Reie, stelt Marcus Gerards (1562) voor als een houten brug. De oorspronkelijke brug werd in 1856 verlaagd en vervangen door huidige segmentboogbrug met smeedijzeren leuning.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 182.

Mariastraat zonder nummer.

Onze-Lieve-Vrouwekerk

Beschermd als monument bij MB van 25 maart 1938.

Georiënteerde, gotische kerk gelegen aan de oostzijde van de Mariastraat. Ten noorden en ten zuiden lag het voormalig kerkhof afgeschaft in 1784; aan de zuidkant is de naam Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid behouden, aan de noordkant wordt de naamgeving Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Noord in 1963 vervangen door Guido Gezelleplein. Aan de oostzijde een plantsoen grenzend aan de achtergevel van Gruuthuse. Voormalig kerkhof, aan de noordkant afgeboord met lage muur van blauwe hardsteen, aan de oostkant ingericht als een parkje met leilinden en haagjes, bronzen beeld van de Spaanse humanist J.L. Vivès (1492-1540) van 1957 n.o.v. beeldhouwer R. Mateu (Spanje).

Historiek.

Ca. 875: vermoedelijke stichting, aan de oever van de Reie, als hulpkerk van de parochie Sijsele. Het eerste bedehuis was wellicht een houten kapel. Tijdens opgravingen in het koor in 1979 zijn grafkuilen uit de 9de eeuw blootgelegd.

1075: uit een bul van Gregorius VII m.b.t. een betwisting over het patronaat van de kerk blijkt dat het St.-Maartenskapittel van Utrecht de kerk reeds 200 jaar bezit.

1089: vermelding als autonome parochiekerk.

1091: stichting van een kapittel.

Derde kwart 11de eeuw – eerste kwart 12de eeuw: oprichting van een driebeukige Romaanse kerk.

1116: het Utrechtse kapittel verklaart de O.-L.-Vrouwekerk onafhankelijk van de moederkerk in Sijsele. Kronieken vermelden een grote stadsbrand die ook de kerk teistert.

tweede kwart 13de eeuw: start van een volledige herbouw waarbij de oude Romaanse kerk geleidelijk wordt vervangen, het driebeukige schip van vijf traveeën wordt opgetrokken in Scheldegotiek. Bij deze bouwcampagne hoort het pseudo-transept en de aanzet van de koorpartij.

1270-1280: hervatten van de werkzaamheden aan het koor. De verhoudingen van het schip worden nagevolgd in koor, kooromgang en straalkapellen; de vormgeving knoopt evenwel aan bij de "klassieke" Franse gotiek en is geïnspireerd op het koor van de Doornikse kathedraal. De bestaande kruisingspijlers worden geflankeerd door colonnetten die de bogen moeten schragen.

1270-eerste helft 14de eeuw: optrekken van de bakstenen torenromp die tot aan de uitbreiding van de zijbeuk aan drie kanten vrijstond.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1335: vermelding van herstellingen behelzen waarschijnlijk werken aan het middenschip: het vervangen van zuilen en scheibogen, plaatsen van gewelven en luchtbogen zoals aan het koor.

eerste helft 14de eeuw: aanbouwen van de linker noord-beuk van vier traveeën breed Het vooruitgeschoven deel aan de westkant laat vermoeden dat men aanvankelijk het schip over de hele breedte wilde vooruitbrengen.

Begin 15de eeuw: oprichten van de H.-Kruiskapel aan de Oostzijde van de toren.

1440: bouwen van de torenspits met hoektorentjes.

1448: bouwen van de St.-Margrietekapel ten noorden van de kooromgang.

Midden 15de eeuw: bouwen van de rechter Zuidbeuk van vijf traveeën breed.

Ca. 1465: aanbrengen van het Paradijsportaal in Brabantse laat gotiek aan de noordkant van de toren.

Ca. 1472: plaatsen van de bidtribune van Gruuthuse ten noorden van de kooromgang.

1482: plaatsen van het praalgraf van Maria van Bourgondië in het koor.

Vóór 1483: bouwen van de van Overtveltkapel ten zuiden van de kooromgang.

Vóór 1488: oprichten van de Pieter Lanchalskapel ten zuiden van de kooromgang.

1519: herbouwen van de bouwvallige torenspits.

1524: plaatsen van de hoektorentjes op de toren en van een natuurstenen kroon op de spits.

1563: plaatsen van het praalgraaf van Karel de Stoute in het koor.

1759: slopen van de hoektorentjes van de toren.

1762: vervangen van het vroegere houten hanggewelf van koor en middenbeuk door de huidige kruisribgewelven. Uitbreken van de triforia van schip en koor, vervangen door eenvoudige nissen en bepleisteren.

1788: dichten van het westportaal van de noordbeuk.

1806: verplaatsen van de praalgraven van Maria van Bourgondië en Karel de Stoute van het koor naar de Lanchalskapel.

1813-1817: herinrichten van de Lanchalskapel n.o.v. architect J.F. Van Gierdegom: vervangen van het 15de-eeuwse-kruisribgewelf door een houten, vergroten van de vensters en aanbrengen van een begin 19de-eeuwse aankleding.

1818: verlagen van de torenspits met ca. vijftien meter.

1827-1829: leggen van nieuwe vloeren in schip en koor.

1829: inrichten van het Paradijsportaal als doopkapel.

1830: Vervangen van de binnendeuren door het ijzeren hek afkomstig van de Lanchalskapel.

1853-1858: herbouwen o.l.v. stadsarchitect J.B. Rudd (Brugge) van de torenspits vanaf het eerste gewelf; de spits is nu smaller dan de vorige.

1871: o.l.v. stadsarchitect L. Delacenserie (Brugge) terugplaatsen van de hoektorentjes en balustrade van de torenspits.

1874: vrijmaken en restaureren van de muurnissen in de kooromgang en blootleggen van muurschilderingen uit de eerste helft van de 14de eeuw.

1896-1900: restaureren van alle bovenlichten waarbij de onversierde vensters worden voorzien van neogotisch maaswerk. Stadsarchitect C. De Wulf (Brugge) baseert zich hiervoor gedeeltelijk op het bewaarde maaswerk van het dichtgemetselde venster van de H. Kruiskapel.

1900-1904: stadsarchitect C. De Wulf (Brugge) ontdekt bij voornoemde werken in het schip onder de in 18de eeuw aangebrachte nissen sporen van het oorspronkelijke triforium. Aan de hand daarvan maakt hij een gezamenlijk restauratie-ontwerp van de vensters en de 13de-eeuwse-toestand van triforium in schip, transept en koor.

1903-1905: restauratie van het portaal aan de Zuidbeuk door stadsarchitect C. De Wulf (Brugge).

1906-1908: restauratie van het triforium gaf de aanzet tot het wederopbouwen van de westgevel door architect L. Delacenserie (Brugge). Voor deze grotendeels op hypothese berustende restauratie inspireerde hij zich op voorbeelden van de Scheldegotiek, o.m. voor de buitenloopgang op de St.-Jakobs- en de St.-Niklaaskerk te Doornik, het timpaan van het portaal en de schikking van de drielichten op de St.-Kwintenskerk te Doornik.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1910-1911: restauratie van de Lanchalskapel waarbij het oorspronkelijke 15de-eeuws uitzicht van gewelven en vensters wordt hersteld n.o.v. architect J. Viérin (Brugge). Toevoegen van een nieuwe sacristie in neogotische stijl.

1952-1954: restauratie van de luchtbogen door architect L. Viérin (Brugge).

1979-1980: plaatsen van de praalgraven in het koor, daaruit volgt in 1981 de ontdekking van XIII-XIV grafkelders en fragmenten van veldstenen fundering, l.g. is waarschijnlijk deze van de Oostelijke koormuur van het Romaanse of vroeg gotische koor; overbrengen van enkele XIV-grafkelders naar de Lanchalskapel.

1984-1986: restauratie van het Paradijsportaal en inrichting n.o.v. architect L. Vermeersch (Brugge) als kapel en bezinningsruimte.

1999-2002: restauratie van alle gevels n.o.v. architecten L. en S. Vermeersch (Brugge). Restauratie van de torenspits n.o.v. architect T. Toussaint en technisch hoofdmedewerker M. Meulemeester, beiden van de Stad Brugge, Dienst Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening, Ontwerpbureau van Gebouwendienst.

2002: bij het vooronderzoek in functie van de restauratie van het interieur worden belangrijke fragmenten van architectuur imiterende muurschildering en ondersteunende binnen afwerking ontdekt: o.m. uit de 13de en de 15de eeuw in het schip, uit het eerste kwart van de 14de eeuw in het transept, laatmiddeleeuwse polychromie o.m. in enkele kapellen in het schip.

De huidige plattegrond ontvouwt: een vijfbeukig basilicaal schip van vijf traveeën, centraal Westportaal geflankeerd door twee ronde traptorentjes, uitspringende Noordelijke-zijbeuk (XIV B). Het pseudo-transept vormt een bredere, zesde travee met aan de noordkant de vierkante toren (1270-XIV B) en het Paradijsportaal (1465), ten Oosten de H.-Kruiskapel (XV a). Het vijf traveeën tellende driebeukige koor (XIII B) heeft vijf straalkapellen en een driezijdige apsis; ten Noorden ingebouwde zijkapellen (XV) en bidtribune van Gruuthuse (1472), ten Zuiden de sacristie (XV), Lanchals- (XV) en Van Overtveltkapel (XV B). De complexiteit van de plattegrond komt tot uiting in de volumewerking die "klassiek" zou kunnen aandoen maar evenwel afwijkt van dit patroon door de uitbreidingen en aanbousels. De middenbeuk onder zadeldak gestut door luchtbogen en de gebruikelijke aanleunende, zijbeuken onder lessenaarsdaken evenals de uitgebreide koorpartij sluiten aan bij de gebruikelijke typologie. Opvallend is uiteraard de rijzige, 122m hoge Noordtoren en de bijkomende zijbeuken met eigen puntgevel en dito evenwijdig zadeldak die het geheel zijn specifiek uitzicht en karakter verlenen.

Materialen. Zeer waarschijnlijk werd veldsteen van de Romaanse kerk hergebruikt in steunberen en de onderste muren van de noordoostelijke kapellen; tufsteen en veldsteen werd gebruikt in de Westgevel. Doornikse steen in de Westgevel, het triforium, zuilen, bogen en buitenmuur van de loopgang voor de bovenlichten en in de opgaande delen van de drie Westelijke traveeën van het koor. Franse kalksteen in de kroonlijsten en zuilen van de kooromgang en in de pijlers, bogen en triforium van het koor, maaswerk, plinten en hoekkettingen aan het buitenmetselwerk. Toepassing van baksteen voor de binnenmuren tussen de bovenlichten, de torenromp en voor het buitenmuurwerk van zijbeuken, koor en kooromgang. Balegemse kalksteen voor het Paradijsportaal en oude steunberen aan het koor. Als restauratiesteen gebruik van veldsteen, Doornikse steen en steen van Euville. Schip en koor onder leien zadeldaken, flankeertorentjes onder natuurstenen kegeldaken, torenspits in baksteenbouw met verwerking, sinds de restauratie, van Massangissteen. Luchtbogen ondersteunen over de hele lengte middenschip en -koor met de zijbeuken. Luchtbogen aan het middenschip van natuursteen, die aan het koor gedeeltelijk van bak- en natuursteen.

De westgevel van middenbeuk met traptorens en flankerende zijbeuken is hypothetische reconstructie (1906-1908) in Scheldegotiek van de oorspronkelijke (XIII A), o.m. gebaseerd op teruggevonden sporen (torentjes, drielichten in de zijbeukgevels, triforium, portaal). Vóór de restauratie stonden tegen de gevel parasietgebouwen, daarboven stak een groot XVI-spitsboogvenster zie Marcus Gerards (1562), de traptorens waren helemaal vervallen.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1896-1898: na de afbraak van parasietgebouwen blootleggen van het portaal, oorspronkelijk vooruitspringend met aan de binnenkant beeldnissen met baldakijnen. 1906-1908: restauratie n.o.v. architect L. Delacenserie: volledige herbouw van gevel en traptorentjes met veldstenen parement, structurele elementen en versieringen van Doornikse steen.

Beschrijving

Middengevel. Het portaal is een hypothetische interpretatie van het oorspronkelijke. Daarboven een blinde spitsboogarcade en triforium gebaseerd op in 1901 teruggevonden sporen aan de binnenkant. De twee drielichtvensters met buitenloopgang zijn een historiserende interpretatie geïnspireerd op de Doornikse St.- Kwintenskerk, vormgeving van het grote drielichtvenster gaat terug op de nog aanwezige drielichten van de flankerende zijbeuken; in de top een ronde oculus.

De twee torentjes zijn versierd met lisenen en boogfriezen en afgedekt met kegelvormige daken, horizontale lijsten lopen door over midden- en zijgevels. Blinde gevels sporadisch opengewerkt met spleetvormige openingen.

In de gevels van de flankerende Noordelijke- en Zuidelijke zijbeuk steken twee drielichtvensters gebaseerd op teruggevonden sporen.

Westgevel van de uiterste Noord-beuk (XIV B): vooruitspringende gevel heeft een parement van Doornikse steen, zand- en baksteen: hoge rondboogingang van voormalig portaal, waarin kruisbeeld, met daarboven een driezijdig venster en in de topgevel twee rondboogopeningen in rondboognissen. Rechts, in de bakstenen Zuidelijke-zijgevel sporen van afsluiting van niet uitgevoerde uitbouw van de W.-gevel van het schip, oude openingen en vroegere aanbouwsels.

Westgevel van de uiterste zuidelijke beuk (XV) met twee licht vooruitspringende puntgevels: een hoog, blind spitsboogvenster met witte beschildering van dagkanten aangebracht tijdens restauratie in 2001 zie teruggevonden sporen aan de Noordelijke-beuk; in de toppen twee spitsboognissen; rechts steunbeer over het voetpad waarin doorgang.

Zijgevels. Zuidelijke gevel (XV) van de Zuidelijke zijbeuk, vooruitspringend ter hoogte van eerste twee traveeën, pseudo-transept, Sacramentskapel en Pieter Lanchalskapel. Neogotische ingang in de eerste travee vervangt in het eerste kwart van de 20ste eeuw een Renaissanceportaal, spitsboogvensters, breder ter hoogte van transept, op kordonvormende lekdrempels, neogotisch maaswerk (1900-1904) n.o.v. architect C. De Wulf, witte beschildering van dagkanten aangebracht tijdens restauratie in 2001 zie teruggevonden sporen aan de Noordbeuk. Vervolgens, terugwijkend op de rooilijn, gevels van sacristie (XV), Pieter Lanchalskapel (XV B) en van Overtveltkapel (XV d). In 1910 restauratie en aan Zuidzijde uitbreiden van sacristie in neogotische stijl n.o.v. J. Viérin (Brugge): plaatsen van spitsboogramen aan de Pieter Lanchalskapel zie teruggevonden sporen, maken van traveenissen, Tudor- en accoladebogen bovenaan zijn oorspronkelijk. De sacristie heeft op de begane grond geblokte rondboogvensters met eenvoudig maaswerk.

Tuin met leilinden en haagjes, pomp met arduinen sokkel waarop zandstenen beeld van Maria en Kind; calvarie onder houten afdak, houten beeld van Christus, natuurstenen beelden van Maria en Johannes van beeldhouwer H. Pickery (Brugge).

Noord-gevel (XIV B) van noordelijke zijbeuk: drie traveeën afgescheiden door steunberen, brede spitsboogvensters op kordonvormende lekdrempels en met neogotisch maaswerk, witte beschildering van dagkanten aangebracht tijdens restauratie in 2001 zie hier teruggevonden sporen. In de tweede travee een ingang met Renaissanceomlijsting van blauwe hardsteen voorzien van steenhouwersmerken uit de tweede helft van de 16de eeuw, te identificeren met A. Hanicq en Nopère (Arquennes en Feluy). Daarvoor vrijstaande neogotische kapel met beeld van Maria.

Noordelijke-transeptgevel (XIV B): licht vooruitspringende tuitgevel met zandstenen hoekkettingen, groot spitsboogvenster gevat tussen waterlijsten, in de top klein segmentboogvenster.

Aan de noordkant massieve bakstenen toren, tussen noordelijk transept en H.-Kruiskapel met aan noordzijde tegen aan de voet het Paradijsportaal. De toren werd ten opzichte van de eerste enkele meter meer naar het noorden gebouwd; tot stand gekomen in verschillende fasen: romp tussen 1270-1340, eerste spits ca. 1440 heeft ronde hoektorentjes en geen kroontje, herbouwen van de spits ca. 1519 nu met kroontje met daarboven hardstenen spits, afbreken in 1760 van de hoektorentjes en in 1853 van de spits tot aan het eerste gewelf, herbouwen in 1858 van de spits en in 1871 van de balustrade en achzijdige hoektorentjes, in 2001 restauratie van de 19de-eeuwse spits,-hoektorentjes en -balustrade.

In zijn huidige vorm, vierzijdige torenromp met versneden, op elkaar gestelde hoeksteunberen verrijkt met casementen. De voor de baksteengotiek typische toren vertoont drie geledingen telkens gemarkeerd door omlopende waterlijsten. De gesloten gevels van de benedenbouw zijn enkel gedifferentieerd door een grote blinde spitsboog; over de twee bovenste geledingen lopen spitsboognissen, daarin spaarzaam aangebracht rechthoekige- en rondboogopeningen. Bakstenen achthoekige spits; bovenste deel, zandstenen kroontje en ribben op de hoeken; balustrade van arduinen tussen de hoektorens.

Paradijsportaal (XV c), vanaf 1830 dienstdoend als doopkapel z.g. "het Paradijs", restauratie in 1984-1986 n.o.v. architect L. Vermeersch en ingericht als gebedskapel. Portaal opgetrokken uit Balegemse zandsteen in Brabantse gotiek. Twee traveeën breed en één travee diep. Kenmerkende registerindeling en opstand geritmeerd door steunberen; laatgotische beeldnissen en pinakels; doorgetrokken tracering in de bovenbouw en bekronende, omlopende balustrade opengewerkt met maaswerk. Twee schouderboogdeuren en spitsbogige bovenvensters met doorlopende waterlijst en kruisbloem. Rechthoekige venster in spitsboognis in de zijpuntgevels afgezet met hogels.

De noordelijke- en de zuidelijke koorgevels, gevels van de H. Kruiskapel en driezijdige koorsluiting geritmeerd door afwisseling van spitsboogvensters en kleine en grote steunberen, l.g. dragen stoelen met spitsboognissen van de luchtbogen (ca. 1325 of later). Blind venster van de H. Kruiskapel met oorspronkelijk XV-maaswerk. Aan de noordzijde tegen de eerste straalkapel aanbouwen van de bidtribune van de Heren van Gruuthuse (zie Dijver nr. 17). Aflijnende bovenmuur met spitsboogfries en palmetten.

DEVLIEGHER L. 1954: De opkomst van de kerkelijke gotische bouwkunst in West-Vlaanderen gedurende de 13de eeuw, in *Bijdragen van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen*, 5, 188-201.

DEVLIEGHER L. 1997, *De bouwgeschiedenis van de Onze-Lieve-Vrouwekerk*, in *Kunst & Geschiedenis*, 99-108.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel - Turnhout, 325.

JANSSENS DE BISTHOVEN A. 1980: *Brugge - Onze-Lieve-Vrouwekerk. Praalgraven van Maria van Bourgondië en Karel de Stoute*, verslag voor de K.C.M.L. Juli-September 1980.

RYCKAERT M. 1991: *Historische Stedenatlas van België*, Brussel, 213-215.

RYCKAERT M., 1997: *Historische kerken en kapellen*, in *Kunst & cultuurgids Brugge*, 61-72.

VAN BELLE J.L. 1994 : *Signes Lapidaires. Nouveau dictionnaire. Belgique et Nord de la France*, Louvain-la-Neuve, 1994, nr. 431, p. 58; nr. 698, p. 64; nr. 1079, p. 70, p. 156, p. 822; nr. 1301, p. 69, p. 156, p. 803.

VAN VLAENDEREN P. 1979 : *Restauratiewerken aan de Onze Lieve Vrouwekerk te Brugge uit de 19de en begin 20ste eeuw*, licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent.

VROMMAN F. 1986: *Kunstwerken in de Brugse kerken en kapellen*, Brugge, 61-97.

Mariastraat nummer 17.

Hoekpand bij het Guido Gezelleplein. Samenstel van twee diephuizen van respectievelijk twee en drie + vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert vermoedelijk uit de 16de of begin 17de eeuw.

Verankerde, bepleisterde en beschilderde puntgevels met schouderstukken en denappelbekroning. De gevel is opengewerkt met rechthoekige in de loop van de 19de eeuw aangepaste bovenvensters op doorlopende onderdorpels. Op de zolderverdieping een geblokte rondboogopening in een vlakke omlijsting met basementen en sluitsteen.

DEVLIEGHER L., *De huizen te Brugge*, Brugge, 1975, p. 213.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 182.

Mariastraat nummer 19.

Dit pand vormt één geheel met de panden Onze-Lieve-Vrouwerkerkhof-Zuid nummers 16 en 17, en het pand Mariastraat nummer 23. Gebouwd ca. 1771.

Verankerde bakstenen lijstgevel van drie traveeën breed aan de Onze-Lieve-Vrouwekerkhof Zuid en vier traveeën breed aan de Mariastraat. Twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. De verankerde bakstenen beschilderde lijstgevel wordt horizontaal belijnd door geprofileerde kordons tussen de begane grond en de verdieping. De lijstgevel wordt belijnd door een geprofileerde lijst. De gevel is op de begane grond voorzien van een houten winkelpui in neoclassicistische stijl. De gevel is opengewerkt met segmentboogvormige deur- en vensteropeningen in een vlakke omlijsting voorzien van oren, neuten en sluitsteen.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 364.

Mariastraat nummer 21.

Dit pand vormt één geheel met de panden Onze-Lieve-Vrouwerkerkhof-Zuid nummers 16 en 17, en het pand Mariastraat nummer 21. Gebouwd ca. 1771.

Verankerde bakstenen lijstgevel van twee traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. De verankerde bakstenen beschilderde lijstgevel wordt horizontaal belijnd door geprofileerde kordons tussen de begane grond en de verdieping. De lijstgevel wordt belijnd door een geprofileerde lijst. De gevel is op de begane grond voorzien van een houten winkelpui in neoclassicistische stijl. De gevel is opengewerkt met segmentboogvormige deur- en vensteropeningen in een vlakke omlijsting voorzien van oren, neuten en sluitsteen.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, 1975, 258.

SCHOUTEET A., *Catalogus van oude plannen*, nr. 188.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 364.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Mariastraat nummer 21A.

Dit pand vormt één geheel met de panden Onze-Lieve-Vrouwerkerkhof-Zuid nummers 16 en 17, en het pand Mariastraat nummer 21 en 23. Gebouwd ca. 1771.

Verankerde bakstenen lijstgevel van twee traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Verankerde bakstenen beschilderde lijstgevel wordt horizontaal belijnd door geprofileerde kordons tussen de begane grond en de verdieping. De lijstgevel wordt belijnd door een geprofileerde lijst. De gevel is op de begane grond voorzien van een houten winkelpui in neoclassicistische stijl. De gevel is opengewerkt met segmentboogvormige deur- en vensteropeningen in een vlakke omlijsting voorzien van oren, neuten en sluitsteen.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 364.

Mariastraat nummer 23.

Hoekpand bij de Bakkersrei. Dit pand vormt één geheel met de panden Onze-Lieve-Vrouwerkerkhof-Zuid nummers 16 en 17, en het pand Mariastraat nummer 21 en 21A. Gebouwd ca. 1771.

Verankerde bakstenen lijstgevel van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder pannen zadeldak. Verankerde bakstenen beschilderde lijstgevel wordt horizontaal belijnd door geprofileerde kordons tussen de begane grond en de verdieping. De lijstgevel wordt belijnd door een geprofileerde lijst. De gevel is op de begane grond voorzien van een winkelpui. De gevel is opengewerkt met segmentboogvormige deur- en vensteropeningen in een vlakke omlijsting voorzien van oren, neuten en sluitsteen. De zijgevel, een verankerde bakstenen lijstgevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen met deels behouden schrijnwerk. Op de begane grond en de verdieping een erkeruitbouw getypeerd door kleine roedeverdelingen.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 364.

Mariastraat nummer 36.

Hoekpand bij de Heilige Geeststraat. Diephuis van twee traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. Het huidige uitzicht is het resultaat van een historiserende "Kunstige Herstelling" van 1947 n.o.v. architect G. Van Houtryve (Brugge) waarbij ook het aanpalende diephuis met tuitgevel is opgenomen.

Verankerde bakstenen trapgevel gebouwd in historiserende stijl. De gevels zijn opengewerkt met rechthoekige muuropeningen onder geblokte ontlastingsbogen, waaronder enkele met een mascaroon als sluitsteen. De muuropeningen zijn voorzien van natuurstenen bolkozijnen. In de top een oculus met geprofileerde lijst. De linkerzijgevel is voorzien van een schoorsteenstoel en een tuitgevel in de Heilige Geeststraat. De tuitgevel is twee traveeën breed en twee bouwlagen hoog. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen, een korfboogvormige deur en een korfboogvormig topvenster. Allen voorzien van afgeschuinde dagkanten en behouden schrijnwerk.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 364.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1.3.11. Katelijnestraat

1.3.11.1. Algemeen

Lange, gekasseide poortstraat met licht krommend tracé, tussen Maria- en Katelijnebrug. De Mariabrug was van 1127 tot 1297 voorzien van poort; in 1856 wordt de hoge boogbrug verbreed en verlaagd tot huidige lage segmentboogbrug van baksteen met ijzeren leuning.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 96.

1.3.11.2. Bouwkundig erfgoed

Katelijnestraat nummer 1-3.

Diephuis van vier traveeën breed, drie à vier traveeën diep en twee bouwlagen hoog onder een schilddak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand werd gebouwd in 1865. Het ontwerp voorzag een fronton boven een centraal risaliet en consoles onder vensters van tweede bouwlaag, maar dit werd niet uitgevoerd.

Bepleisterde en beschilderde lijstgevel geleed door puilijst en doorgetrokken lekdrempels van de tweede bouwlaag die doorlopen over de zijgevels. De gevel is op de begane grond voorzien van een winkelpui en op de verdieping opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen. Centrale risaliet van twee traveeën breed. Op de hoek een natuurstenen beeld van H. Maagd geplaatst in een nis. De zijgevels zijn verankerde, bakstenen lijstgevels. De gevel aan de Bakkersrei is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen voorzien van lekdrempels van blauwe hardsteen en voorzien van behouden vensterschrijnwerk. Op de hoek voorzien van een houten erker rustend op consolestenen van blauwe hardsteen. Links van de erker een reclameopschrift en ter hoogte van de kelder segmentboogvormige openingen. De zijgevel in de Kastanjeboomstraat is een gecementeerde lijstgevel belijnd door doorgetrokken onderdorpels. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen voorzien van behouden schrijnwerk.

STADSARCHIEF BRUGGE, Bouwvergunningen, nr. 96/1865.

DEVLIEGHER L., *De huizen van Brugge*, Brugge, 1975, p. 159.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 96.

1.3.12. Kastanjeboomstraat

1.3.12.1. Algemeen

De Kastanjeboomstraat is een rechte straat tussen de Katelijnestraat en Groeninge. Binnen het stadsgezicht wordt niet het volledige bouwblok opgenomen tussen de Bakkersrei en de Kastanjeboomstraat opgenomen. De kaaimuren en bepaalde volumes aan het water spelen een beeldbepalende rol binnen het voorgestelde stadsgezicht. Binnen het stadsgezicht worden de kaaimuren opgenomen en de beeldbepalende volumes/panden met een historische en architecturale waarde.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 91.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

1.3.12.2. *Bouwkundig erfgoed*

Kastanjeboomstraat nummer 2. (VOLLEDIG PERCEEL)

Diephuis van drie traveeën breed en twee en een halve bouwlaag hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert uit de 17de eeuw. Aan de Kastanjeboomstraat een bepleisterde en beschilderde lijstgevel met een 19de-eeuws uitzicht. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen voorzien van onderdorpels van blauwe hardsteen. Kenmerkend schrijnwerk voor deur en vensters. Zeer verzorgde Reiegevel, gerestaureerd tijdens een "Kunstige Herstelling" n.o.v. architect H. Scherpereel (Varsenare) van 1993 o.m. openen van gedichte vensters. Verankerde, bakstenen trapgevel opengewerkt met rechthoekige vensters met onderdorpels en lateien, nu van Massangis, en geblokte ontlastingsbogen met open voeg. In de top een gedichte zolderopening met geblokte omlijsting. Tegen de achtergevel een aanbouw van baksteen onder lessenaarsdak. De zijgevel is een verankerde bakstenen lijstgevel opengewerkt met rechthoekige muuropeningen.

CONSTANDT L. (ed.) 1994: *Behoedzaam omgaan. Monumentenzorg in Brugge, 1988-1993*, 1994, 134-135.

DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge, 158.

Gilté S., Vanwalleghem A. & Van Vlaenderen P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 91.

Kastanjeboomstraat nummer 4. (NIET OPNEMEN IN AFBAKENING)

Enkel de kaaimuren zijn opgenomen binnen het stadsgezicht. De kaaimuren zijn opgetrokken uit bakstenen en zijn voorzien van dekstenen en muurvegetatie.

Kastanjeboomstraat nummers 6-8-10-12-14. (VOLUME AAN HET WATER GELEGEN)

Aan de Bakkersrei gelegen volume van vijf traveeën breed en één bouwlaag hoog onder een pannen zadeldak, hoort bij de panden Kastanjeboomstraat nummers 6-14. Verankerde bakstenen lijstgevel opengewerkt met rechthoekige muuropeningen en sporen van vroegere muuropeningen. Dit volume staat reeds weergegeven op het primitief kadasterplan van 1811, maar is wellicht nog ouder. De volumes aan de Kastanjeboomstraat zijn wellicht gebouwd tussen 1834 en 1854. In 1932 werden de muuropeningen aangepast in de gevel aan de Bakkersrei.

Tussen Kastanjeboomstraat nummer 14 en nummer 16 een brandstraatje afgesloten met een smeedijzeren hekje.

Stadsarchief Brugge, *Bouwvergunningen*, nummer 1142/1932.

Kastanjeboomstraat nummer 16. (enkel de kaaimuren)

Aan de Bakkersrei een terrasje afgesloten door bakstenen kaaimuren.

Kastanjeboomstraat nummer 18.

Enkelhuis van drie traveeën breed en één bouwlaag hoog onder een geknikt zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. Het pand dateert wellicht uit de 18de eeuw. Later samengevoegd met nummer 20. Beschilderde en verankerde, bakstenen lijstgevel bekroond door een klein dakvenster voorzien van een tuitgeveltje met schouderstukken. Grote, rechthoekige openingen in bepleisterde omlijstingen. De vensters zijn voorzien van lekdrempels van blauwe hardsteen. Houten kroonlijst op klossen.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Achteraan, uitgevend aan de Bakkersrei een dwarsvleugel uit de 16de eeuw. Deze dwarsvleugel is voorzien van een beschilderde puntgevel van twee traveeën breed en twee bouwlagen hoog. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen telkens voorzien van afgeschuinde dagkanten, op de begane grond opgevat als een tweelicht met een natuurstenen middenstijl. Behouden vensterschrijnwerk met kleine roedeverdelingen. Het volume rechts ervan is een lijstgevel van verankerde baksteen van één travee breed opengewerkt met rechthoekige muuropeningen.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 93.

Kastanjeboomstraat nummer 20. (VOLLEDIG PERCEEL)

Breedhuis met een dubbelhuisopstand van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. De kern klimt op tot de 16de eeuw. Later samengevoegd met nummer 18.

Gekoppelde schoorsteenschachten met afgeronde rookmonden aan de rechterzijde. Beschilderde en verankerde, bakstenen lijstgevel waarvan de bovenverdieping uitkraagt op zes korfbogen op geprofileerde consoles. Deur met afgeschuinde dagkanten en gedeeld bovenlicht tussen twee brede 18de-eeuwse ramen voorzien van luiken. Drie bovenvensters, waarvan het middelste met afgeschuinde dagkanten en een natuurstenen latei. Bewaarde guillotineramen met kleine roedeverdeling.

DEVLIEGHER L., *De huizen van Brugge*, Brugge, 1975, p. 158.

GILTÉ S., VANWALLEGHEM A. & VAN VLAENDEREN P. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Middeleeuwse stadsuitbreiding*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord, Brussel – Turnhout, 93.

Kastanjeboomstraat nummer 22. (kaaimuren en volume loodrecht op het hoofdvolume.

Terras afgesloten door kaaimuren. Volume loodrecht op het hoofdvolume ingeplant, gebouwd op de kaaimuren (zie ouder metselwerk). Verankerde baksteenbouw met centraal een schouwmassief. De gevel is opengewerkt met rechthoekige muuropeningen.

Kastanjeboomstraat nummer 24. (KAAIMUREN)

Terras afgesloten door kaaimuren.

Kastanjeboomstraat nummer 26. (VOLUME AAN REIE EN DE KAAIMUREN)

Volume loodrecht op het hoofdvolume ingeplant. Dit volume met verankerde bakstenen puntgevel werd gebouwd op de oorspronkelijke kaaimuren. Dit volume is voorzien van een driezijdige erkeruitbouw.

Kastanjeboomstraat nummer 28. (KAAIMUREN)

Terras afgesloten door kaaimuren.

Kastanjeboomstraat nummer 30. (KAAIMUREN)

Terras afgesloten door kaaimuren.

Kastanjeboomstraat nummer 32. (KAAIMUREN)

Terras afgesloten door kaaimuren.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Kastanjeboomstraat nummer 34. (VOLUME AAN DE BAKKERSREI EN KAAIMUREN)

Terras afgesloten door kaaimuren. Het volume aan de Reie is voorzien van een houten erkeruibouw onder een pannen dakje. Wellicht gebouwd in 1945 samen met het hoofdvolume in de Kastanjeboomstraat.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 246/1945, nummer 418/1945.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een of meerdere plaatsbezoeken. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. Historische waarde

Het stadsgezicht van de Dijver en omgeving, omvat historische assen en straten die een belangrijke rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van de stad Brugge. Ze vormen binnen de stad uitzonderlijke stedelijke structuren, die gekenmerkt zijn door een architectuur die fasegewijs tot stand is gekomen. De aanwezige structuren en de bebouwing zijn het resultaat van opeenvolgende politieke, sociale, culturele en economische gebeurtenissen die plaats vonden door de eeuwen heen. Ze hebben gezorgd voor een opmerkelijke historische gelaagdheid in het stadsbeeld.

Bepalend in dit gebied is het verloop van de Reie waaraan de belangrijkste en oudste historische gebouwen liggen. Van noord naar zuid, op de linkeroever de Onze-Lieve-Vrouwekerk, hier gesitueerd sinds de 9de eeuw. Het Sint-Janshospitaal, gelegen tegenover de kerk sinds de 12de eeuw en de locatie van het Begijnhof dat teruggaat tot het tweede kwart van de 13de eeuw.

Op de rechteroever van de Reie splitst zich een reitje af dat gelijkloopt met de Dijver en overbrugd wordt door Groeninge. Marcus Gerards tekent aan de Dijver, tussen Groeninge en de Eekhoutstraat, een aaneengesloten bebouwing met aanpalende beboomde tuinen en aan het water achterhuisjes en paviljoentjes. Het opvallend grote pand van de Heren van Gruuthuse, met een complexe woning met 15de-eeuwse kern, opgetrokken tussen het koor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de Reie en zijn aanpalend domein met tuin dat tot Groeninge reikt, geeft hij gedetailleerd weer. Hetzelfde geldt voor de Onze-Lieve-Vrouwekerk die als parochiekerk wordt vermeld sinds 1089 en tijdens de eerste helft van de 16de eeuw afgewerkt is, haar hoge toren met spits en flankerende hoektorentjes inclusief.

Langsheen de Dijver is een beeldbepalende en heterogene bebouwing tot stand gekomen, dit getuigt van de evolutie van de stad buiten de eerste stadsomwalling.

Nieuwe bruggen waren ook nodig om nieuwe complexen of wijken te ontsluiten die buiten de eerste omwalling lagen en in Brugge Zuid te lokaliseren zijn ten zuidoosten van de strook van de Dijver tot de Coupure. Zo houdt de bouw van de eerste Grote Eekhoutbrug, nu Nepomucenusbrug, die van de Wollestraat naar de Eekhoutstraat loopt, verband met de voorgeschiedenis van de ten zuiden van de Dijver gevestigde Eekhout- of Sint-Bartholomeusabdij die vóór 1130 tot ontstaan is gekomen.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

2.1.1.1. Dijver

De Dijver is een segment van de Reie dat een eigen naam heeft. De naam Dijver, een zeer oude naam gaat terug tot de Kelten en betekent "Heilig water". Dit zou wijzen op het bestaan van een pre-germaanse cultusplaats. Volgens de studie van historicus Noël Geirnaert is het sacrale karakter van deze plek, en meer bepaald van het aangrenzende Eekhoutbos, tot in de 11de eeuw blijven doorleven. De naam Dijver is één van de oudste Brugse toponiemen. Vooraanstaande naamkundigen als F. Debrabandere, J. de Vries en M. Gysseling wijzen erop dat de waternaam Dijver verband houdt met het Keltische "divana", wat 'god, goddelijk' en betekent dus 'heilig water'. Op basis van dit gegeven bestempelde Gysseling Brugge als een pre-germaanse en heidense cultusplaats. De Dijver vormde de noordgrens van een eiland dat nog in de 12de eeuw was begroeid met eikenhout. Ook in het eikenbos werden bovenaardse krachten vermoed. Deze locatie oefende tot ver in de 11de eeuw op de mensen uit de omgeving een magische aantrekkingskracht uit. In het midden van de 11de eeuw kwam zich hier de kluizenaar Everelmus vestigen. De komst van deze kluizenaar op deze plaats in 1048 maakte een einde aan deze heidense praktijken.

2.1.1.2. Oude Burg

De Oude Burg loopt evenwijdig met de Dijver. De straatnaam slaat in de 13de eeuw op een wijk gelegen ten zuidwesten van de Markt, onmiddellijk aansluitend bij de grafelijke burcht, met de Kraanrei als enige scheiding tussen beide.

Vanaf de volle middeleeuwen begon men het terrein op te hogen, om vanaf de 13de eeuw te verkavelen en er huizen op te bouwen. Wijk oorspronkelijk getypeerd door de talrijke kleine straatjes getekend bij Marcus Gerards (1562) en zoals heden nog ten dele afleesbaar. Het "Stoofstraatje" en het "Winterstraatje", gescheiden door twee bouwpercelen, worden in 1597 afgesloten. Het "Raamstraatje" wordt in 1537-1538 afgesloten en was vanaf dan een privé-weg die nu nog hoort bij het pand Oude Burg nummer 21. Lange en smalle percelen reikend tot aan de Dijver met afhankelijkheden zoals tuinpaviljoenen en prieeltjes.

2.1.1.3. Heraanleg van de omgeving van het Arentshuis

Na de aankoop van het eigendom door de stad in 1909 werden de muren verlaagd en werd een verbinding gecreëerd naar het Gruuthusemuseum via een nieuw brugje, het nu zeer beroemde Bonifaciusbrugje dat er in 1911-1912 werd gelegd. Dit ging gepaard met een volledige heraanleg rond de kerk.

Sindsdien wordt de tuin openbaar domein en fungeert als verbinding tussen het Gruuthuse en het nieuw te bouwen Groeningemuseum. Dit ontwerp van stadsingenieur C. Salmon en architect J. Viérin (Brugge) bevat: een wandelas naar het nieuw te bouwen Bonifaciusbrugje (in plaats van sluisje) met overdekte doorgang; een nieuwe toegangspoort in de zuidelijke muur, verlagen van de muur aan de waterkant, heraanleggen van de tuinen, ook op het voormalige kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en bouwen van de pastorie (Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 2), plaatsen van twee zuilen van Doornikse steen afkomstig van de in 1787-1791 afgebroken waterhal op de Markt.

De houten gevels aan de Bonifaciusbrug zorgen voor een pittoresk en romantisch stadsbeeld. Het voorliggend stadsgezicht, en de Bakkersrei in het bijzonder, vormt een typevoorbeeld van hoe het stadsbeeld in Brugge in de 20ste eeuw vaak kunstmatig verouderd werd, om te voldoen aan een vermeend ideaalbeeld. Een kenmerkend voorbeeld is onder meer de houten gevels aan de Bonifaciusbrug die als compleet nieuwe pseudo-middeleeuwse huizen werden gebouwd. Hierdoor kreeg dit stadsgezicht een romantisch en pittoresk uitzicht.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

2.1.1.4. *Het toeristisch belang*

Dit stadsgezicht met centraal de Dijver, de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de Bonifatiusbrug zijn vastgelegd in talrijke niet geschreven bronnen zoals schilderijen en foto's.

Het stadsgezicht vormt één van de klassieke stadsgezichten die al in de 19de eeuw door de pioniers van de fotografie werden vastgelegd. De Dijver en omgeving is dan ook één van de meest gefotografeerde en geschilderde zichten van Brugge. Dit stadsbeeld werd door gekende en minder gekende kunstenaars vastgelegd en illustreert de waardering door verschillende generaties tot op heden. Tot op heden is de Dijver en omgeving een trekpleister voor schilders die dit zicht willen vereeuwigen op doek.

Het water en de statige architectuur vormen zonder twijfel een interessante toeristische trekpleister die tot op vandaag nog steeds bestaat. In 1900 werd in het tijdschrift "Petite Revue Illustrée de l'Art et de l'Archeologie en Flandre" op een lovende manier over de reien geschreven. In 1905 gebeurde de eerste aanvraag om de toeristische mogelijkheid van de Brugse reien volop te benutten. De Dijver getuigt ook van een vroege vorm van recreatief gebruik zoals de toeristische rondvaarten die vanaf 1905 werden georganiseerd en die tot op heden nog steeds bestaan. De eerste uitbating van bootjes was in handen van de familie Godfroid Coucke die hun opstapplaats hadden ter hoogte van de Bonifatiusbrug. Een tijdlang werkte Coucke samen met de bootjeszaak van Charles Van Hove, die gelegen was aan de Mariabrug. De Hof Arents was nog niet voor het publiek toegankelijk. Evenmin was de Bonifatiusbrug gebouwd. Het was interessant voor beide zaakvoerders, weliswaar voor een korte periode in 1907, met elkaar samen te werken en dezelfde uitvalsbasis te hebben voor hun bootexcursies. De heer Van Hove was slager en had zijn zaak in de Katelijnestraat. 'Would you like picturesque and uncommon points of view ? Take a boat (with or without a guide)'. Deze boodschap werd op de gevel geschilderd, ook in het Frans en het Duits. We zien ook een groot uithangbord met publiciteit voor de fotozaak van Julien De Clercq in de Zuidzandstraat.

Vanaf de 20ste eeuw had men ook aandacht voor het romantische Brugge. Naast de concrete monumenten zoals het belfort en het stadhuis werd ook aandacht besteed aan de gekende stadsgezichten. Bij het romantische Brugge werd voor het eerst aandacht besteed aan de stedelijke ruimte zelf.

In de reisgidsen over Brugge worden de reien vanaf het begin van de 20ste eeuw beschreven. De panoramische zichten werden samen met de monumenten opgenomen in de reisgidsen. In de gidsenliteratuur werd vaak expliciet reclame gemaakt voor deze nieuwe vorm van stadsexploratie, de toeristische rondvaarten.

2.1.2. Architecturale waarde

Dit stadsgezicht heeft een hoge architecturale waarde. Het stadsgezicht getuigt van verschillende fases van architectuur of de bouwkunst in het verleden. De bebouwing binnen het voorgestelde stadsgezicht "De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving" is duidelijk het resultaat van bouwen en verbouwen door de eeuwen heen. Binnen het stadgezicht "De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving" zijn verschillende architectuurstijlen en -types te onderscheiden. Voor de evaluatie van de architecturale waarde werd als uitgangspunt de architectuurhistorische inleiding genomen uit de publicatie "Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Stad Brugge, 18na en 18nb". Deze inleiding werd aangevuld met relevante voorbeelden uit het voorgestelde stadsgezicht.

De bebouwing binnen het stadsgezicht vertoont een grote historische gelaagdheid en bezit belangrijke merktekens in het stedelijk landschap. Binnen het voorgestelde stadsgezicht staan enkele belangrijke icoongebouwen zoals onder meer de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het Gruuthuse die de architectuurgeschiedenis illustreren. De bebouwing binnen dit stadsgezicht is heel divers en illustreert de belangrijkste stijlen binnen de

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

architectuurgeschiedenis. De bebouwing is dan ook fasegewijs tot stand gekomen door de eeuwen heen.

De kaart van Marcus Gerards van circa 1562 geeft een goed beeld van de bebouwing binnen het voorgestelde stadsgezicht. Niet alleen de verhouding tussen de bebouwde en de onbebouwde omgeving komt goed tot uiting op deze kaart, maar ook de lokalisatie en de detaillering van de monumentale openbare burgerlijke en religieuze gebouwen en van belangrijke semipublieke en privé-constructies. Voorbeelden zijn onder meer de Onze-Lieve-Vrouwekerk Brugge en het Gruuthuse,

Daarbuiten komen ook de verschillende huizentypes en hun verspreiding tot hun recht, waardoor de kaart een interessante en waardevolle historische bron is. De weergegeven bebouwing kenmerkt zich vooral door de aanwezigheid van diephuizen met bij sommige ommuurde tuinen.

Het stadsgezicht vormt een staalkaart van verschillende architectuurstijlen vanaf de 15de eeuw tot de 20ste eeuw. De architectuurgeschiedenis van de privéwoningen kan geschreven worden aan de hand van de bebouwing langsheen het voorgestelde stadsgezicht.

De gevel- en de pleinwanden binnen het voorgestelde stadsgezicht worden gekenmerkt door een gaaf bewaard heterogeen karakter met hoge architecturale kwaliteiten. Binnen het stadsgezicht zijn representatieve voorbeelden van verschillende architectuurstijlen zoals onder meer romaanse bouwkunst, de gotiek, typische 17de-eeuwse trapgevels, barokke architectuur, rococo, classicistische en neoclassicistische architectuur en panden in historiserende stijl waarbij de restauratie, gekend als "Kunstige Herstelling" wordt geïllustreerd. Eveneens zijn er voorbeelden bewaard van historiserende architectuur uit de jaren 1940-1950 waarbij vroegere voorbeelden als inspiratie dienden.

De bebouwing langs het voorgestelde stadsgezicht "De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving" is tot stand gekomen dankzij de inbreng van enkele toonaangevende architecten en bouwmeesters die zorgden voor kwaliteitsvolle architectuur en kwalitatieve restauraties.

Vanaf 1904 trad een nieuwe generatie architecten op de voorgrond. Het ambt van de stadsarchitect verdween en ook het artistiek monopolie. De architecten gaan traditioneel te werk en houden zich aan de Brugse stijl en voeren veelal harde restauraties uit.

De panden die gelegen zijn binnen het stadsgezicht zijn gaaf bewaard en zijn weinig verbouwd. Het geheel is weinig verstoord door nieuwbouw en er komen geen grote schaalbreuken voor.

2.1.2.1. Gotische architectuur

RELIGIEUZE ARCHITECTUUR

De Onze-Lieve-Vrouwekerk is dominant aanwezig binnen dit stadsgezicht. Het is de belangrijkste middeleeuwse kerk in dit kwartier is die van de Onze-Lieve-Vrouweparochie, die in 1089 als autonome instelling wordt vermeld en in 1091 tot kapittelkerk wordt verheven. Haar driebeukige romaanse kerk wordt vanaf het derde kwart van de 11de tot het eerste kwart van de 12de eeuw opgericht. Dit gebouw zou in het begin van de 12de eeuw door een stadsbrand geteisterd zijn en zal pas vanaf het tweede kwart van de 13de eeuw geleidelijk worden vervangen door een nieuwe bouw. De eerste bouwphase wordt aan de westzijde ingezet met een driebeukig schip van vijf traveeën, een pseudotransept en de aanzet van de koorpartij, terwijl het romaanse koor zelf nog in gebruik blijft. Qua materiaalgebruik - de aangevoerde Doornikse steen - en vormgeving leunt deze fase aan bij de *Scheldegotiek*.

De kenmerken hiervan komen het duidelijkst tot uiting in de resten van de oorspronkelijke, driedelige opstand van het interieur met zijn "Doornikse" zuilen voorzien van een achzijdige sokkel en een knoppenkapiteel en door de fragmenten van drielichtvensters. Tijdens de volgende bouwcampagne van de jaren 1270-1280 zal het koor worden afgewerkt: de kooromgang en de straalkapellen sluiten nu aan bij de innoverende plattegrond van de kathedraal van Doornik, dat aangevat werd in 1243 en het patroon van de kathedraal van Soissons volgde: het Doornikse koor wordt dan ook beschouwd als de belangrijke schakel in het invoeren van de "klassieke" Franse gotiek. De opstand en de onderlinge verhoudingen van het schip worden doorgetrokken maar met enige variatie in de vormgeving; de voorziene overwelling vraagt om stabiliserende luchtbogen die hier van bak- en natuursteen zijn. De bouw van de noordelijke toren, die wordt aangevat in 1270, dus vóór de oprichting van de tweede omwalling, zal tot de tweede helft van de 14de eeuw duren en pas in 1440 worden afgerond met de spits en de vier hoektorentjes. Na de eerste bouwfase wordt overgeschakeld op streekeigen baksteenbouw en groeit de kerk en hoofdzakelijk de toren uit tot een meesterwerk van de regionale baksteen- of kustgotiek.

De werkzaamheden die in de *Onze-Lieve-Vrouwekerk* worden voortgezet, hebben enerzijds betrekking tot het afwerken van de toren en anderzijds tot het aanpassen van het schip en het uitbreiden van het bedehuis met bijkomende zijbeuken en -kapellen.

Aan de *torenromp*, aangezet in 1270, wordt consequent voortgebouwd tot de tweede helft van de 14de eeuw; later wordt de torenspits met zijn hoektorentjes toegevoegd die nog in de eerste kwart van de 16de eeuw zullen worden herbouwd. Afgewerkt vertoont de vierkante toren tegelijk een rijzig en stoer gezicht: rijzig door zijn 122 meter hoogte geaccentueerd door versneden, op elkaar gestelde steunberen met ingeschreven casementen, zijn spits- en hoektorentjes boven de aflijnende balustrade; stoer door zijn massieve, gesloten opbouw met drievoudige geleding die telkens wordt gemarkeerd door de omlopende waterlijsten die samen met blinde spitsbogen en enkele beperkte rechthoekige en rondboogvormige muuropeningen zo typisch zijn voor de baksteengotiek. Aanpassingen in het schip dringen zich op om enige homogeniteit tot stand te brengen met het latere koor. Binnenin wordt de 13de-eeuwse opstand waarschijnlijk aangepast: de zuilen worden vervangen door bundelpijlers, de scheibogen worden vernieuwd, en de overwelling en luchtbogen volgen het patroon van die van het koor. De opeenvolgende uitbreidingen zullen zowel qua ruimte als volume leiden tot een complex geheel waarin de overzichtelijke oorspronkelijke opbouw wordt opgenomen. Met de eerste verruiming tijdens de tweede helft van de 14de eeuw komt er aan de noordzijde een zijbeuk met kleine zijkapellen bij: aan de oostzijde leunt die aan tegen de toren en aan de westzijde steekt zijn puntgevel uit ten opzichte van de gevel van het schip, wat laat veronderstellen dat een plan bestond om ook laatstgenoemde tot op dezelfde bouwlijn te brengen. Het vlakke parement van deze puntgevel van Doornikse steen is alleen belijnd door een paar waterlijsten; het meest markante is het gedichte portaal: zijn rondboogvorm en omlopende druiplijst is nog in zekere mate Romaans getint terwijl de colonnetten en de archivolten al wat aansluiten bij de gotiek. In de bakstenen zijgevel worden de drie traveeën afwisselend geritmeerd door steunberen en brede, gerestaureerde spitsboogvensters met een neogotische tracering. Het gelijklopende, lagere zadeldak neemt het gezicht op de luchtbogen weg. Binnen is de ongelijke overgang tussen de oorspronkelijke en de latere zijbeuk opgevangen door kleine bepleisterde stergewelven ingewerkt tussen de steunberen; in de ruimtewerking veroorzaken ze een soort van hiaat tussen het hoofdgebouw en het lagere aanbouwsel waarvan de drie traveeën overkluisd zijn door kruisribgewelven opgevangen door bundelpijlers met loofwerkkapitelen.

De uitbreiding aan de zuidzijde grijpt plaats tijdens de tweede helft van de 15de eeuw. Aan de westzijde steken de bakstenen puntgevel van de smallere zijbeuk en die van de kleine zijkapellen nauwelijks uit ten opzichte van die van het hoofdgebouw; met hun eenvoudige ordonnantie en spitsboognissen in de top sluiten ze aan bij de sobere baksteengotiek: opvallend is hun zware steunbeer waarin een voetgangersdoorgang is uitgespaard. Binnen is de overgang van hoofd- naar bij ruimte minder gemarkeerd en zijn het onversierde pijlers die de kruisribgewelven ondersteunen.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

De bijkomende kapellen die vanaf het begin van de 15de eeuw worden opgetrokken, dragen verder bij tot een zekere versnippering en ook tot de stijldifferentiatie. Aanvankelijk komt aan de oostzijde van de toren de Heilige Kruiskapel met driezijdige sluiting en omstreeks 1465 aan de noordzijde het Paradijsportaal, waardoor de benedenpartij volledig ingebouwd raakt. Met zijn parement van Balegemse zandsteen en zijn elegante opbouw en verzorgde, fijn uitgewerkte ornamenten brengt dit portaal een typische Brabants-gotische tint aan in het geheel. Aan de noordzijde van de kooromgang wordt in 1448 de Sint-Margrietekapel bijgebouwd die later aan de zuidzijde van de kooromgang een ongelijke tegenhanger zal krijgen met de bouw van de Van Oostveltkapel vóór 1473 en die van de Pieter Lanchalskapel vóór 1488. Vermeldenswaard is nog de houten bidtribune van Gruuthuse die omstreeks 1472 wordt aangebracht boven de toenmalige Sint-Agneskapel in de noordoostelijke kooromgang en verbonden is met het Hof van Gruuthuse. Voorts wordt het graf van de in 1482 overleden Maria van Bourgondië, volgens haar wens, in het midden van het hoogkoor voorzien: het beroemde praalgraf zelf uitgevoerd door Jan Borman en Renier van Thienen en er als bekroning geplaatst in 1502.

Behoudens werken aan de toren gebeuren tijdens de volgende eeuwen geen ingrijpende wijzigingen meer in de structuur of ruimten. Maar in 1762 zal de vroegere houten overwelfing boven het koor en de middenbeuk worden vervangen door het huidige kruisribgewelf met stenen ribben en bakstenen gewelfkappen. Tezelfdertijd zullen de triforia worden uitgebroken en vervangen door eenvoudige nissen en zullen de wanden worden bepleisterd.

PRIVE-ARCHITECTUUR

In de gotische privé-architectuur onderscheiden de luxueuze residenties en patriciërswohnungen zich van de doorsneehuisbouw door hun aanleg en uitzicht en hun bouwmaterialen en -volumes. Het plan van Marcus Gerards van 1562 toont duidelijk het onderscheid aan tussen deze goed uitgetekende complexe huizen en de smalle diephuizen met topgevel. Vanaf de eerste helft van de 15de eeuw worden door de rijkere bewoners op de 13de-eeuwse kerndomeinen complexe herenhuizen gebouwd. Kenmerkend zijn de L-vormige plattegrond met de hoge trap- of uitkijktoren, die in het stadsbeeld de aandacht vestigt op de status van het huis en zijn bewoners. In het voorgestelde stadsgezicht wordt dit geïllustreerd door het Hof van de Heren van Gruuthuse.

De opmerkelijke ligging van het *Hof van de Heren van Gruuthuse* tussen de Reie en de Dijver, in de schaduw van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, onderstreept het belang van dit ensemble. De patriciërs woning zelf ligt achterin aan de gekasseide binnenplaats. Het L-vormige hoofdgebouw is fasegewijs tot stand gekomen tussen het tweede en het vierde kwart van de 15de eeuw. De kern van de markante traptoren, die nu in de oksel van de oost- en zijvleugel staat, hoort bij de oostvleugel die vanaf 1425 wordt opgericht. De aanpalende, hogere en meer indrukwekkende zuidvleugel uit het derde kwart van de 15de eeuw krijgt ten zuidwesten een eigen verticale circulatie met een zandstenen spiltrap ingebouwd in een polyonaal torentje. De westelijke overbouwde doorgang verzekert op de bovenverdieping de verbinding van de zuidvleugel met de heerlijke bidtribune in de noordelijke kooromgang van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Iconografische bronnen en de opmetingen van de toestand vóór de restauratie tonen aan dat de binnenplaats volledig afgesloten geraakt was door bijkomende gebouwen: de westvleugel van omstreeks 1628 getuigt hierbij van de herbestemming van het Hof als Berg van Barmhartigheid. De gravure van Sanderus, met de toenmalige ook reeds aangepaste poortvleugel aan de Dijver op de voorgrond, geeft enig idee van de gedifferentieerde volumewerking van het ensemble: gebouwen van verschillende hoogte en breedte zijn afgedekt met zadeldaken voorzien van dakvensters en -kapellen. Opvallend is de ordonnantie van de zuidvleugel met Brugse traveeën type I, telkens bekroond door dakvensters met kruisbloemversiering en voorzien van ingeschreven zolderluiken met maaswerk in de boogvelden.

In de gevelopstanden van de openbare gebouwen en de privégebouwen ontwikkelt zich een specifieke ritmering die veelal in de baksteenarchitectuur maar ook in rijkere

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

voorgevelparementen van natuursteen wordt toegepast. Deze typisch Brugse gevelindeling wordt gekenmerkt door de zogenaamde Brugse traveenissen die de muuropeningen eerst per travee en later geleidelijk samen omsluiten. De Brugse traveenissen worden getypeerd door gevelhoge, geprofileerde en gebogen nissen waarin de muuropeningen zijn gevat. Het variërend maaswerk van baksteen verfraait de tussenliggende muurdammen of boogvelden en volgt de stijlevolutie van vroeg- naar laat gotiek. In de algemene gevelordonnantie zijn drie types van Brugse traveeën te onderscheiden.

Bovenaan zijn deze nissen afgesloten door een rondboog of varianten als spits-, tudor-, accolade- of segmentbogen. Soms gaat het ook om uitgelengde rechthoekige nissen. De Brugse travee is in het boogveld vaak voorzien van maaswerk, dat ook een evolutie ondergaat.

In de publicatie "L'Art des façades" van 1875 onderscheidt C. Verschelde voor het eerst drie types van Brugse traveenissen. In de Brugse travee, type I worden de vensters per travee in één veelal rondbogige nis gevat. De boogvelden zijn voorzien van maaswerk. De Brugse travee, type I blijft doorleven tot circa 1640. Het pand Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 14 illustreert dit type. Het pand is een breedhuis met dubbelhuisopstand van vier traveeën breed en twee bouwlagen hoog teruggaand tot de 16de eeuw. De verankerde geelbakstenen lijstgevel is opengewerkt met rechthoekige 19de-eeuwse openingen gevat in Brugse traveeën type I.

Een ander voorbeeld is het pand Nieuwstraat nummer 9, een diephuis van drie traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder zadeldak. Het pand dateert uit de 16de eeuw met latere aanpassingen onder meer in de loop van de 19de eeuw gewijzigde openingen met typische ramen, voorheen beluikt op de begane grond. Bepleisterde en beschilderde trapgevel getypeerd door Brugse traveeën, type I.

Vanaf 1520 komt een tweede type van de Brugse travee voor. Hier worden alle traveeën in één samengestelde nis gevoegd tot in het topstuk. Dit type is voor het eerst toegepast in de achtergevel van de "Nieuwe Schepenkamer" van het voormalige Landhuis van het Brugse Vrije.

Het type III wordt vermoedelijk vanaf 1527 toegepast. De samengestelde boognis wordt nu onderbroken door doorlopende muurdammen en het maaswerk wordt rijkelijk uitgewerkt. Voorbeelden hiervan zijn onder meer de vrijstaande oostgevel van de "Vierschaar" van het vroegere Landhuis van het Brugse Vrije (Burg nummer 11-11A), daterend van 1532. Binnen het voorgestelde stadsgezicht komt dit type niet voor.

Het maaswerk in de boogvelden is grondig bestudeerd en geanalyseerd door L. Devliegher in de publicatie "De huizen te Brugge". In de 15de eeuw beperkt het maaswerk zich tot sobere driepassen of kleine spitsboogjes, zoals bij het Gruuthuse.

Nieuwe bruggen waren ook nodig om nieuwe complexen of wijken te ontsluiten die buiten de eerste omwalling lagen en in Brugge Zuid te lokaliseren zijn ten zuidoosten van de strook van de Dijver tot de Coupure. Zo houdt de bouw van de eerste Grote Eekhoutbrug, nu Nepomucenusbrug, die van de Wollestraat naar de Eekhoutstraat loopt, verband met de voorgeschiedenis van de ten zuiden van de Dijver gevestigde Eekhout- of Sint-Bartholomeusabdij die vóór 1130 tot ontstaan is gekomen.

2.1.2.2. Renaissance

Brugge maakt in deze periode vrij problematische tijden door, wat niet wegneemt dat naast de voortlevende streekeigen interpretatie van de laat gotiek enige nieuwe ontwerpen "naar den antieken" zullen worden gerealiseerd in de oudste kern: de renaissance getinte "Burgerlijke Griffie", Burg nummer 11 uit 1534-1537 is hiervan het meest prominente voorbeeld. Interpretaties van deze via architectuurtraktaten ingevoerde stijl dringen ook door in de privéarchitectuur. Voorbeelden hiervan komen voornamelijk voor in de oudste

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

kern: in gevels met verder doorgevoerde streekeigen verhoudingen worden decoratieve elementen zoals halfzuilen en pilasters van de klassieke orden ingebracht, evenals frontons, palmettenmotieven. Soms blijft deze innovatie beperkt tot een poortomlijsting of een aedacula.

Binnen het voorgestelde stadsgezicht zijn dergelijke elementen in uiterst beperkte mate bewaard. De omlijsting van blauwe hardsteen van de toegang in de noordzijgevel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk is één van de enige behouden voorbeelden uit deze stijlperiode: de steenhouwersmerken wijzen op de tweede helft van de 16de eeuw, lokaliseren de herkomst in Arquennes en Feluy en identificeren de steenhouwers A. Hanicq en Nopère. In de kerk zelf is aan de zuidoostkant de deur tussen de sacristie en de kerkmeesterskamer opgenomen in een omlijsting van arduin die eveneens steenhouwersmerken draagt van de reeds vermelde ambachtslui en ook van J. Le Vassal uit Ecaussines en Feluy.

2.1.2.3. Barok

Net zoals voor de Renaissance kan de nieuwe barokvormgeving, zeker in de eerste helft van de 17de eeuw, niet opwegen tegen de ingewortelde traditionele gevelopbouw.

Tijdens deze periode wordt gebruik gemaakt van traditionele materialen zoals onder meer de combinatie van baksteen met zandige kalksteen. In mindere mate wordt gewerkt met blauwe hardsteen. In de privéarchitectuur breekt de barok moeizaam door en blijven de laatgotische gevelstructuur en de Brugse travee doorleven tot circa 1640.

Als gevolg van het hallengebod van 1616 worden houten gevels vervangen door stenen. Meestal behouden de panden hun oudere structuur en kern, zodat het hier enkel gaat om het vernieuwen van de voorgevel, wat in talrijke panden nog blijkt uit de bouwnaden in de zijgevels en het verschillend baksteenmetselwerk. Het traditionele diephuistype met bakstenen trapgevel blijft hierdoor doorleven doch wordt nu opgesmukt met barokelementen. Het pand Wollestraat nummer 34 is een voorbeeld van een pand met oorspronkelijk een houten gevel die vervangen werd door een gevel met in -en uitgezwenkte top en gebogen fronton die in 1820 werd omgevormd tot een schermgevel.

Typisch voor de barok is de overkragende bovenbouw op een boogfries, vaak steunend op uitgewerkte consoles. De barokgevel wordt verder getypeerd door doorgetrokken zandstenen of geschilderde lekdrempels en eventueel lateien, ontlastingsbogen met al dan niet van mascarons voorziene aanzet- en sluitstenen, en oculi aan weerszijden van het zolderluik. Geornamenteerde of historiserende cartouches vervangen in de boogvelden de laatgotische traceringen. De boogvelden zijn voorzien van afbeeldingen met religieuze thematiek of huisnamen en dateringen. Binnen het stadsgezicht is het pand Wollestraat nummer 28 een kenmerkend voorbeeld. Dit pand gelegen op de hoek van de Kartouizerinnenstraat heeft een verankerde bakstenen trapgevel met overkragende bovenbouw met mascarons en in de boogvelden natuurstenen reliëfs die verband houden met het beleg van Brugge door prins Frederik Hendrik van Oranje van 1631.

2.1.2.4. Invloed van de Franse stijlen

In de loop van de 18de eeuw ondergaat de architectuur meerdere invloeden die zich in een versneld tempo zullen manifesteren en mekaar opvolgen. Vanaf het einde van de 17de-begin van de 18de eeuw neemt Frankrijk de prominente rol over van Italië en wordt het de voortrekker in de stijlevolutie die wereldwijd zal worden verspreid. In die periode zijn de architecten H. Pulinx senior (1698-1781) en H. Pulinx junior (1724-1787) actief.

De *classicerende barok* en de *Lodewijk XIV-stijl* worden sporadisch ingevoerd vanaf het einde van de 17de-begin van de 18de eeuw en worden vanaf omstreeks 1740 tot circa 1770 vervangen door de meer zwierige *Lodewijk XV-stijl* die dan later, mutatis mutandis, wordt verdrongen door de strengere en meer "klassiek" geïnspireerde *Lodewijk XVI-stijl*. Invloeden van de *empirestijl* bij de overgang van de 18de naar de 19de eeuw blijven gering en zijn vaak beperkt tot de vormgeving van de vensters in de uiterst vlakke en sober behandelde gevels.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Een kenmerkend voorbeeld is het pand Dijver nummer 7, een monumentaal dubbelhuis van negen traveeën breed en drie bouwlagen hoog. Deze sobere vlakke lijstgevel wordt enkel gemarkeerd door het bepleisterd entablement met fijne waterlijsten onder de omlopende kroonlijst op klossen. De deur is gevat in een geriemde omlijsting van blauwe hardsteen onder een gekorniste kroonlijst met behouden deurschrijnwerk getypeerd door een guirlande, een strikmotief, een siervaas en Lodewijk XVI-slingers.

Het pand Dijver nummer 15, is ook een voorbeeld van een vrij sober 18de-eeuws pand met een verankerde bakstenen lijstgevel opengewerkt met licht getoogde openingen, op de eerste en de tweede bouwlaag voorzien van een vlakke 18de-eeuwse omlijsting. De laat barokke hoeknis is voorzien van een beeld van Maria met Kind van blauwe hardsteen.

Opvallend is het poortgebouw van de Proosdij van Onze-Lieve-Vrouw dat aan de Dijver wordt opgericht in 1749. Het modieuze gevelparement van blauwe hardsteen draagt het steenhouwersmerk van P.C. Trigalet (Arquennes) dat omstreeks die tijd ook elders in Brugge wordt aangetroffen, onder meer op het meer versierde poortgebouw van "De Woeker" uit 1748-1753 aan de Langerei nummer 7; daarnaast bevestigen de twee andere aangebrachte merken de medewerking van J. Lisse en N.-J. Marcq. Zowel dit materiaalgebruik als de driedledige ordonnantie geritmeerd door pilasters met Franse voegen en het bekronend gebogen middenfronton boven de gekorniste kroonlijst, sluiten nauw aan bij de toenmalige *Lodewijk XV-architectuur*; stijlvol zijn eveneens de ingeschreven rondboogvensters, de centrale, kwarthol geprofileerde poortomlijsting met rocaillesluitsteen en de bijkomende, plastische cartouche in het timpaan van het fronton. Naar het einde van de eeuw toe zullen ook de deuromlijstingen, onder invloed van de Lodewijk XVI-stijl, een strakkere, versoberde vormgeving krijgen.

Vanaf het begin van de 18de eeuw is de privéarchitectuur sterk beïnvloed door de classicerende strekking binnen de laatbarok. Deze bouwtrant vertegenwoordigt een lokale barokke interpretatie van de Lodewijk XIV-stijl. Deze wordt gekenmerkt door een vrij strakke compositie met introductie van kolossale zuilen of pilasters onder een zwaar belijnd hoofdgestel.

De orangerie bij het pand Oude Burg nummer 21, gebouwd aan de Reie-oever in het derde kwart van de 18de eeuw is een kenmerkend voorbeeld voor de Lodewijk XVI-stijl. Het langwerpig volume heeft een kenmerkend mansardedak. De bepleisterde en beschilderde lijstgevels zijn opengewerkt met rondboogvensters gescheiden door vlakke pilasters voorzien van spiegels.

De diephuizen, vaak met een oudere kern, krijgen een barokke klok- of halsgevel gecombineerd met classicerende opstanden. Ook de trapgevel blijft verder doorleven. Dit zien we onder andere bij het pand Wollestraat nummer 30, een verankerde bakstenen trapgevel die horizontaal wordt belijnd door een puibalk en kordons. De driedledige onderbouw is voorzien van een winkelpui van blauwe hardsteen. Kenmerkend is tevens het gebruik van de blauwe gesinterde baksteen voor de plint, de steekboogvormige muuropeningen en het topvenster in vlakke omlijsting met geprofileerde waterlijst. Het pand Wollestraat nummer 32 is een gelijkaardig voorbeeld van een 18de-eeuwse trapgevel die horizontaal wordt belijnd door een puibalk en kordons. Het pand Wollestraat nummer 34 kreeg in 1720 een gevel met in- en uitgezwenkte top als verbouwing van een houten gevel. Deze gevel werd herleid tot een schermgevel in 1820 met behoud van de schouderboogvensters in zandstenen omlijsting met kwartholle dagkanten en waterlijst eindigend op voluten en kraagstukken met bloemmotieven.

Het pand Dijver nummer 5, heeft een zijgevel die is afgewerkt met een bepleisterde en beschilderde klokgevel voorzien van een driehoekige frontonbekroning met een onvolledige datering ".65."

Empirestijl (einde van de 18de - begin van de 19de eeuw)

De invloed van de *empirestijl* met zijn antiquiserende en egyptiserende motieven komt in dit stadsdeel meer tot uiting. Volgens bouwvergunningen uit het begin van de 19de eeuw en bewaarde voorbeelden, leeft deze stijl en zijn vereenvoudigde vorm voort tot de jaren 1840 en later. Het invoeren van de innoverende ornamenten kan verband houden met de verspreiding vanaf 1802 van de tekeningen en opmetingen van de "Description de l'Egypte" die in opdracht van Napoleon werden gemaakt tijdens zijn campagne van 1798. Nieuwe lijstgevels van oudere breedhuizen krijgen samen met hun laat-classicistisch uitzicht een empiretintje in de vormgeving van de rondbogige benedenvensters op doorgetrokken imposten en van de halve radvensters met gebogen en gekoppelde roeden op de toegevoegde mezzanino; ook de detaillering van consoles en modillons leunt aan bij de toen ingevoerde stijl. De empire-inslag is in het middenrisaliet van de laat classicistische lijstgevel aan de Dijver nummer 9 meer stijlbewust ingevoerd: naast typische rondboogvormige muuropeningen op de begane grond markeert het centrale Palladiaans venster opgenomen in een rechthoekige nis de bovenverdieping.

De sobere empire-invloeden is ook te zien bij de reiegevel van het pand Kartuizerinnenstraat nummer 10. Typisch zijn de halfronde mezzaninovensters met waaijer en de erker op de verdieping.

2.1.2.5. Laatclassicisme en het neoclassicisme

Het laat-classicisme vinden we terug bij verschillende panden. Het ene pand is meer uitgewerkt dan het andere. Kenmerkend op het einde van de 18de eeuw zijn de bijna volledig vlakke gevels, aanvankelijk nog gemarkeerd door de omlijsting van de rechthoekige deuren en vensters. Naast het samenvoegen van kleinere panden tot brede herenhuizen, komen vanaf de tweede helft van de 18de eeuw en voornamelijk in de eerste helft van de 19de eeuw ook de schermgevels voor. Deze zijn het resultaat van een verbouwing van een of meerdere oudere diephuizen tot vlakke lijstgevels. Achter deze eenvoudige gevels gaan vaak oudere kernen schuil. Voorbeelden hiervan zijn onder meer Dijver nummer 8, een lijstgevel van 1841 waarachter nog een oudere kern schuil gaat. Het is een bepleisterde en beschilderde lijstgevel die wordt afgelijnd door een houten kroonlijst op klossen. De gevel is opengewerkt met rechthoekige vensteropeningen geplaatst in een geprofileerde omlijsting.

Een voorbeeld voor het laat-classicisme is het pand Dijver nummer 16, het z.g. Arentshuis. Dit pand heeft een imposante verankerde bakstenen lijstgevel met in de oostgevel een portiek van drie traveeën breed en brede buitentrap van blauwe hardsteen en colonnade van vier slanke zuilen op postamenten en met egyptiserende palmbldkapitelen bekroond door een omlopend hoofdgestel met kroonlijst op klossen. Op de bovenverdieping twee ondiepe typische erkens in Lodewijk XVI-stijl.

Dijver nummer 10-11 is een voorbeeld van een laat-classicistische lijstgevel uit het laatste kwart van de 19de eeuw ontworpen door de Brugse architect J.F. Van Gierdegom. Deze bepleisterde en beschilderde lijstgevel wordt gekenmerkt door de horizontale gevelgeleding door middel van een natuurstenen puilijst, gelede waterlijsten ter hoogte van het entablement en de omlopende kroonlijst op brede klossen. De uiterste linker- en rechtertravee zijn opgevat als een risaliet afgelijnd door pilasters met Franse voegen op de benedenverdieping en kolossale pilasters op de bovenverdieping.

Het pand Dijver nummer 13 werd gebouwd circa 1840 en wordt gekenmerkt door een neoclassicistische bepleisterde en beschilderde lijstgevel met typerende horizontale belijning door middel van geprofileerde kordonlijsten, als gelede banden doorgetrokken lekdrempels, waterlijsten en een omlopende houten kroonlijst op klossen. De begane grond is afgeboord door hoekbanden voorzien van Franse voegen. De bovenverdieping wordt geritmeerd door pilasters met spiegels.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

2.1.2.6. *Historiserende neostijlen*

De 19de-eeuwse architectuur wordt duidelijk gekenmerkt door twee stromingen. Enerzijds evolueert het laatclassicisme naar een zwaarder uitgewerkt neoclassicisme dat past in de richting naar monumentaliteit van de burgerlijke, liberale maatschappij. Stadsarchitect Jean Bruno Rudd (1792-1870) en architect Isidoor Alleweireldt (1824-1892) spelen hierbij in Brugge tot 1865-1870 een belangrijke rol.

Bij de panden met gevel in neoclassicistische stijl wordt meer aandacht besteed aan de architecturale uitwerking van gevelementen zoals onder meer de uitgewerkte consoles voorzien van palmetversiering en de kroonlijst op modillons.

Anderzijds doen vanaf 1840 andere historiserende stijlen hun intrede. De neogotiek wordt in Brugge de meest verspreide en meest bepalende vorm, onder meer onder invloed van architecten als Thomas Harper King (1822-1892), Jean de Bethune (1821-1894) en stadsarchitect Louis Delacenserie (1838-1909). Vanaf 1875 wordt dit ook gesteund door het katholieke stadsbestuur. De bouw- en verbouwcampagnes kennen een bijzondere bloei en brengen een aantal grote realisaties tot stand die naargelang van de bouwperiode, het programma of de opdrachtgever tot de ene of andere stijlrichting horen. Op enkele geïsoleerde voorbeelden na blijft Brugge tot na de Tweede Wereldoorlog in de ban van die stijlen die voornamelijk teruggrijpen naar de hoogtepunten van de Brugse bouwkunst, met name de laat-gotiek en het classicisme. Ondanks kritische, doch eerder theoretische bemerkingen die tijdens het interbellum worden geformuleerd, zullen pas vanaf de jaren 1970 inspanningen worden geleverd om hieraan te ontsnappen en de eigentijdse architectuur een kans te geven.

2.1.2.7. *Neogotiek en neo-Brugse stijl*

In de privéarchitectuur duiken reeds in de eerste helft van de 19de eeuw naast klassieke ook bescheiden neogotische elementen op. Een kenmerkend voorbeeld voor de neogotiek is de pastorie (Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-zuid nummer 2) gebouwd in 1911 naar ontwerp van architect L. Viérin. De neogotische gevels zijn verticaal belijnd door doorlopende en samengestelde traveenissen volgens het patroon van verschillende Brugse types traveenissen met bakstenen maaswerk in de boogvelden, de vensteropeningen zijn voorzien van natuurstenen bol- en kruiskozijsen.

Aansluitend bij de gevoerde gemeentelijke politiek wordt vanaf 1877 met het oog op het behoud van waardevolle gevels, een vorm van stedelijke subsidies ingesteld. Deze zogenaamde "Kunstige Herstellingen" stimuleren het historiserend en verfraaiend restaureren van waardevolle panden en zelfs het optrekken van nieuwe gevels in historiserende stijl.

Relevant in deze context is de *restauratie van het hof van de heren van Gruuthuse* die, na de aankoop door de Stad in 1875, van 1883 tot 1895 plaatsvindt onder leiding van L. Delacenserie. Toenmalige principes als ontmanteling, herstel in oude glorie met de nodig geachte reconstructies op basis van bouwsporen en -resten en iconografische bronnen, zijn hier ruim toegepast; ze zijn, hoofdzakelijk voor het interieur, aangevuld met eigen interpretaties van vergelijkbaar materiaal. De binnenplaats wordt aan de Reie- of de oostzijde gedeeltelijk ontsloten door het afbreken van de gebouwen tussen de ingangspoort en de oudste vleugel van omstreeks 1425. Tezelfdertijd wordt het baksteenparement van de gevel aan het water gerestaureerd en verrijkt met zandsteen, terwijl zijn traptoren hoger opgetrokken en licht gewijzigd wordt. In de westgevel - aan de binnenplaats - worden de diverse kozijnvensters hersteld en voorzien van stenen tussendorpels en -stijlen op basis van diverse bronnen en wordt de balustrade gereconstrueerd volgens bewaarde resten. Het meest opvallend is de reconstructie van de bekroning van het traptorentje in de oksel van de oost- en de zuidvleugel waarvoor de voorstelling op het plan van Marcus Gerards model staat. Zowel de gevel aan de binnenplaats als de achtergevel van de zuidvleugel zijn drastisch en historiserend

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

aangepakt. Aan de binnenplaats is de algemene gevelordonnantie nagenoeg behouden maar de details, zoals de afwerking van de dakvensters en de ertussen gevatte balustrade zijn vermooiend aangevuld met neogotische ornamenten en gedeeltelijk gereconstrueerd. Volledig nieuw en neogotisch is de inkompartij met een zandstenen portaal en een beeldnis naar het patroon van dat van het kasteel van Blois. Om het L-vormige patroon van het hoofdgebouw ook aan de westzijde beter tot zijn recht te laten komen, wordt de vleugel die aanleunt tegen het lagere rechtergedeelte van de zuidvleugel weggewerkt, wat meteen de ontsluiting van de binnenplaats meebrengt.

De 15de-,17de-eeuwse noordvleugel aan de straat moet in 1900-1901 wijken voor de verbreding van de Gruuthusestraat: de opgravingen van 1908 leggen de funderingen van het 13de-eeuwse (?) "gruuthuis" bloot waarop L. Delacenserie het jaar nadien de L-vormige conciërgewoning en het lapidarium in historiserende stijl zal optrekken; het gesloten karakter van de binnenplaats wordt hiermee in zekere mate hersteld. Vermeldenswaard is wel dat niet wordt ingegaan op de suggestie van Ch. Verschelde om het gedeelte van het Arentshuis aan de Dijver nummer 16 dat de Reie overbrugt, af te breken en zo de achtergevel van de oostvleugel beter in de kijker te plaatsen. De ontsluiting van de tuin van het Arentshuis en de aanleg in de zuidwesthoek van de neo-16de-eeuwse galerij en het Sint-Bonifatiusbruggetje ontworpen door J. Viérin, komen hieraan op een andere manier tegemoet en behoren nu tot hét parcours tussen de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de Dijver.

De gewenste herbestemming van het geheel als museum heeft doorgewogen op de behandeling van het interieur: bewaarde 15de-eeuwse en ook 17de-eeuwse elementen zijn naargelang van het geval geïntegreerd in het voorts haast volledig heringerichte interieur in neogotische stijl die voortborduurde op 15de-eeuwse voorbeelden en talrijke verwijzingen naar de heren van Gruuthuse opneemt. Het huis van de heren van Gruuthuse getuigt niet alleen van de toenmalige restauratieve aanpak maar eveneens van de heersende opvattingen over museologie.

Zowel voor verbouwingen als voor nieuwbouw geniet de neo-Brugse stijl, als lokale interpretatie van de neogotiek, de voorkeur. Bij een schaalvergroting in de breedte wordt ook teruggegrepen naar de vertrouwde vormgeving.

Restauraties opgevat als historiserende en verfraaiende "Kunstige Herstellingen", accentueren het "Brugse" karakter, herstellen trap- en schermgevels, vernieuwen maaswerk en introduceren stenen kruiskozijsen.

Vanaf circa 1880 tot na de Tweede Wereldoorlog fungeren ook andere historische stijlen en hun ornamenten als inspiratiebron. Bouwwijzen en -materialen en ruimtelijke indelingen blijven traditioneel, alleen de gevels vertonen stijlvariaties.

Het voorliggend stadsgezicht, vormt een typevoorbeeld van hoe het stadsbeeld in Brugge in de 20ste eeuw vaak kunstmatig verouderd werd, om te voldoen aan een vermeend ideaalbeeld. Een kenmerkend voorbeeld zijn de houten gevels van de panden Groeninge nummer 2 en 4 met houten gevel die uitgaat aan de Bakkersrei; die als compleet nieuwe pseudo-middeleeuwse huizen werden gebouwd. Hierdoor kreeg dit stadsgezicht een romantisch en pittoresk uitzicht.

Bij de ontsluiting van het ensemble van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, Gruuthuse en het Arentshuis via het vermelde parcours, vervolledigt de ingevoegde nieuwbouw in neo-Brugse stijl het pittoreske, "middeleeuwse" kader van 1911. Aan het Onze-Lieve-Vrouwekerkhof Zuid nummer 2 zorgt architect L. Viérin in de L-vormige pastorie uit 1911 dat het ensemble met de nodige ornamentatie in die nagestreefde context past. Om het "prentje" te vervolledigen worden de huizen aan Groeninge en in het bijzonder hun achtergevels en hun achterbouwen aan de overkant van de Reie mettertijd met de nodige zorg vermooit. Het huis aan Groeninge nummer 2 komt in 1933 aan de beurt; de architecten J. en L. Viérin zijn verantwoordelijk voor de verfraaiende "Brugse" herbouw van het pand waarbij ze de nodige aandacht schenken aan de verfijnde

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

schoorsteenschachten in de achtergevel; het achterhuis en de aanpalende muur aan de Reie sluiten dan de stadstuin naar middeleeuws patroon af. Het aanpalende lage achterhuis met zijn "middeleeuwse" gevel in houtbouw en verspringende bedaking is drie jaar later gebouwd naar ontwerp van dezelfde architecten. Samen met het bruggetje is dit een van de meest gefotografeerde locaties van de stad.

2.1.2.8. Neobarok

Uit bouwaanvragen van omstreeks 1900 leidt L. Devlieghe af dat er veel meer gebouwd en "hersteld" wordt in neobarokke dan in neogotische stijl, wat ook blijkt uit het nu opnieuw verrichte plaatsbezoeken en uit het bijkomend onderzoek. Vermeldenswaard is dat in 1904, het jaar waarin de Stedelijke Commissie voor Stedenschoon wordt opgericht, een wedstrijd wordt uitgeschreven voor huizenbouw in "Brugse stijl" waaronder alle voorbeelden van de 14de tot de 18de eeuw werden gerekend: de toenmalige architecten die bijna allemaal Bruggelingen waren en uiteenlopende historische stijlen beoefenden, kregen hiermee ruimere toepassingsmogelijkheden. Invloeden van de neobarok zijn lokaal getint en gelden ook hier voor zowel "*Kunstige Herstellingen*" als "*nieuwe bouw*". Doorgaans beperken ze zich voornamelijk in de *privéarchitectuur* tot het herstellen of invoegen van ornamenten van Euvillesteen zoals gemarkeerde en al dan niet met maskerkoppen versierde aanzet- en sluitstenen in de "geblokte" ontlastingsbogen; meer verregaand zijn het aanbrengen van uitbeeldende cartouches, eventueel voorzien van de huisnaam of spreuken in de boogvelden, van balustrades, van imitatie barokdeuren en het accentueren van de vaak herstellende vormen van stenen kozijnen door hun dorpels te laten doorlopen in stenen muurbanden die het baksteenmetselwerk verlevendigen. Elders worden gevels volledig herbouwd tijdens de "Kunstige Herstelling" en krijgen ze een neobarok uitzicht.

Nieuwe huizenrijen bieden vaak het hele gamma van vereenvoudigde, rijkere en meer "gemengde" neobarokinterpretaties die trouwens afwisselen met neo-Brugse en neoclassicistische en recentere aanvullingen zoals de toen in zwang rakende erker die een geborgen en verruimd uitzicht biedt op de omgeving. Een dergelijke aanpak verwerkt, rekening houdend met de nieuwe bestemming, de vermelde ornamentatie op getrouwe of meer vrijelijke wijze en combineert ze met traditionele patronen die in zwang blijven, zoals "traditionele" trapgevels met topstukken of windvanen, geprofileerde of afgeschuinde vensternissen, boogdeuren en imposante schoorsteenschachten.

Binnen het voorgestelde stadsgezicht zijn verschillende voorbeelden van panden in neobarokke stijl. Het hoekpand bij de Dijver is een beeldbepalend neobarok pand gebouwd circa 1904-1905 als een "Kunstige Herstelling" naar ontwerp van architect C. De Wulf. Bij het ontwerp werd rekening gehouden met het perspectief vanuit de erker naar het Belfort. De gevels zijn rijk uitgewerkt in neobarokke stijl en worden getypeerd door contrasterend materiaalgebruik. De gevels zijn voorzien van een in- en uitgezwenkte gevelbekroningen. Op de begane grond bevindt zich een rondbooggalerij.

Het pand Dijver nummer 3, een pand met een oudere kern, werd verfraaid met neobarokke elementen in 1935. Tijdens die restauratie werden kozijnconstructies en geblokte ontlastingsbogen toegevoegd.

Het pand Dijver nummer 4 is het resultaat van een verfraaiende "Kunstige Herstelling" van 1925-1926 naar ontwerp van architect U. D'Helft. Toen werden onder andere ontlastingsbogen, de geblokte omlijstingen en de kozijnconstructies toegevoegd.

Het hoekpand bij het Guido Gezelleplein is volgens een jaarcartouche "1642". Het pand ondergaat een verfraaiende "Kunstige Herstelling" in 1913 naar ontwerp van architect T. Raison.

Andere voorbeelden zijn Wollestraat nummer 28. Tijdens de verfraaiende "Kunstige herstelling" werd de bestaande gevel voorzien van natuurstenen kruiskozijnen en een erkeruitbouw.

Voor de panden in neo-barokke stijl werd vaak een beroep gedaan op architect C. Dewulf. Een kenmerkend voorbeeld van zijn architectuur is het pand Kartuizerinnenstraat nummer 6. Hier zien we duidelijk de invloed van de neobarok. Het 19de-eeuwse herenhuis werd vervangen circa 1903 door een complex bestaande uit een koetshuis, een diephuis met

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

hierop aansluitende Reievleugel gegroepeerd rondom een binnenplaats. De gevels van deze volumes worden gekenmerkt door een overkragende bovenbouw op steekbogen aanzettend op natuurstenen consolestenen. De gevel dat uitgeeft aan de Dijver wordt gekenmerkt door de neo-brugse invloeden zoals onder meer de Brugse traveenissen type I aanzettend op natuurstenen zuiltjes en met op de borstwering gekoppelde spitsboognissen met driepassen. Ter hoogte van de middentravee bevindt zich een massieve erkeruitbouw.

2.1.2.9. Eclectische en andere invloeden

Eind 19de eeuw en begin 20ste eeuw wordt de klassieke vormtaal op een meer gedifferentieerde en decoratieve wijze gehanteerd en vermengd met andere motieven. Dit eclecticisme wordt in de Brugse binnenstad, in tegenstelling tot andere steden als Brussel, Gent en Antwerpen, slechts op bescheiden wijze en in geringe mate toegepast. Binnen het voorgestelde stadsgezicht zijn er geen voorbeelden van terug te vinden.

2.1.2.10. Art nouveau

Art nouveau, zelfs gereduceerd tot een nieuwe decoratieve vormtaal, komt uitzonderlijk voor. Het enige, en dan nog eclectisch getinte voorbeeld zijn de gekoppelde enkelhuizen in spiegelbeeldschema uit 1904 aan het Onze-Lieve-Vrouwekerkhof nrs. 6-8. Hun plattegrond is die van het typische, toenmalige burgerhuis met een verhoogde begane grond en haakse vestibule en trappenhuis tussen de vertrekken aan de voor- en de achterzijde. Bepalend in de symmetrische opstand van de in roze geschilderde gevel zijn de zijrisalieten met een gebogen top. Naast gebruikelijke neoclassicistische ornamenten komt de art-nouveaувormtaal tot uiting in de sierlijke belijning, de decoratieve bogen en de ijzeren hekken. Het meest representatief zijn de kleurrijke voorstelling van de "Dageraad" en de "Zonsondergang" in de sgraffitopanelen boven de deur.

2.1.2.11. Niet stijlgebonden streekeigen architectuur (19de-20ste eeuw)

Gezien industrie en nijverheid geleidelijk uit de binnenstad zijn verdwenen resten er slechts weinig typische gebouwen en dan is dat nog meestal dankzij hun herbestemming. De aanwezigheid van een waterloop verklaart mogelijke concentraties. Van de leerlooierijbedrijvigheid aan de Reie en aan de zijarm ter hoogte van Groeninge getuigen nog " 't Leerhuys" nummer 35 uit 1873, in 1975 omgevormd tot cultuurcentrum, en het ertegenover gelegen vroegere pakhuis, nummer 12 uit 1845, een woning sinds 1977. In dit laatste gebouw met een puntgevel aan de Reie zijn leerlooierijputten teruggevonden op de begane grond en zijn de dakconstructie en een groot hijsrad behouden.

2.1.3. Archeologische waarde

De Dijver met omgeving kan beschouwd worden als een belangrijk bodemarchief met sporen van menselijke activiteiten en constructies die daar achtereenvolgens aanwezig waren, zoals onder meer het voormalige kerkhof en die belangrijk zijn voor hun betekenis in de studie van de geschiedenis van de stad Brugge. Op het stadsplan van Marcus Gerards van 1562 staan verschillende constructies die in de loop der eeuwen zijn verbouwd of afgebroken. Het stadsplan van Marcus Gerards maakt het ook mogelijk om inzicht te krijgen in de oude perceelsstructuur en vroegere straten. Ter hoogte van de Oude Burg begon men vanaf de volle middeleeuwen het terrein op te hogen, om vanaf de 13de eeuw te verkavelen en er huizen op te bouwen. De wijk werd oorspronkelijk getypeerd door de talrijke kleine straatjes getekend bij Marcus Gerards (1562) en zoals heden nog ten dele afleesbaar. Het "Stoofstraatje" en het "Winterstraatje", gescheiden door twee bouwpercelen, worden in 1597 afgesloten. Het "Raamstraatje" wordt in 1537-1538 afgesloten en was vanaf dan een privé-weg die nu nog hoort bij het pand Oude Burg nummer 21. Lange en smalle percelen reikend tot aan de Dijver met afhankelijkheden zoals tuinpaviljoenen en prieeltjes.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

De Dijver maakte bovendien deel uit van de eerste omwalling van 1127 en vormde een belangrijke en geschikte verdedigingsstructuur.

2.1.3.1. Stedenbouwkundige waarde

Wanneer je Brugge op een luchtfoto bekijkt is het duidelijk dat de binnenstad door het water gestructureerd wordt. De eerste omwalling van 1127, waar de Dijver deel van uitmaakt, en de tweede omwalling met de zogenaamde stadsvesten van 1297 vormen de grens van de stad Brugge. Een hoofdader van de rivier de Reie doorsnijdt de stad van zuid naar noord. Langsheen de oevers van de Reie zijn belangrijke historische gebouwen ingeplant zoals onder meer de Onze-Lievevrouwekerk en het Gruuthuse.

De Dijver vormt binnen het centrum van de stad Brugge een belangrijke lineaire stedelijke structuur en speelde een belangrijke economische rol.

Deze duidelijke lineaire structuur staat weergegeven op de kaart van Marcus Gerards (1562). Het toen weergegeven tracé is nog steeds herkenbaar in het huidig verloop van de Reie.

Binnen het voorgestelde stadsgezicht worden een aantal belangrijke stedenbouwkundige ingrepen uitgevoerd.

In de binnenstad doen de meest ingrijpende veranderingen in de stadsstructuur zich voor in de oudste kern met zijn representatieve religieuze en burgerlijke gebouwen. Na het decreet van 1784 van Jozef II, worden hier de kerkhoven rond de bedehuizen afgeschaft. Het kerkhof rond de Onze-Lieve-Vrouwekerk verdween. Het Guido Gezelleplein kwam op de plaats van het vroegere kerkhof. Als gevolg van de verplichting onder Jozef II om vanaf 1784 de kerkhoven in de binnenstad af te schaffen, verdwijnen ook de begraafplaatsen aan de noord- en zuidzijde van de Onze-Lieve-Vrouwekerk; de open ruimten blijven echter bestaan. Aan de zuidkant herinnert de naam van de aanpalende gebogen straat nog aan de historische bestemming, aan de noordkant wordt de naam "Onze-Lieve-Vrouwekerkhof Noord" in 1963 vervangen door Guido Gezelleplein. Nu geeft een omheiningsmuurtje de historische omtrek aan.

De wandelas van het "Arentshuis" naar de Mariastraat getuigt van een belangrijke stedenbouwkundige ingreep waarbij de tuin van het "Arentshuis" openbaar domein werd. Dit geheel van 1911-1912 is ontworpen door stadsingenieur C. Salmon en architect J. Viérin (Brugge). Dit ontwerp bevat: een wandelas naar de Bonifaciusbrugje (in plaats van sluisje) met overdekte doorgang; een nieuwe toegangspoort in de zuidelijke muur, verlagen van de muur aan de waterkant, heraanleggen van de tuinen, ook op het voormalige kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en bouwen van de pastorie (Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 2), plaatsen van twee zuilen van Doornikse steen afkomstig van de in 1787-1791 afgebroken waterhal. Viérin realiseerde hiermee het belangrijkste vroeg 20ste-eeuwse project van stadsverfraaiing in de Brugse binnenstad.

De 15de-,17de-eeuwse noordvleugel van het Gruuthuse gelegen aan de straat moet in 1900-1901 wijken voor de verbreding van de Gruuthusestraat: de opgravingen van 1908 leggen de funderingen van het 13de-eeuwse (?) "gruuthuis" bloot waarop L. Delacenserie het jaar nadien de L-vormige conciërgewoning en het lapidarium in historiserende stijl zal optrekken; het gesloten karakter van de binnenplaats wordt hiermee in zekere mate hersteld.

2.2. Motivering van het type bescherming

"De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving" wordt beschermd als stadsgezicht. Het Onroerendergoeddecreet definieert een stads- of dorpsgezicht als volgt: "een geheel van een of meer monumenten en/of onroerende

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

goederen met omgevende bestanddelen zoals beplantingen, omheiningen, waterlopen, bruggen, wegen, straten en pleinen, van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde."

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

2.3.1. Algemeen

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De afbakening van het stadsgezicht "Dijver het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving in Brugge" is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. De nieuwe bescherming sluit naadloos aan bij de bestaande stadsgezicht "Vismarkt, Huidenvettersplein en Rozenhoedkaai met omgeving".

2.3.2. Verantwoording van de afbakening.

Binnen het stadsgezicht neemt het water een belangrijke rol. Voor het stadsgezicht "Dijver het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving in Brugge en omgeving" wordt de Reie als uitgangspunt genomen. Teneinde de contextuele erfgoedkwaliteiten in te sluiten, zijn ook de aansluitende gevelrijen van de Dijver opgenomen. De percelen die deel uitmaken van het bouwblok tussen de Dijver en de Kartuizerinnenstraat bestaat uit de panden Kartuizerinnenstraat nummers 4-10, deze panden zijn beeldbepalend binnen het zicht aan de Dijver. Tevens worden ook de gebouwen die horen bij de panden aan de Oude Burg meegenomen in het stadsgezicht. Dit is het Oude Burg nummer 21. Het pand Nieuwstraat nummer 10 sluit het stadsgezicht aan de westzijde af.

Aan de zuidzijde van het stadsgezicht wordt het Arentshuis met bijhorende park. Het ommuurde park omvat tevens het pand Groeninge nummer 2, dat één geheel vormt met de Bonifatusbrug over de Bakkersrei. Dit geheel van 1911-1912 is ontworpen door stadsingenieur C. Salmon en architect J. Viérin (Brugge). Dit ontwerp bevat: een wandelas naar de Bonifaciusbrugje (in plaats van sluisje) met overdekte doorgang; een nieuwe toegangspoort in de zuidelijke muur, verlagen van de muur aan de waterkant, heraanleggen van de tuinen, ook op het voormalige kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en bouwen van de pastorie (Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 2). Dit is als één geheel ontworpen en wordt daarom opgenomen binnen dit stadsgezicht. De directe omgeving van de Onze-Lieve-Vrouwekerk wordt mee opgenomen in het stadsgezicht, mee bepaald de directe omgeving waar oorspronkelijk het kerkhof lag. Na de aanleg van de wandelas tussen het Arentshuis en de Mariastraat werd de omgeving van de Onze-Lieve-Vrouwekerk ook grondig aangepakt en heraangelegd.

Het bouwblok tussen de Dijver, de Eekhoutrei en het Pandreitje wordt meegenomen binnen de afbakening van het stadsgezicht. Concreet betekent dit dat de panden Groeninge nummers 2, 4, 6, 10, 12, 14, 16 en 18 worden opgenomen binnen de afbakening van het stadsgezicht. Deze panden zijn ingeplant op een perceel dat loopt tot aan de Bakkersrei. Aan de Bakkersrei geven deze panden een pittoresk uitzicht aan de Reie. Zowel de panden aan Groeninge als de bijhorende panden aan de Bakkersrei zijn beeldbepalend binnen dit voorgestelde stadsgezicht.

Het pand Groeninge nummer 2, het brugje en de pastorie Onze Lieve Vrouwekerkhof Zuid nummer 1 is als één geheel ontworpen en wordt daarom ook opgenomen binnen dit stadsgezicht. Deze pastorie maakt deel uit van de nieuwe aanleg tussen het Arentshuis (zie Dijver nummer 16) en het Onze-Lieve-Vrouwekerkhof.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Het historische kerngebied met de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het Gruuthuse worden meegenomen in het stadsgezicht. Ze maken deel uit van een belangrijke historische kerngebied in de Brugse binnenstad. De Onze-Lieve-Vrouwekerk is tevens en belangrijk en opvallend element binnen het stadsgezicht.

De huizen Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid vormen de directe omgeving van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Deze panden zijn ingeplant op een perceel dat doorloopt tot aan de Bakkersrei. Aan de Bakkersrei bevinden zich achterhuizen en/of tuinen die horen bij de panden aan de Onze-Lieve-Vrouw-Kerkhof-Zuid. De panden Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 16 vormen één geheel met de panden Mariastraat nummers 21, 21A en 23, daarom worden deze panden mee opgenomen in de afbakening van dit stadsgezicht.

Binnen het stadsgezicht wordt ook het zicht naar de Kastanjeboomstraat meegenomen. Als uitgangspunt werd het zicht vanop de Mariabrug en het zicht vanop de Bakkersrei genomen. Binnen het stadsgezicht worden de kaaimuren horend bij de panden in de Kastanjeboomstraat opgenomen.

In uitzonderlijke gevallen zoals bij de panden Kastanjeboomstraat nummer 2, Kastanjeboomstraat nummer 18 en nummer 20 werd het volledige perceel binnen de bescherming opgenomen.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

- Binnen het voorgestelde stadsgezicht zijn reeds meerdere beschermd monumenten te situeren:
Dijver zonder nummer (Nepomucusbrug), Dijver nummer 7, Dijver nummer 12, Dijver nummer 15, Dijver nummer 16, Dijver nummer 17, Eekhoutstraat nummer 2, Gruuthusestraat zonder nummer (Gruuthusebrug), Kartuizerinnenstraat 4-6, Mariastraat zonder nummer (Onze-Lieve-Vrouwekerk), Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 6, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 8, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 14, Oude Burg nummer 21-23, Wollestraat nummer 34,
- Binnen het voorgestelde stadsgezicht zijn ook meerdere panden of items opgenomen in de vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed. Volgend overzicht op basis van gegevens 16/04/2018:

Dijver zonder nummer, Dijver nummer 1, Dijver nummer 3, Dijver nummer 4, Dijver nummer 5, Dijver nummer 6, Dijver nummer 7, Dijver nummer 8, Dijver nummer 9, Dijver nummer 10, Dijver nummer 11, Dijver nummer 12, Dijver nummer 13, Dijver nummer 14, Dijver nummer 15, Dijver nummer 16, Dijver nummer 17, Eekhoutstraat nummer 2, Groeninge zonder nummer, Groeninge nummer 2, Groeninge nummer 4, Groeninge nummer 12, Groeninge nummer 14, Groeninge nummer 16, Groeninge nummer 18, Gruuthusestraat zonder nummer, Gruuthusestraat nummer 2, Guido Gezelleplein nummer 1, Kastanjeboomstraat zonder nummer, Kastanjeboomstraat nummer 18, Kastanjeboomstraat nummer 20, Katelijnestraat zonder nummer, Katelijnestraat nummer 1-3, Mariastraat zonder nummer, Mariastraat nummer 17, Mariastraat nummer 19, Mariastraat nummer 21, Mariastraat nummer 21A, Mariastraat nummer 23, Mariastraat nummer 36, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 2, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 4, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 6-8, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 10-12, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 14, Onze-Lieve-Vrouwekerkhof-Zuid nummer 16, Oude Burg nummer 19;

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Oude Burg nummer 21, Kartuizerinnenstraat nummer 2-4, Kartuizerinnenstraat nummer 6, Kartuizerinnenstraat nummer 8, Kartuizerinnenstraat nummer 10, Nieuwstraat zonder nummer, Nieuwstraat nummer 7, Nieuwstraat nummer 9, Nieuwstraat nummer 10, Nieuwstraat nummer 11, Oude Burg nummer 19, Oude Burg nummer 21, Wollestraat nummer 28, Wollestraat nummer 30, Wollestraat nummer 32, Wollestraat nummer 34,

- De gewestplanbestemming: woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde is van toepassing voor het gehele gebied.
- Bovendien maakt het voorgestelde stadsgezicht deel uit van de Brugse binnenstad sedert 2000 ingeschreven op de Lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO Conventie van 1972.
- De historische stadskern is opgenomen als archeologische zone in de inventaris van het archeologisch erfgoed (ID: 140001).

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Omdat sommige handelingen schadelijk zijn voor de erfgoedwaarden en aanleiding kunnen geven tot het verloren gaan van erfgoedelementen of erfgoedkenmerken zijn een aantal handelingen absoluut verboden. Ook deze zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit. Voor deze handelingen kan geen vergunning of toelating worden gegeven.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Hieronder worden deze toegelicht zodat duidelijk is wat ermee wordt bedoeld.

De bescherming van het stadsgezicht "De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving in Brugge" beoogt het behoud van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen. Bij een eventuele wijziging moet gestreefd worden dat de nieuwe ingrepen geen negatieve impact hebben op de specifieke erfgoedkenmerken van het beschermde stadsgezicht. Er wordt gestreefd naar ingrepen die de erfgoedkwaliteiten ondersteunen en die een meerwaarde vormen voor de erfgoedwaarden en de erfgoedkenmerken van het beschermde stadsgezicht.

De evaluaties en waardebepalingen werden getoetst aan de waardebepalingen die werden gehanteerd bij het opstellen van de erfgoedwaarderingsskaart door de stad Brugge en aan het goedgekeurde beleidsplan voor de open ruimte in de historische binnenstad van Brugge (2012), waarin de reien als lineaire open ruimtestructuur worden erkend en enkele tuinruimten worden aangeduid als te behouden. De evaluatie van de panden is gebaseerd op meerdere elementen en/of invalshoeken. Alle bestaande informatie die op de Dienst

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Monumentenzorg en bij het agentschap Onroerend Erfgoed aanwezig is, werd samengebracht en aangevuld met recent veldwerk en archiefonderzoek.

Een aantal criteria bepaalt de 'graad van waardering' van het pand. Deze zijn onder meer: de architecturale stijkenmerken, de historische connotatie, gaafheid, authenticiteit, zeldzaamheid, ensemblewaarde, context, informatiewaarde en representativiteit (ook binnen de stijl). Het volledige gebouw wordt geëvalueerd en niet louter de gevel. Achter een vrij recente gevel kan bijvoorbeeld een oudere kern bewaard zijn.

Na de evaluatie van de verschillende panden binnen het stadsgezicht kwamen we voor het bouwkundig erfgoed tot de volgende specifieke beheersdoelstelling:

Voor de panden opgenomen binnen het stadsgezicht pleiten we voor maximaal behoud van volume, schaal, korrel, materialen en architectuur.

Voor de volgende panden is een andere beheersdoelstelling van toepassing:

- Dijver nummer 2
- Oude Burg nummer 19: enkel geldig voor de achterliggende gebouwen naar ontwerp van groep planning
- Groeninge nummer 6

Deze panden hebben lage stadslandschappelijke en architecturaal-historische kwaliteiten en daarom gelden hier specifieke beheersdoelstellingen. Sloop is hier enkel mogelijk op voorwaarde dat het nieuwe gebouw zich zowel op vlak van schaal, volume, korrel en materialen inpast in de bestaande gevelwand en in de perceelstructuur van de omgeving, en mits de architecturale uitwerking een ondersteuning betekent voor dit stadslandschap of een inhoudelijke en/of architecturale meerwaarde biedt.

Er zal worden gestreefd naar een algemene herwaardering van het straatsilhouet en de wandritmiek met inbegrip van het behoud van de oorspronkelijke perceelstructuur op die plaatsen met recentere bebouwing, indien deze panden vervangen zouden worden door nieuwbouw.

Na de evaluatie van de stadslandschappelijke waarden kwamen we voor de open ruimten en groenelementen tot de volgende specifieke beheersdoelstelling:

- Behoud, ontwikkeling en periodieke vervanging van opgaande bomenrijen, preferentieel met linden of resistente (selecties van) olmen- of iepensoorten. Een regelmatige controle van de bomen door middel van een VTA-analyse is aangewezen;
- Behoud, herstel en aangepast beheer van bruggen, kaaimuren en watertrappen (baksteen en natuursteen) met specifieke aandacht voor waardevolle muurvegetatie;
- behoud van de tuinruimten horende bij de panden Kartuizerinnenstraat nummer 4 (hortus conclusus), Oude Burg 21 (hortus conclusus non toccandi), inclusief de loofgangen en het tuinpaviljoen, Groeninge nummer 2 (hortus conclusus), inclusief herwaardering kruidentuin met zodenbanken en drinkfontein. Herwaardering van de voormalige tuinruimten bij het vroegere Kartuizerinnenklooster, Kartuizerinnenstraat nummer 4 (patio) en het Arentshuis, Dijver nummer 16 (oase), inclusief het tuinpaviljoen, beelden, poorten en pomp;
- Behoud en herwaardering pleinstructuren langs de Dijver (stadsplein non toccandi), rond het Guido Gezelleplein met beeld van Guido Gezelle (plantsoen) en Onze-Lieve-Vrouwekerkhof (plantsoen) met maximaal behoud en aangepast beheer van opgaande bomen en leiboomschermen;
- Behoud en herwaardering van de structuur van aangespoelde gronden langs de Bakkersrei, tussen de Dijver en de Katelijnestraat.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

4.1. Onuitgegeven bronnen

Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen, archief, dossier.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, zonder nummer 1820.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 73/1840.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 9/1841.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 28/1842.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 58/1853.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 212/1865.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 40/1879.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 102/1883.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 255/1904.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 146/1902.

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 255/1904.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 268/1910.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 38/1911.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 326/1913.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 70/1914.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 219/1914.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 45/1919.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 302/1923.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 741/1925.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 903/1931.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 1242/1933.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 1215/1934.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 286/1935.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 177/1936.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 1122/1936.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 232/1940.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 451/1959.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 666/1963.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 509/1980.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 692/1980.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 1171/1987.
Stadsarchief Brugge, Bouwvergunningen, nummer 1508/1987.

Universiteit Gent, Handschriftenkabinet, HS 461, fol. 123.

4.2. Website

www.kaartenhuisbrugge.be

www.beeldbankbrugge.be

4.3. Uitgegeven bronnen

ADRIAENSSENS W. e.a. 1987: *Groen Brugge*, Gemeentekrediet, Brugge.
BEERNAERT B. 1991: *Open Monumentendag Vlaanderen. 18de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge.
BEERNAERT B. 1993: *Open Monumentendag Vlaanderen. 17de-eeuwse architectuur in de binnenstad*, Brugge.
BEERNAERT B. 1996: *Open Monumentendag Vlaanderen. Zorg & zin voor kleur*, Brugge.
BEERNAERT B. 2010: *Open Monumentendag 2010, "de vier elementen"*, Brugge.
BEUCKELS L., HOEMAN R., *Zeven Werken van Barmhartigheid*, in *Kontaktblad Gidsenbond Brugge & West-Vlaanderen*, V, 1982, nr. 2, 14-15.
CONSTANDT L. (ed.) 1988: *Stenen herleven, 111 jaar "Kunstige Herstellingen" in Brugge 1877-1988*.
CONSTANDT L. (ed.) 1994: *Behoedzaam omgaan. Monumentenzorg in Brugge, 1988-1993, 1994*.
CORNILLY J. 2003: *Monumentaal West-Vlaanderen, deel II: de fusiegemeente Brugge*, Brugge.
CORNILLY J. 2016: *Architect en Ambtenaar. De West-Vlaamse provinciaal architecten en de 19de-eeuwse architectuurpraktijk*, Leuven.
DEVLIEGHER L. 1975: *De huizen te Brugge*, Brugge.
DEVLIEGHER L. 1975: *25 jaar monumentenzorg in West-Vlaanderen*, Brugge.
ESTHER J. 1994: *Arthur Vandendorpe, restaureren, renoveren*, Brugge.
GALLIARD J. 1854: *De ambachten en neringen van Brugge*, Brugge, 140-144.
GEVAERT H. 1998: *Bruggen in de Brugge binnenstad*, Brugge, 20-21.
GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 1999: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NA Stad Brugge*, Brussel – Turnhout, 263.

Beschermingsdossier: De Dijver, het Arentshuis, het Gruuthuse en de Onze-Lieve-Vrouwekerk met omgeving, stadsgezicht

GILTÉ S. & VANWALLEGHEM A. 2004: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Brugge, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 18NB Noord*, Brussel – Turnhout, 206-208.

HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y., RYCKAERT M. 2011: *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge.

RYCKAERT M. 1990: *Brugge. Historische stedenatlas van België*, Tielt.

SCHOUTEET A. 1977: *De straatnamen van Brugge. Oorsprong en betekenis*, Brugge.

VAN BELLE J.L. 1994: *Signes Lapidaires. Nouveau dictionnaire. Belgique et Nord de la France*, Louvain-la-Neuve.

VANHOUTRYVE A. 1990: *Brugse gedenksteden en herdenkingsplaten. Historische analyse en retrospectieve*, Brugge.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archiefphoto's, bouwplannen, kadastrmutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.